

Bryssel 1.3.2017
SWD(2017) 91 final/2

CORRIGENDUM

This document corrects SWD(2017) 91 final linked to COM(2017) 90 final of 22.2.2017.
Concerns the FI language version.
Corrections on page 51; a missing row has been added to the table.

The text shall read as follows:

KOMISSION YKSIKÖIDEN VALMISTELUASIAKIRJA

**Suomen maaraportti 2017,
johon sisältyy perusteellinen tarkastelu makrotalouden epätasapainojen ehkäisemisestä
ja korjaamisesta**

Oheisasiakirja

**KOMISSION TIEDONANTOON EUROOPAN PARLAMENTILLE,
NEUVOSTOLLE, EUROOPAN KESKUSPANKILLE JA EURORYHMÄLLE**

**Talouspolitiikan EU-ohjausjakso 2017: kasvua koskevien haasteiden arviointi,
makrotalouden epätasapainojen ehkäisy ja korjaaminen ja asetuksen (EU) N:o
1176/2011 nojalla tehtyjen perusteellisten tarkastelujen tulokset**

{COM(2017) 90 final}
{SWD(2017) 67 final to SWD(2017) 93 final}

SISÄLLYSLUETTELO

Tiivistelmä	1
1. Talouden tilanne ja näkymät	4
2. Edistyminen maakohtaisissa suosituksissa	10
3. Makrotalouden epätasapainoa koskevaan menettelyyn liittyvän perusteellisen tarkastelun tärkeimmät havainnot	13
4. Uudistusten painopisteet	18
4.1. Julkinen talous ja verotus	18
4.2. Rahoitusala	22
4.3. Työmarkkinat, koulutus ja sosiaalipolitiikka	28
4.4. Investoinnit	35
4.5. Toimialakohtaiset politiikat	42
4.6. Julkishallinto	46
A. Yhteenvetotaulukko	47
B. Makrotalouden epätasapainoa koskevan menettelyn tulostaulu	53
C. Vakiotaulukot	54
Lähdeluettelo	59

LUETTELO TAULUKOISTA

1.1. Tärkeimmät talous-, rahoitus- ja sosiaali-indikaattorit – Suomi	8
2.1. Yhteenveto vuoden 2016 maakohtaisten suositusten noudattamista koskevasta arvioinnista	11
3.1. Makrotalouden epätasapainoa koskevaan menettelyyn liittyvä arviointitaulukko (*) – Suomi 2017	15
4.2.1. Pankkisektorin keskeiset indikaattorit	22
4.4.1. Työllisyyden muutos 2005–2015 koulutuksen ja koulutetumman työvoiman kysynnän mukaisesti jaettuna	39
B.1. Makrotalouden epätasapainoa koskevan menettelyn tulostaulu – Suomi	53
C.1. Rahoitusmarkkinaindikaattorit	54
C.2. Työmarkkinoita ja sosiaalista osallisuutta kuvaavat indikaattorit	54
C.3. Työmarkkinoita ja sosiaalista osallisuutta kuvaavat indikaattorit (jatkoa)	56

C.4.	Tuotemarkkinoita ja politiikkaa kuvaavat indikaattorit	57
C.5.	Vihreä kasvu	58

LUETTELO KUVIOISTA

1.1.	Kokonaistuotannon kasvu ja sen osatekijät, 2005–2018, Suomi	4
1.2.	Potentiaalisen kasvun osatekijät	4
1.3.	Työllisyysasteen muutos jaoteltuna ikäluokan ja sukupuolen perusteella, 2005–2015	5
1.4.	Työllisyysaste ja taloudellinen huoltosuhde	5
1.5.	Nimelliset yksikkötyökustannukset, 2005=100	6
1.6.	Vientimarkkinaosuudet	6
1.7.	Velkaantuneisuuden kasvun osatekijät	7
1.8.	Julkisen talouden alijäämä ja velka, % suhteessa BKT:hen	7
4.1.1.	Julkisen talouden alijäämä vuosina 2002–2015, % suhteessa BKT:hen	18
4.1.2.	Julkisen talouden tulot ja toimintokohtaiset menot (% suhteessa BKT:hen)	18
4.1.3.	Ympäristöverojen osuus suhteessa BKT:hen, valikoidut EU-maat	21
4.2.1.	Pankkien kustannukset suhteessa tuloihin, %	23
4.2.2.	Rahoitusalan ulkopuolisille yrityksille myönnettyjen pankkilainojen kasvu, %, vuositasolla, vuoden 2004 1. neljänneksestä vuoden 2016 3. neljännekseen	24
4.2.3.	Asuntojen suhteelliset hinnat, Suomi	25
4.2.4.	Rahoitusalan ulkopuolisten yritysten vastuut, %, vuositasolla	25
4.2.5.	Rahoitusalan ulkopuolisten yritysten velkasuhteeseen vaikuttavat tekijät	26
4.2.6.	Kotitalouksien velkasuhteeseen vaikuttavat tekijät	26
4.2.7.	Velkajärjestely, ulosotot	27
4.3.1.	Keskeiset työmarkkinaindikaattorit	28
4.3.2.	PISA: Huippuosaajien osuus luonnontieteissä – Suomi	34
4.4.1.	Vientimarkkinaosuuksien kasvun jakautuminen	35
4.4.2.	Reaalinen efektiivinen valuuttakurssi, valikoidut maat, 2005=100	35
4.4.3.	Reaalisen efektiivisen valuuttakurssin kehitykseen vaikuttavat tekijät, Suomi	36
4.4.4.	Nimelliset yksikkötyökustannukset toimialoittain, 2010=100	36
4.4.5.	Vientimarkkinaosuuksien jakautuminen, Suomi	36
4.4.6.	Tavarakaupan tase tavaroiden laajan taloudellisen luokittelun mukaisesti jaoteltuna	37
4.4.7.	Rakennemuutoksen nopeus, Suomi	37
4.4.8.	Rakennemuutoksen nopeus lyhyellä aikavälillä, valikoidut maat	38
4.4.9.	Talouden uudelleensuuntautuminen kohti alhaisemman tuottavuuden toimialoja	38
4.5.1.	Sisäiset T&K-menot yhteensä toimialoittain Suomessa vuosina 2005–2014	42

LUETTELO TEKSTILAATIKOISTA

1.1.	Kohokohtia: kilpailukyky sopimus	7
2.1.	EU:n talousarvion vaikutus rakennemuutokseen Suomessa	11

4.3.1.	Kohti Suomen palkanmuodostusmallia – haasteet	28
4.4.1.	Investointeihin liittyvät haasteet ja uudistukset Suomessa	39

TIIVISTELMÄ

Tässä raportissa arvioidaan Suomen taloutta käyttäen vertailukohtana 16. marraskuuta 2016 julkaistua komission vuotuista kasvuselvitystä. Kasvuselvityksessä komissio kehottaa EU:n jäsenvaltioita tehostamaan toimiaan, jotka kohdistuvat seuraaviin kolmeen onnistuneen talouspolitiikan elementtiin: investointien edistäminen, rakenneuudistusten toteuttamisen jatkaminen ja vastuullisen finanssipolitiikan noudattaminen. Jäsenvaltioiden olisi keskityttävä samalla sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja osallistavamman kasvun edistämiseen. Komissio julkaisi vuotuisen kasvuselvityksen kanssa samaan aikaan varoituskansioita koskevan kertomuksen, jolla käynnistettiin kuudes makrotalouden epätasapainoa koskeva menettely. Varoituskansioita koskevassa vuoden 2017 kertomuksessa edellytetään, että Suomen taloudesta on tehtävä perusteellinen tarkastelu. Se esitetään tässä maaraportissa.

Kolmivuotisen talouden taantuman jälkeen vuonna 2015 alkoi vähittäin vahvistuva elpyminen. Talouden odotetaan kasvaneen 1,5 prosenttia vuonna 2016, ja kasvun odotetaan jatkuvan siten, että se on 1,2 prosenttia vuonna 2017 ja 1,5 prosenttia vuonna 2018. Kotimaisen kysynnän, ja erityisesti rakennusalan investointien, odotetaan toimivan kasvun pääasiallisena veturina lyhyellä aikavälillä. Myös vientimenestyksen odotetaan paranevan. Työmarkkinatilanne on niin ikään alkanut kohentua ja työttömyysaste on laskussa, vaikka pitkäaikaistyöttömyyden kasvu jatkuu yhä.

Suomen talouden potentiaalinen kasvu on edelleen lähellä nolaa. Potentiaalinen kasvu heikkeni huomattavasti finanssikriisin myötä ja on edelleen vaimeaa. Tämä johtuu työikäisen väestön vähenemisestä ja vaimeasta kokonaistuottavuuden kasvusta, jonka taustalla on erityisesti elektroniikka- ja paperiteollisuuden taantuminen. Investoinnit ovat vähentyneet. Kasvava julkinen velka saattaa rajoittaa kasvua edistävien julkisten investointien tekemistä tulevaisuudessa.

Työmarkkinaosapuolten välillä vuonna 2016 tehty kilpailukykysojimus lopetti epävarmuuden kauden palkkakehityksessä. Kilpailukykysojimuksella vuoden 2017 palkankorotukset jäädytetään ja vuosityöaika pidennetään ansiotason muuttumatta. Lisäksi työntekijöiden on vastattava jatkossa pysyvästi

suuremmasta osuudesta sosiaalivakuutusmaksuja. Näiden toimenpiteiden odotetaan parantavan kustannuskilpailukykyä ja tukevan vientiä ja työllisyyttä tulevina vuosina. Julkisella sektorilla kilpailukykysojimus tuo kustannussäästöjä, kun työntekijöiden vuotuisia lomarahoja alennetaan tilapäisesti. Hallitus kuitenkin kompensoi palkkojen jäädyttämisen ja sosiaaliturvamaksujen maksuvelvoitteiden siirtymisen toteuttamalla säästöjä suuremmat veronkevennykset ja sosiaaliturvamaksujen alennukset. Tämän vuoksi kilpailukykysojimuksen vaikutuksen julkiseen talouteen ennustetaan olevan lyhyellä aikavälillä negatiivinen, mutta pitkällä aikavälillä positiivinen, koska työllisyytilanteen odotetaan paranevan. Parantuneen kustannuskilpailukykyyn odotetaan myös vauhdittavan investointeja.

Vuonna 2015 hyväksytyt eläkeuudistuksen toteuttaminen on alkanut vuonna 2017. Alhaisin lakisääteinen eläkeikä alkaa vähitellen nousta, ja se sidotaan elinajanodotteeseen vuonna 2027. Tämän odotetaan nostavan ikääntyneiden työntekijöiden osallistumisastetta ja lisäävän näin kokonaistyöllisyyttä. Uudistuksella tähdätään eläkejärjestelmän kestävyuden paranemiseen, sillä väestö ikääntyy ja huoltosuhteen ennustetaan kasvavan merkittävästi vuoteen 2025 mennessä.

Sekä julkinen että yksityinen velkaantuneisuus on lisääntynyt hieman. Julkisen talouden bruttovelka on kasvanut. Se on noin 64 prosenttia suhteessa BKT:hen, mikä on kuitenkin edelleen suhteellisen alhainen luku euroalueella. Kotitalouksien velkaantuneisuus lisääntyi vuonna 2016, ja luotonannon kasvua tukivat suotuisat lainaehdot ja alhainen korkotaso. Rahoitusalan ulkopuolisten yritysten velkaantuneisuuden kasvu hidastui vuonna 2016, sen jälkeen kun konserninsisäiset lainat olivat lisääntyneet nopeasti vuonna 2015. Rahoitusalan pääomapohja on edelleen vahva.

Kaiken kaikkiaan Suomi on edistynyt jonkin verran vuoden 2016 maakohtaisten suosituksensa noudattamisessa. Hallitus on tehnyt poliittiset päätökset sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen uudistamisesta, ja lausuntokierrokset on käyty suurimmasta osasta lakiesityksistä. Julkisen talouden kestävyttä koskevan suosituksen noudattamisessa on siis edistytty jonkin verran. Kilpailukykysojimuksella alennetaan työmarkkinoita koskevan suosituksen

mukaisesti työnantajien työvoimakustannuksia ja laajennetaan mahdollisuuksia paikalliseen sopimiseen. Uudesta palkanmuodostusmallista neuvotellaan ja sen myötä avoimen sektorin palkankorotukset muodostaisivat palkka-ankkurin myös suljetulle sektorille. Kilpailukyky sopimuksen odotetaan parantavan talouden kustannuskilpailukykyä. Vuodesta 2017 kannustimia työn vastaanottamiseen on lisätty: ansiosidonnaisten työttömyysetuuksien kesto leikataan viidenneksen eli 400 päivään. Myös päivähoitomaksuja on alennettu erityisesti pienituloisten vanhempien kohdalla. On otettu käyttöön tulosperusteisia rahoitussopimuksia (SIB), jotta maahanmuuttajat voidaan integroida paremmin työmarkkinoille. Näin ollen työmarkkinoita koskevan suosituksen noudattamisessa on edistytty jonkin verran. Hallitus on esitellyt myös toimenpidepaketin, joka tarjoaa uusia mahdollisuuksia yritysten perustamiseen ja kasvuun. Merkittäviä uudistustoimenpiteitä on ehdotettu toteutettaviksi liikennealalla, ja niitä on käynnissä myös kaasumarkkinoilla Balticconnector-kaasuputkihankkeen myötä. Näillä ehdotuksilla on edistytty jonkin verran kilpailukykyä koskevan suosituksen noudattamisessa.

Kun tarkastellaan edistymistä Eurooppa 2020 -strategian mukaisten kansallisten tavoitteiden saavuttamisessa, kehitys on ollut yleisesti ottaen positiivista vuonna 2016. Kunnianhimoinen tavoite on vaikea saavuttaa, mutta työllisyysaste on kuitenkin noussut. Köyhyysriskiaste on alhainen EU:n keskiarvoon verrattuna, mutta se on kuitenkin kaksinkertaistunut kahden syvän taantumana vuoksi. Köyhyysriskiaste ei ole pienentynyt merkittävästi viime aikoina, joten vaikuttaa siltä, että köyhyyden vähentämistä koskevaa tavoitetta ei saavuteta. Koulunkäynnin keskeyttäneiden osuus väheni hieman vuonna 2015, mutta tavoitteen saavuttaminen voi olla haasteellista. Korkeakoulututkinon suorittaneiden osuus jatkoi Suomessa nousuaan vuonna 2015, ja asetettu tavoitetaso on jo ylitetty. Suomi on saavuttamassa uusiutuvia energialähteitä ja kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä koskevat tavoitteet. Erittäin kunnianhimoista T&K-tavoitetta ei todennäköisesti kuitenkaan saavuteta, sillä T&K-investoinnit ovat vähentyneet viime vuosina.

Tässä maaraportissa esitetyn perusteellisen tarkastelun keskeiset päätelmät ja niihin liittyvät politiikkahaasteet ovat seuraavat:

Kustannuskilpailukyky odotetaan paranevan vuonna 2017 kilpailukyky sopimuksen ansiosta. Kilpailukyky sopimuksen myönteisten vienti- ja työllisyysvaikutusten odotetaan realisoituvan vähitellen. Keskustelut tulevalle palkaneuvottelukierroksella käytettävästä uudesta palkanmuodostusmallista ovat edelleen käynnissä. Sopimukseen pääseminen on ratkaisevaa odotettujen myönteisten vaikutusten turvaamiseksi.

Reaalinen kilpailukyky heikentää vientimenestystä. Kilpailun avaamisessa palvelualoilla, kuten vähittäiskaupassa, on edistytty, ja joitakin muita kotimaisia palvelualoja (kuten taksiliikenne) on määritetty mahdollisiksi tuleviksi uudistuskohteiksi. Vaikka Suomi sijoittuu kansainvälisissä vertailuissa kärkijoukkoon, kun tarkastellaan liiketoimintaympäristöä ja houkuttelevuutta investointikohteena, Suomeen tehdään kuitenkin EU:n keskiarvoa vähemmän sijoituksia talouden kokoon suhteutettuna.

Rakennemuutos on meneillään, mutta talouden uudelleensuuntautuminen näyttää hidastuneen viime aikoina. Tietotekniikka-alan tuotannon supistuttua tieto- ja viestintätekniikan palveluiden osuus viennistä on kasvanut. Startup-yritykset ovat lisääntyneet nopeasti viime aikoina, minkä odotetaan edistävän tuotantorakenteiden vähittäistä monipuolistumista. Suomessa toteutetaan startup-yritysten tukemiseen sekä pienten ja keskisuurten yritysten kansainvälistymiseen tähtäviä toimia, ja hallitus on myös suunnitellut toimia, joilla helpotetaan ja edistetään yrittäjyyttä esimerkiksi hallinto- ja sääntelyrasituksen vähentämisen kautta.

Yksityisen sektorin velkaantuneisuuden odotetaan säilyvän suurena, mutta rahoitusala on vakaa. Rahoitusalan ulkopuolisten yritysten velkaantuneisuus voi tulevina vuosina vähentyä kilpailukyky sopimuksen ansiosta parantuneen kannattavuuden vuoksi. Viimeaikaisten toimien, kuten asuntolainojen korkojen vähennysoikeuden asteittaisen poistamisen ja heinäkuussa 2016 voimaan tulleen asuntolainojen sitovan enimmäisluotonotusasteen, odotetaan hillitsevän jonkin verran kotitalouksien luotonottoa. Kotitalouksien velkaantuneisuus on kuitenkin

vähäistä Tanskaan ja Ruotsiin verrattuna, eikä velkaantuneisuuden odoteta vähenevän lainanoton ehtojen jatkuessa edullisina. Järjestämättömien lainojen osuus on edelleen alhainen ja pankkisektori on yleisesti ottaen vakaa.

Julkisen talouden velkasuhteen kasvu on alkanut hidastua, ja velan ennustetaan olevan vuonna 2018 noin 66,5 prosenttia suhteessa BKT:hen. Hallitus on sitoutunut julkisen talouden vakauttamiseen, ja alijäämän arvioidaan pienenevän keskipitkällä aikavälillä. Hallituksen julkisen talouden suunnitelman mukaan velka on lasku-uralla vuonna 2019. Vuodesta 2017 toteutettava eläke-uudistus sekä meneillään oleva sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen uudistus auttavat vähentämään keskipitkän aikavälin kestävyysriskejä.

Muita tässä raportissa analysoituja Suomen talouden erityishaasteisiin liittyviä keskeisiä taloudellisia kysymyksiä ovat seuraavat:

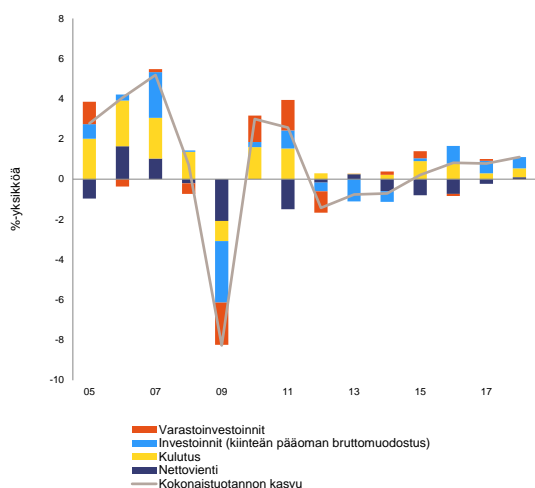
- **Hallitus on päässyt sopimukseen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen uudistuksen edellyttämästä lainsäädännöstä.**
- **Uudistuksen päätavoitteisiin kuuluu hoitoon pääsyn parantaminen ja kustannusten nousun hillitseminen julkisen talouden kestävyuden lisäämiseksi.** Ennen kuin lainsäädäntö voidaan vahvistaa on päästävä sopimukseen myös kiistanalaisimmista kysymyksistä, joita ovat valinnanvapaus ja yksityisten palveluntarjoajien rooli uudessa järjestelmässä.
- **Työmarkkinatilanne on alkanut kohentua. Joitakin työllisyyttä koskevia ja sosiaalisia haasteita on kuitenkin vielä ratkaisematta, kuten pitkäaikaistyöttömyyden kasvu.** Tämä korostaa tarvetta kohdentaa aktiivista työmarkkinapolitiikkaa paremmin ja jatkaa investoimista elinikäiseen oppimiseen ja ammatilliseen koulutukseen. Työllisyysasteen nostaminen (myös maahanmuuttajien kohdalla) on ratkaisevan tärkeää, jotta väestön ikääntymisestä johtuviin haasteisiin voidaan vastata. Vaikka osallistumisaste on kokonaisuudessaan parantunut, se on laskenut 25–39-vuotiaiden ikäryhmässä. Monimutkainen etuusjärjestelmä erilaisine tukineen voi johtaa merkittäviin kannustin- ja matalapalkkaloukkuihin.

1. TALOUDEN TILANNE JA NÄKYMÄT

BKT:n kasvu

Kolmen vuoden supistumisen jälkeen Suomen talous on jälleen kasvussa. Vuonna 2015 talous kasvoi 0,3 prosenttia ja komissio odottaa BKT:n kasvun nopeutuneen vuonna 2016 noin 1,5 prosenttiin yksityisen kulutuksen ja investointien lisääntymisen myötä. Talouden odotetaan jatkavan kasvuaan siten, että se on 1,2 prosenttia vuonna 2017 ja 1,5 prosenttia vuonna 2018. Ennustejakson lopulla BKT:n kasvun odotetaan muuttuvan tasapainoisemmaksi, kun sekä kotimainen että ulkoinen kysyntä tukevat kasvua.

Kuvio 1.1: Kokonaistuotannon kasvu ja sen osatekijät, 2005–2018, Suomi

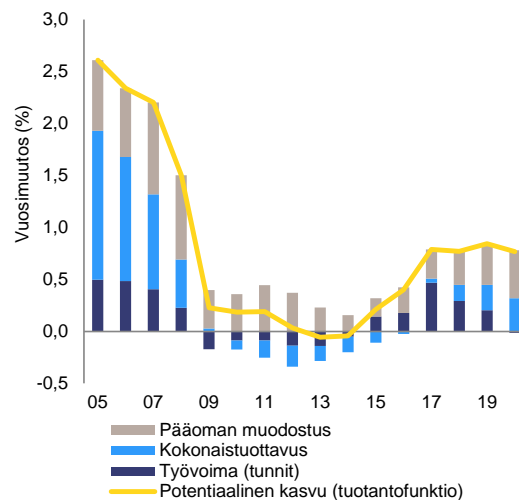
Lähde: Euroopan komissio, talven 2017 talousennuste

vaatimattomat laiteinvestoinnit heikentävät mahdollisuuksia työvoiman tuottavuuden parantamiseen; tuottavuuden heikko kasvu puolestaan edellyttää palkkamaltin jatkamista kilpailukyvyyn säilyttämiseksi), ja

iv) yksityisen ja julkisen sektorin suuri velkaantuneisuus jarruttavat kasvua.

Investointeja, tutkimusta ja innovointia edistävän ympäristön luomiseen tähtäävät toimenpiteet ja rakennemuutos kohti korkeamman tuottavuuden toimintaa voisivat auttaa taloutta siirtymään pois hitaan kasvun piiristä.

Kuvio 1.2: Potentiaalisen kasvun osatekijät

Lähde: Euroopan komissio, talven 2017 talousennuste

Potentiaalisen BKT:n kasvu

Potentiaalisen kokonaistuotannon kasvun ei odoteta palaavan finanssikriisiä edeltävälle tasolle keskipitkällä aikavälillä. Ennen finanssikriisiä potentiaalinen BKT kasvoi nopeasti erityisesti kokonaistuottavuuden kasvun vuoksi, sillä talous sopeutui kohti korkean tuottavuuden toimialoja. Vaarana kuitenkin on, että talous ohjautuu hitaan kasvun uralle, jolloin

- työikäisen väestön osuus pienenee,
- kokonaistuottavuus ei kasva;
- investoinnit pysyvät alhaisella tasolla (erityisesti tutkimusinvestointien supistuminen ja

Työmarkkinat

Työmarkkinatilanne alkoi kohentua vuonna 2016. Vuoden 2016 kolmannella neljänneksellä työllisyysaste (15–64-vuotiaat) nousi 70,5 prosenttiin, eli se oli 0,6 prosenttiyksikköä edellisvuotta korkeampi. Työttömyysaste oli korkeimmillaan 9,4 prosenttia vuonna 2015 ja laski 8,8 prosenttiin vuonna 2016. Viimeisimmät työttömyysastetta koskevat luvut (7,9 % joulukuussa 2016) osoittavat, että työttömyys on vähentynyt vuodessa 1,3 prosenttiyksikköä. Myös nuorisotyöttömyys (15–24-vuotiaat) alkoi vähentyä. Se väheni 2,3 prosenttiyksiköllä 20,1 prosenttiin vuonna 2016 ja lähenee näin EU:n keskiarvoa, joka on 18,8 prosenttia.

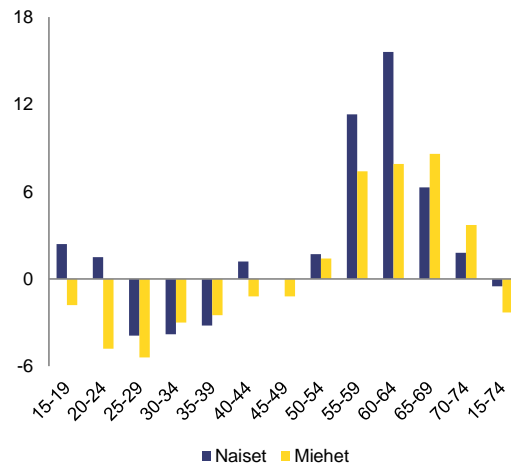
Pitkäaikaistyöttömyysasteen ennakoidaan nousseen 2,3 prosenttiin vuonna 2016.

Työmarkkinapolitiikan haasteena ovat suurten ikäluokkien siirtyminen eläkkeelle ja nuorempien ikäluokkien työllisyyden väheneminen. Suurin, vuonna 1947 syntynyt ikäluokka saavutti alimman lakisäateisen eläkeiän (63 vuotta) vuonna 2010. Siitä alkaen työikäisen väestön (15–64-vuotiaat) osuus on pienentynyt. Eläkejärjestelmän kestävyuden säilyttämiseksi työeläkejärjestelmää uudistettiin vuonna 2005. Uudistuksella lisättiin kannustimia jatkaa työelämässä pidempään. Uusi eläkeuudistus tulee voimaan vuodesta 2017, ja alhaisin lakisäateinen eläkeikä alkaa vähitellen nousta 63 ikävuodesta siten, että se on 65 vuotta vuonna 2027. Toimenpiteet varhaisen työmarkkinoilta poistumisen väylien poistamiseksi ovat johtaneet ikääntyneiden työntekijöiden työllisyysasteen nousuun. Samaan aikaan 20–39-vuotiaiden työllisyysaste on pienentynyt. Kaiken kaikkiaan 15–74-vuotiaiden työllisyysaste heikkeni vuosina 2005–2015, erityisesti miesten osalta.

Vaarana on, että taloudellinen huoltosuhde⁽¹⁾ heikkenee keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä. Väestöennusteiden ja komission vuonna 2015 julkaisemassa ikääntymisraportissa esitettyjen työllisyysastetta koskevien oletusten perusteella taloudellinen huoltosuhde heikkenee. Se oli 2000-luvun alkupuolella noin 120 ja sen arvioidaan vuoteen 2025 mennessä heikkenevän noin 135:een. Tämä korostaa tarvetta jatkaa työllisyyttä lisääviä uudistuksia, jotta voidaan varmistaa sosiaaliturvajärjestelmän kestävyys.

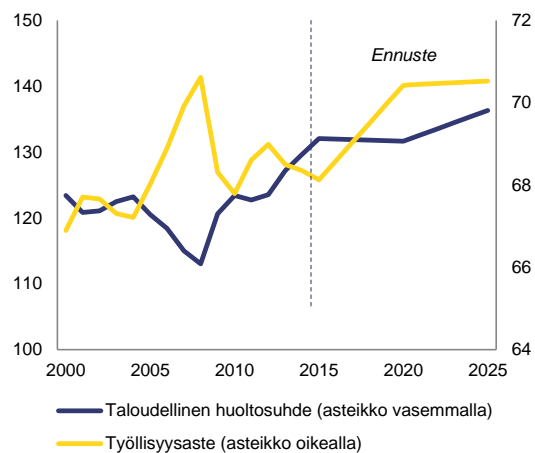
(¹) Työvoiman ulkopuolella olevien henkilöiden (enintään 14-vuotiaat, vähintään 65-vuotiaat ja 15–64-vuotiaat työttömät) määrä verrattuna 15–64-vuotiaiden työllisten määrään.

Kuvio 1.3: Työllisyysasteen muutos jaoteltuna ikäluokan ja sukupuolen perusteella, 2005–2015

Lähde: Euroopan komissio

Kuvio 1.4: Työllisyysaste ja taloudellinen huoltosuhde

Lähde: Euroopan komissio, Tilastokeskus

Sosiaalinen kehitys

Tuloerot ovat Suomessa vähäisiä muihin EU-maihin verrattuna. Vuonna 2015 vauraimpaan 20 prosenttiin kuuluvan väestönosan tulot olivat 3,6-kertaiset verrattuna vähävaraisimpaan 20 prosenttiin kuuluvan väestönosan tuloihin, kun ero on EU:ssa keskimäärin 5,2-kertainen. Gini-kerroin (ekvivalentti käytettävissä oleva tulo) oli 25,2 vuonna 2015, mikä kertoo, että tulonjako on tasapuolisempaa kuin EU:ssa keskimäärin (Gini-kerroin 31,0). Tuloerot ovat molemmilla indikaattoreilla mitattuina pysyneet Suomessa viime vuosina muuttumattomina. Kotitalouksien

nettovarallisuus⁽²⁾ ei kuitenkaan ole yhtä tasaisesti jakautunut, mutta varallisuusero on samaa suuruusluokkaa kuin muissa EU-maissa, joista tietoja kerättiin vuosina 2013–2014 (EKP 2016).

Köyhyysriski on vähentynyt asteittain vuodesta 2011, jolloin luvut olivat suurimmillaan. Vuonna 2015 köyhyysriskiaste (kun sosiaalietuudet ja eläkkeet on otettu huomioon) oli 12,4 prosenttia, mikä on noin 4 prosenttiyksikköä alle EU:n keskiarvon. Äskettäinen taantuma on kuitenkin johtanut pitkäaikaistyöttömyyden kasvuun ja niiden 15–24-vuotiaiden nuorten määrän lisääntymiseen, jotka eivät opiskele, käy töissä tai osallistu (ammattilliseen) koulutukseen. Tämä todennäköisesti heikentää lähitulevaisuudessa mahdollisuuksia tuloerojen tuntuvaan kaventumiseen ja köyhyyden torjumiseen. On myös syytä huomata, että 1990-luvun laman perintönä merkittävästi kasvanut köyhyysriskiaste ei ole korjaantunut sitä seuranneiden nousukausien aikana. EU2020-strategiaan perustuvaa Suomen tavoitetta, joka mukaan köyhyysriski ja sosiaalisen syrjäytymisen vaara koskisi enintään 770 000:ta henkilöä, ei todennäköisesti saavuteta. Vuonna 2015 tämä määrä oli 904 000, ja se on vähentynyt vain marginaalisesti (7 000) vuodesta 2008.

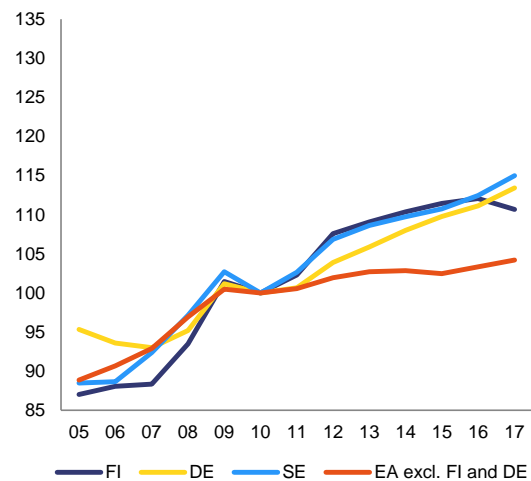
Kilpailukyky

Kilpailukyky odotetaan alkavan hitaasti palautua keskipitkällä aikavälillä. Kustannuskilpailukyky on jo viime vuosina parantunut vertaismaihin verrattuna ja paranee edelleen vuonna 2017 hiljattain tehdyn kilpailukykysovimuksen ansiosta (ks. tekstilaatikko 1.1 ja kuvio 1.5). Viennin ennustetaan kääntyvän kasvuun vuodesta 2017 alkaen, ja vuonna 2018 nettoviennin vaikutuksen BKT:n kasvuun odotetaan olevan jälleen positiivinen. Vaikka vientinäkymät ovat parantuneet, ulkoiseen ympäristöön liittyvä epävarmuus on edelleen suurta. Erityisiä epävarmuustekijöitä ovat EU:sta lähtöisin olevan kysynnän määrä ja Venäjän talouden elpymisvauhti vuosina 2017–2018. Ratkaistavana on edelleen myös reaalisena kilpailukykyyn liittyviä haasteita, kuten tuottavuuden heikko kasvu, vientiä harjoittavien pk-yritysten vähäinen määrä ja vientituotteiden keskittyminen väli- ja investointituotteisiin. Vaihtotaseen alijäämä on

⁽²⁾ Kokonaisvarojen ja kokonaisvelkojen erotus.

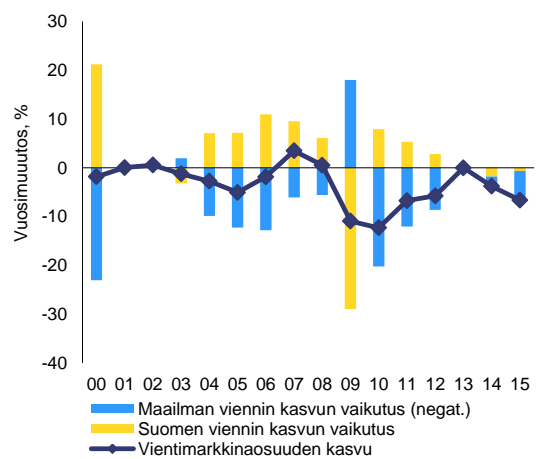
supistunut vuodesta 2012 alkaen, jolloin alijäämä oli 1,9 prosenttia suhteessa BKT:hen. Vuonna 2015 se oli noin 0,4 prosenttia suhteessa BKT:hen.

Kuvio 1.5: Nimelliset yksikkötyökustannukset, 2005=100

Lähde: Euroopan komissio, talven 2017 talousennuste

Kuvio 1.6: Vientimarkkinaosuudet

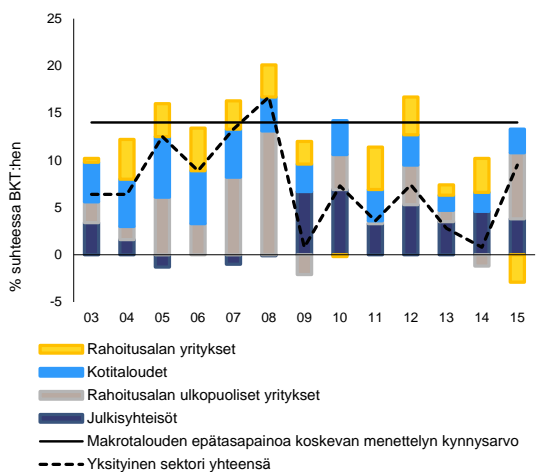
Lähde: Euroopan komissio

Rahoitusala

Yksityisen sektorin suuri velkaantuneisuus aiheuttaa haavoittuvuustekijöitä, mutta rahoitusala on pysynyt vakaana ja vahvana. Yksityisen sektorin velkasuhteen kasvu on jatkunut, ja vuonna 2015 velka lisääntyi noin 156 prosenttiin suhteessa BKT:hen pääasiassa rahoitusalan ulkopuolisten yritysten ulkomaisen velanoton kasvun vuoksi. Kotitalouksien velan suhde käytettävissä oleviin bruttotuloihin kasvoi

112 prosenttiin, mikä on kaikkien aikojen suurin luku Suomessa ja ylittää euroalueen keskiarvon, joka on noin 94 prosenttia. Se on kuitenkin alle Ruotsin (166 prosenttia) ja Tanskan vastaavan tason (256 prosenttia). Sekä kotitaloudet että rahoitusalan ulkopuoliset yritykset ovat kuitenkin hyötynneet matalasta korkotasosta, eikä velanhoito ole tuottanut ongelmia, kuten järjestämättömien lainojen vähäinen määrä osoittaa. Pankkiala on pitkälle keskittynyt. Pohjoismaiden pankit ovat sidoksissa toisiinsa ja ne ovat riippuvaisia tukkurahoituksesta. Kotitalouksien velka on useimmiten asuntolainaa, jonka vakuutena on asunto-osake tai asuinkiinteistö. Tämä asuntomarkkinoiden ja pankkialan välinen kytkös voi Suomessa olla jossain määrin muita maita vahvempi, sillä omistusasuntojen osuus on Suomessa EU:n keskiarvoa suurempi.

Kuvio 1.7: Velkaantuneisuuden kasvun osatekijät

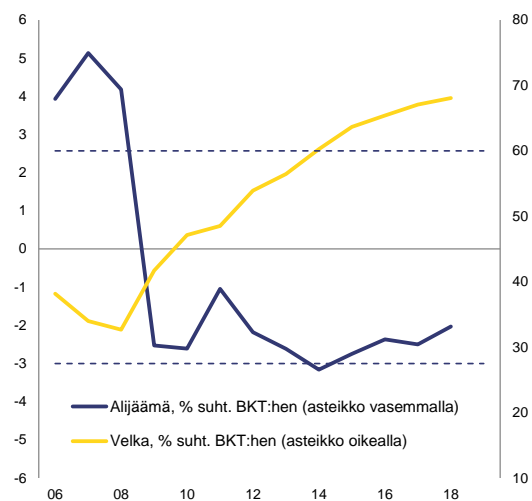
Lähde: Euroopan komissio

Julkinen talous

Julkisten tulojen ja menojen tasapainottaminen jatkuu asteittain. Julkisen talouden alijäämä oli 2,8 prosenttia suhteessa BKT:hen vuonna 2015, ja sen odotetaan vuonna 2016 supistuvan 2,2 prosenttiin menoleikkausten ja tulopuolen toimenpiteiden (kuten työttömyysvakuutusmaksujen korottamisen) ansiosta. Näistä toimenpiteistä päätettiin hallituksen julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2016–2019. Kilpailukyky sopimuksen mukaisesti vuonna 2017 alennettiin tuloveroa ja työnantajan sairausvakuutusmaksuja. Näiden toimenpiteiden seurauksena tuloja menetetään arvion mukaan

0,6 prosenttia suhteessa BKT:hen. Vuonna 2017 alijäämän ennustetaan kasvavan 2,3 prosenttiin suhteessa BKT:hen huolimatta julkisen talouden suunnitelman mukaisten menoleikkausten toteuttamisesta ja julkisen sektorin työntekijöiden lomarahojen vähentämisestä. Vuonna 2018 alijäämän odotetaan jälleen supistuvan 1,8 prosenttiin suhteessa BKT:hen lisääntyneen taloudellisen toiminnan ja julkisen talouden suunnitelmassa esitettyjen menoleikkausten ansiosta.

Kuvio 1.8: Julkisen talouden alijäämä ja velka, % suhteessa BKT:hen

Lähde: Euroopan komissio, talven 2017 talousennuste

Tekstilaatikko 1.1: Kohokohtia: kilpailukyky sopimus

Monissa talousanalyysissä (mm. Borg ja Vartiainen (2015), Euroopan komissio (2014), Kajanoja (2012)) on katsottu, että heikentynyt kustannuskilpailukyky on yksi mahdollinen syy vuoden 2015 eduskuntavaaleja edeltäneelle heikolle talouskehitykselle. Sipilän hallitus aloitti kautensa toukokuussa 2015 ja asetti tavoitteekseen parantaa Suomen kustannuskilpailukykyä 15 prosenttia puuttamalla nimellisiin yksikkötyökustannuksiin. Tästä parannuksesta 5 prosenttiyksikköä on tarkoitus saavuttaa tuottavuuden parantamiseen johtavilla rakenneuudistuksilla, 5 prosenttiyksikköä jatkamalla palkkamallia ja 5 prosenttiyksikköä työmarkkinaosapuolten välisellä sopimuksella.

Keskeiset työmarkkinajärjestöt vahvistivat kilpailukyky sopimuksen helmikuussa 2016. Työnantaja- ja työntekijäjärjestöt kävivät kevään ja alkukesän aikana alakohtaisia työehtosopimusneuvotteluja, joiden tavoitteena oli sisällyttää kilpailukyky sopimus noin 300:aan ala- tai yrityskohtaiseen sopimukseen. Jotta alakohtaiset sopimukset saataisiin tehtyä, hallitus ilmoitti kesäkuun alussa keventävänsä ansiotulojen verotusta kaikissa tuloaluokissa vuodesta 2017 alkaen kilpailukyky sopimuksen kattavuudesta riippuen. Kun hallitus aloitti loppukesästä budjettineuvottelut, jo yli 90 prosenttia työntekijöistä kuului kilpailukyky sopimuksen piiriin. Näin ollen hallituksen esitykseen vuoden 2017 talousarvioksi sisältyi 515 miljoonan euron veronkevennykset.

Kilpailukyky sopimus sisältää seuraavia toimenpiteitä työvoimakustannusten alentamiseksi:

- Vuosittainen työaika pitenee 24 tunnilla ansiotasoa muuttamatta vuoden 2017 alusta.
- Kun voimassa olevat työehtosopimukset päättyvät (pääasiassa loppuvuodesta 2016 tai alkuvuodesta 2017), palkat jäädytetään 12 kuukaudeksi (tarkka ajankohta vaihtelee toimialoittain).
- Suurempi osuus sosiaalivakuutusmaksuista siirtyy pysyvästi työntekijöiden maksettavaksi.

Kilpailukyky sopimuksen perusteella julkisen sektorin työntekijöiden vuotuiset lomarahat (jotka vastaavat noin puolen kuukauden palkkaa) pienenevät väliaikaisesti (2017–2019) 30 prosentilla ja supistavat näin julkisia menoja. Myös pidentyneen työajan ja työnantajien alentuneiden sosiaalivakuutusmaksujen odotetaan aikaansaavan pysyviä säästöjä. Kilpailukyky sopimuksen tuloksena syntyvillä säästöillä on tarkoitus alentaa työnantajien työvoimakustannuksia. Pitkällä aikavälillä kilpailukyky sopimuksella odotetaan olevan myönteinen vaikutus vientiin, kokonaistuotantoon, työllisyyteen ja julkiseen talouteen. Ennusteet alentuneiden työvoimakustannusten vaikutuksista vaihtelevat. Vaikutusten arvioidaan olevan 20 000–40 000 euroa käytetystä laskentamenetelmästä ja oletuksista riippuen (ks. esimerkiksi seuraavat ennusteet: valtionvarainministeriö (2016), Lehto (2016), Talouspolitiikan arviointineuvosto (2016)).

Työmarkkinaosapuolet ovat sopineet myös lisäävänsä mahdollisuuksia paikalliseen sopimiseen. Kilpailukyky sopimusta koskevien neuvottelujen jälkeen neuvotteluja käydään uudesta palkanmuodostusmallista, jossa avoimen sektorin kustannuskilpailukykyyn rooli korostuu (ks. jakso 4.3). Palkankorotuksilla, joista neuvotellaan palkkojen jäädyttämisen päätyttyä, on ratkaiseva merkitys kilpailukyky sopimuksen tuomien etujen säilyttämisessä.

Taulukko 1.1: Tärkeimmät talous-, rahoitus- ja sosiaali-indikaattorit – Suomi

	2004-2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Ennuste		
									2016	2017	2018
Reaalinen BKT (vuosimuutos)	3,3	-8,3	3,0	2,6	-1,4	-0,8	-0,6	0,3	1,5	1,2	1,5
Yksityinen kulutus (vuosimuutos)	3,3	-2,7	3,1	2,9	0,3	-0,5	0,8	1,5	2,0	1,2	1,3
Julkinen kulutus (vuosimuutos)	1,5	1,6	-0,1	-0,1	0,5	1,1	-0,5	0,1	-0,1	-0,8	0,1
Kiinteän pääoman bruttomuodostus (vuosimuutos)	3,9	-12,5	1,1	4,1	-1,9	-4,9	-2,6	1,1	3,4	2,0	2,5
Tavaroiden ja palvelujen vienti (vuosimuutos)	8,3	-20,1	6,2	2,0	1,2	1,1	-2,7	2,0	0,8	2,0	3,3
Tavaroiden ja palvelujen tuonti (vuosimuutos)	8,3	-16,9	6,5	6,0	1,6	0,5	-1,3	3,1	1,3	1,5	2,5
Tuotantokäily	1,9	-5,1	-2,4	-0,1	-1,6	-2,3	-2,9	-2,8	-1,7	-1,3	-0,6
Potentiaalinen kasvu (vuosimuutos)	2,3	0,2	0,2	0,2	0,0	-0,1	0,0	0,2	0,4	0,8	0,8
Vaikutus BKT:n kasvuun:											
Kotimainen kysyntä (vuosimuutos)	2,8	-4,1	1,8	2,4	-0,1	-1,1	-0,3	1,1	1,8	0,9	1,3
Varastot (vuosimuutos)	0,1	-2,1	1,3	1,5	-1,1	0,0	0,2	0,3	-0,1	0,1	0,0
Nettovienti (vuosimuutos)	0,4	-2,1	0,0	-1,5	-0,2	0,3	-0,5	-0,4	-0,2	0,2	0,3
Vaikutus potentiaalisen BKT:n kasvuun:											
Koko työvoima (tuntia) (vuosimuutos)	0,4	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	0,0	0,1	0,2	0,5	0,3
Pääomanmuodostus (vuosimuutos)	0,7	0,4	0,4	0,4	0,4	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3
Kokonaistuottavuus (vuosimuutos)	1,1	0,0	-0,1	-0,2	-0,2	-0,1	-0,2	-0,1	0,0	0,0	0,2
Vaihtotase (% suhteessa BKT:hen), makсутase	3,7	1,9	1,2	-1,8	-1,9	-1,6	-1,1	-0,4	.	.	.
Kauppataase (% suhteessa BKT:hen), makсутase	4,7	2,3	1,4	-0,9	-1,1	-0,5	-0,5	0,1	.	.	.
Tavara- ja palvelukaupan vaihtosuhte (vuosimuutos)	-2,1	1,3	-2,1	-1,6	-1,0	0,7	1,3	2,8	0,6	-1,1	-0,8
Pääomatase (% suhteessa BKT:hen)	0,1	0,0*	0,0*	0,0*	0,0*	0,0*	.	.	.	.	.
Ulkomainen nettovarallisuusasema (% suhteessa BKT:hen)	-14,0	3,2	16,5	15,1	11,7	3,9	-2,6	0,6	.	.	.
Jälkimarkkinakelpoinen ulkoinen nettovelka (% suhteessa BKT:hen) ¹	-1,0	-11,7*	-16,4*	-20,9*	-31,0*	-37,1	-39,8	-29,5	.	.	.
Jälkimarkkinakelpoinen ulkoinen bruttovelka (% suhteessa BKT:hen) ¹	98,1	138,5	161,1	190,1	204,5	188,5	196,4	181,7	.	.	.
Vientimenestys kehittyneisiin maihin verrattuna (5 vuoden %-muutos)	4,4	-5,6	-12,9	-16,7	-23,1	-24,6	-19,5	-18,80	.	.	.
Vientimarkkinaosuus, tavarat ja palvelut (vuosimuutos)	-0,8	-10,8	-12,0	-6,4	-5,8	0,1	-3,6	-6,6	.	.	.
Ulkomaisten suorien sijoitusten nettovirrat (% suhteessa BKT:hen)	-0,4	2,0	1,1	0,9	1,3	-0,8	-6,3	-7,5	.	.	.
Kotitalouksien säästämisaste (nettosäästöt prosentteina käytettävissä olevista nettotuloista)	0,6	3,4	3,2	1,3	0,7	1,5	-0,1	-0,7	.	.	.
Yksityinen luotonsaanti, konsolidoitu (% suhteessa BKT:hen)	11,6	0,8	7,3	3,6	7,4	2,8	1,2	9,5	.	.	.
Yksityisen sektorin velka, konsolidoitu (% suhteessa BKT:hen)	119,8	142,8	148,9	145,3	148,6	147,7	147,5	155,8	.	.	.
josta kotitalouksien velka, konsolidoitu (% suhteessa BKT:hen)	48,4	59,3	61,1	61,3	63,6	64,0	65,5	66,8	.	.	.
josta muiden kuin rahoitusalan yritysten velka, konsolidoitu (% suhteessa BKT:hen)	71,4	83,5	87,8	84,0	85,0	83,7	82,0	89,0	.	.	.
Yritysten nettoluotonanto (+) tai nettoluotonotto (-) (% suhteessa BKT:hen)	3,4	4,9	5,2	1,8	2,7	2,3	3,8	4,0	3,4	3,8	3,9
Yritysten bruttotoimintaylijäämä (% suhteessa BKT:hen)	27,3	23,1	23,9	23,2	21,6	21,4	21,9	22,3	22,6	23,8	24,3
Kotitalouksien nettoluotonanto (+) tai nettoluotonotto (-) (% suhteessa BKT:hen)	-2,9	-0,2	-1,0	-2,1	-2,3	-1,5	-1,9	-2,0	-2,1	-2,3	-2,7
Deflaatio asuntointaindeksi (vuosimuutos)	4,4	-0,4	4,8	0,0	-0,4	-1,3	-1,8	-0,4	.	.	.
Asuntoinvestoinnit (% suhteessa BKT:hen)	6,3	5,2	6,1	6,3	6,3	6,0	5,5	5,6	.	.	.
BKT-deflaattori (vuosimuutos)	1,7	1,9	0,4	2,6	3,0	2,6	1,7	1,7	0,9	1,0	0,9
Yhdenmukaistettu kuluttajahintaindeksi (YKHI, vuosimuutos)	1,5	1,6	1,7	3,3	3,2	2,2	1,2	-0,2	0,4	1,5	1,2
Nimelliset palkansaajakorvaukset/työntekijä (vuosimuutos)	3,6	2,0	2,2	3,6	2,8	1,3	1,0	1,6	1,2	-0,8	1,2
Työn tuottavuus (reaalinen, työntekijää kohti, vuosimuutos)	1,6	-6,0	3,7	1,3	-2,3	0,0	-0,2	0,6	.	.	.
Yksikkötyökustannukset (koko talous, vuosimuutos)	2,0	8,5	-1,4	2,3	5,2	1,4	1,1	1,0	0,1	-1,4	0,3
Reaaliset yksikkötyökustannukset (vuosimuutos)	0,3	6,5	-1,8	-0,3	2,2	-1,1	-0,6	-0,7	-0,8	-2,3	-0,6
Reaalinen efektiivinen valuuttakurssi (yksikkötyökustannukset, vuosimuutos)	0,8	6,3	-4,8	0,9	0,2	3,2	1,3	-2,9	-0,6	-2,7	-1,6
Reaalinen efektiivinen valuuttakurssi (YKHI, vuosimuutos)	-0,8	3,2	-5,7	-0,1	-2,6	2,9	2,4	-2,9	1,2	-2,6	.
Työn verokilä naimattoman keskipalkkaisen henkilön osalta (%)	30,8	29,1	29,1	29,8	29,5	30,1	30,7	30,9	.	.	.
Työn verokilä naimattoman, 50 % keskipalkasta ansaitsevan henkilön osalta (%)	20,0*	18,3	18,3	18,9	17,9	18,9	19,2	19,4	.	.	.
Finanssisektorin kokonaisvelat, ei-konsolidoitu (vuosimuutos)	14,0	8,3	17,7	26,1	-2,7	-8,5	9,2	-1,5	.	.	.
Ensisijaisen oman pääoman osuus (%) ²	.	13,4	13,5	14,7	14,8	15,3	16,2	20,4	.	.	.
Oman pääoman tuotto (%) ³	.	6,2	6,3	6,1	6,5	8,0	9,5	8,5	.	.	.
Järjestämättömien velkojen bruttomäärä (% kaikista velkainstrumenteista ja kaikista lainoista ja ennakoista) ⁴	.	1,1	0,9	0,8	0,8	0,7	1,4	1,3	.	.	.
Työttömyysaste	7,6	8,2	8,4	7,8	7,7	8,2	8,7	9,4	8,8	8,6	8,3
Pitkäaikaistyöttömyysaste (% aktiiviväestöstä)	1,8	1,4	2,0	1,7	1,6	1,7	1,9	2,3	.	.	.
Nuorisotyöttömyysaste (% saman ikäryhmän aktiiviväestöstä)	18,5	21,5	21,4	20,1	19,0	19,9	20,5	22,4	20,1	.	.
Työssäkäyntiaste (15-64-vuotiaat)	75,5	75,0	74,5	74,9	75,2	75,2	75,4	75,8	.	.	.
Köyhyys- ja syrjäytymisriskin alaiset (% kokonaisväestöstä)	17,3	16,9	16,9	17,9	17,2	16,0	17,3	16,8	.	.	.
Hyvin alhaisen työssäkäyntiasteen kotitalouksissa elävät (% alle 60-vuotiaasta kokonaisväestöstä)	9,0	8,4	9,3	10,0	9,3	9,0	10,0	10,8	.	.	.
Julkisen talouden rahoitusasema (% suhteessa BKT:hen)	3,6	-2,5	-2,6	-1,0	-2,2	-2,6	-3,2	-2,7	-2,2	-2,3	-1,8
Verojen suhde BKT:hen (%)	41,9	41,1	40,9	42,2	42,8	43,7	43,9	44,1	44,2	43,6	43,7
Rakenteellinen rahoitusasema (% suhteessa BKT:hen)	.	.	-1,1	-0,9	-1,2	-1,2	-1,6	-1,1	-1,2	-1,5	-1,4
Julkinen bruttovelka (% suhteessa BKT:hen)	37,5	41,7	47,1	48,5	53,9	56,5	60,2	63,5	63,7	65,6	66,5

(1) Velkasalkun rahoitusinstrumenttien, muiden sijoitusten ja valuuttavarantojen summa.

(2), (3) Kotimaiset pankkikonsernit ja itsenäiset pankit.

(4) Kotimaiset pankkikonsernit ja itsenäiset pankit, ulkomaisten (sekä EU:ssa että EU:n ulkopuolella sijaitsevien) pankkien tytäryhtiöt ja sivuliikkeet.

(*) Luvut viidennen maksutasekirjan (BPM5) ja/tai EKT95:n mukaisia.

Lähde: Euroopan komissio, Euroopan keskuspankki

2. EDISTYMINEN MAAKOHTAISISSA SUOSITUKSISSA

Edistymistä Suomelle vuodeksi 2016 annettujen suositusten toteuttamisessa⁽³⁾ on tarkasteltava pidemmällä aikavälillä eli siitä lähtien, kun talouspolitiikan EU-ohjausjaksot vuonna 2011 aloitettiin. Kuluneella kuusivuotiskaudella suosituksissa on keskitytty julkiseen talouteen, julkisen talouden kestävyYTEEN, työmarkkinoihin ja liiketoimintaympäristöön. Näillä osa-alueilla on toteutettu monia uudistuksia.

Suomi on pitkälti noudattanut finanssipolitiikkaa koskevia suosituksia. Keskipitkän aikavälin tavoitetta ei ole saavutettu pääosalla kautta, mutta Suomi on edistynyt vuosina 2011–2015 kohti sitä pitkälti vakaus- ja kasvusopimuksen vaatimusten mukaisesti. Suomen velan suhde BKT:hen on kuitenkin noussut yli 60 prosenttiin ja jatkaa edelleen nousuaan.

Julkisen talouden kestävyyttä koskevien suositusten noudattamiseksi hyväksyttiin vuonna 2015 merkittävä eläkeuudistus ja sosiaali- ja terveystalouden uudistusta valmistellaan parhaillaan. Eläkeuudistuksella alhaisinta eläkeikää korotetaan vähitellen, ja se sidotaan uudistuksen loppuvaiheessa elinajanodotteeseen. Tämän odotetaan lisäävän työvoiman tarjontaa ja varmistavan samalla, että eläkkeet voidaan säilyttää asianmukaisella tasolla. Lisäksi hallitus valmistelee kuntien hallintorakennetta ja sosiaali- ja terveystalouden järjestämistä koskevia uudistuksia.

Työmarkkinauudistusten toteuttamisessa on myös edistytty. Aktiivisia työmarkkinatoimenpiteitä on toteutettu työvoimaosuuden kasvattamiseksi. Työmarkkinaosapuolet ovat sopineet erittäin maltillisista palkankorotuksista kilpailukyyn parantamiseksi, ja vuonna 2016 tehtiin kilpailukyky sopimus, jonka tarkoituksena on parantaa kustannuskilpailukykyä vähentämällä työnantajille aiheutuvia työvoimakustannuksia. Taloudellisia kannustimia ottaa vastaan matalapalkkaista tai osa-aikaista työtä on lisätty, sillä vuoden 2014 alusta alkaen enintään 300 euron ansiotulojen saaminen kuukaudessa ei ole vaikuttanut työttömyysetuuksien maksuun. Samoin asumistukeen on vuodesta 2015 sisällytynyt

300 euron suojattu osuus, joka ei pienene, vaikka avustuksensaaja olisi saanut ansiotuloja.

Hallitus on myös toteuttanut toimia palvelualojen kilpailua koskevan suosituksen noudattamiseksi erityisesti vähittäiskaupassa. Vähittäiskaupan alalla on vähennetty sääntelyä. Merkittävä edistysaskel otettiin, kun kauppojen aukioloajat vapautettiin vuonna 2016. Maankäyttö- ja rakennuslakiin on tehty muutoksia, joilla kilpailun edistäminen lisättiin maankäytön suunnittelun tavoitteisiin. Alkon myymälöitä on avattu myös muiden kuin johtavien vähittäiskaupparyhmien liikkeiden yhteyteen.

Yleisesti ottaen Suomi on edistynyt jonkin verran⁽⁴⁾ vuoden 2016 maakohtaisten suositustensa noudattamisessa. Hallitus on antanut suuren osan sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen uudistamista koskevista lakiesityksistä. Työmarkkinaosapuolet ovat allekirjoittaneet kilpailukyky sopimuksen, jolla alennetaan työnantajien työvoimakustannuksia ja laajennetaan mahdollisuuksia paikalliseen sopimiseen. Uudesta palkanmuodostusmallista neuvotellaan parhaillaan. Jotta kannustimia työn vastaanottamiseen voidaan lisätä, työttömille asetettua velvoitetta ottaa työtarjous vastaan ja osallistua aktivointiohjelmiin on tiukennettu. Lisäksi ansiosidonnaisten työttömyysetuuksien kesto on lyhennetty. Hallitus on esitellyt yrittäjyyden edistämiseksi toimenpidepaketin, joka tarjoaa lisää mahdollisuuksia yritysten perustamiseen ja kasvattamiseen. Aloitteita vähittäismyymälöiden perustamista koskevien ehtojen helpottamiseksi on käynnistetty. Sääntelyn purkamiseen tähtääviä toimenpiteitä on ehdotettu liikennealan osalta ja niitä on parhaillaan käynnissä kaasumarkkinoiden osalta.

⁽⁴⁾ Tietoja edistymisestä kullakin maakohtaisen suosituksen osa-alueella ja niiden noudattamiseksi toteutetuista toiminnoista esitetään liitteessä olevassa yhteenvetotaulukossa. Tässä kokonaisarvioinnissa ei tarkastella vakaus- ja kasvusopimuksen noudattamista.

⁽³⁾ Aikaisemmin toteutettujen muiden uudistusten arviointi, ks. erityisesti jakso 4.

Taulukko 2.1: Yhteenveto vuoden 2016 maakohtaisten suositusten noudattamista koskevasta arvioinnista

Suomi	Kokonaisarviointi edistymisestä vuoden 2016 maakohtaisten suositusten noudattamisessa:
<p>Maakohtainen suositus 1: sopeuttaa julkista taloutta vuosittain kohti julkisen talouden keskipitkän aikavälin tavoitetta 0,5 prosenttia suhteessa BKT:hen vuonna 2016 ja 0,6 prosenttia vuonna 2017; käyttää satunnaistuloja nopeuttaakseen julkisen talouden velkasuhteen pienentämistä; varmistaa, että hallintouudistus, jolla pyritään parantamaan sosiaali- ja terveyspalveluiden kustannustehokkuutta, hyväksytään ja toteutetaan oikea-aikaisesti.</p>	<p>Edistynyt jonkin verran sen varmistamisessa, että hallintouudistus hyväksytään ja toteutetaan oikea-aikaisesti*.</p>
<p>Maakohtainen suositus 2: varmistaa työmarkkinaosapuolten roolia kunnioittaen, että palkanmuodostusjärjestelmä lisää paikallista sopimista ja poistaa jäykkyyksiä ja edistää näin kilpailukykyä ja vientiteollisuusvetoisempaa lähestymistapaa; lisää kannustimia työn vastaanottamiseen ja varmistaa, että käytössä on kohdennettuja ja riittäviä aktiivisia työmarkkinatoimenpiteitä, myös maahanmuuttajataustaisille ihmisille; toteuttaa toimenpiteitä, joilla vähennetään alueellista ja osaamiseen liittyvää kysynnän ja tarjonnan kohtaamattomuutta (makrotalouden epätasapainoa koskevan menettelyn kannalta olennainen).</p>	<p>Edistynyt jonkin verran</p> <ul style="list-style-type: none"> • edistynyt merkittävästi sen varmistamisessa, että palkanmuodostusjärjestelmä lisää paikallista sopimista ja poistaa jäykkyyksiä ja edistää näin kilpailukykyä; • edistynyt jonkin verran työn vastaanottamista koskevien kannustimien lisäämisessä; • edistynyt jonkin verran sen varmistamisessa, että käytössä on kohdennettuja ja riittäviä aktiivisia työmarkkinatoimenpiteitä, myös maahanmuuttajataustaisille ihmisille; • edistynyt jonkin verran alueellisen ja osaamiseen liittyvän kysynnän ja tarjonnan kohtaamattomuuden vähentämisessä.
<p>Maakohtainen suositus 3: jatkaa toimia, joilla lisätään kilpailua palvelualoilla, vähittäiskauppa mukaan lukien; edistää yrittäjyyttä ja investointeja muun muassa vähentämällä hallinnollista ja sääntelyyn liittyvää rasitetta, jotta voidaan tukea korkean arvonlisäyksen tuotannon kasvua (makrotalouden epätasapainoa koskevan menettelyn kannalta olennainen).</p>	<p>Edistynyt jonkin verran</p> <ul style="list-style-type: none"> • edistynyt jonkin verran kilpailun lisäämisessä palvelualoilla; • edistynyt jonkin verran yrittäjyyden ja investointien edistämässä.

* Tässä maakohtaista suositusta 1 koskevassa kokonaisarvioinnissa ei tarkastella vakaus- ja kasvusopimuksen noudattamista.

Lähde: Euroopan komissio

Tekstilaatikko 2.1: EU:n talousarvion vaikutus rakennemuutokseen Suomessa

Suomi saa Euroopan rakenne- ja investointirahastoista (ERI-rahastot) yhteensä 3,8 miljardia euroa nykyisen rahoituskehityksen aikana 2014–2020. BKT:hen suhteutettuna tämä on noin 0,3 prosenttia vuodessa (vuosina 2014–2017) ja julkisiin investointeihin¹ suhteutettuna 5 prosenttia. Konkreettisille hankkeille oli 31. joulukuuta 2016 mennessä myönnetty jo noin 1,8 miljardia euroa eli noin 49 prosenttia ERI-rahastojen kokonaismäärärahoista.

ERI-rahastojen lisäksi rahoitusta myönnetään Euroopan strategisten investointien rahastosta (ESIR), Horisontti 2020 -ohjelmasta, Verkkojen Eurooppa -välineestä ja muista suoraan hallinnoiduista EU:n rahastoista. Suomi oli vuoden 2016 loppuun mennessä allekirjoittanut 107,9 miljoonan euron sopimukset Verkkojen Eurooppa -välineestä rahoitusta saavia hankkeita varten. EIP-ryhmä on hyväksynyt 923 miljoonan euron rahoitussopimukset ESIR-rahastosta, ja tämän rahoituksen odotetaan aikaansaavan lähes 2,8 miljardin euron kokonaisinvestoinnit (vuoden 2016 lopusta alkaen).

Hallintouudistuksiin osoitettavaa tukea on saatavilla Euroopan sosiaalirahaston myöntämänä kohdennettuna rahoituksena, rakennemuutosten tukipalvelun tarjoamina neuvontapalveluina ja epäsuorasti teknisenä apuna.

Kaikki tarvittavat uudistukset ja strategiat on toteutettu ennakkoehtojen² edellyttämällä tavalla, jotta varmistetaan varojen oikea-aikainen ja tehokas käyttö.

Kaikki relevantit maakohtaiset suositukset on otettu huomioon kauden 2014–2020 ohjelmia suunniteltaessa. ERI-rahastoista tuetaan kilpailukykyä, vauhditetaan tutkimusta ja innovaatioita, luodaan työpaikkoja sekä edistetään koulutusta. ERI-rahastojen varoilla esimerkiksi helpotetaan eri toimin nuorten, ikääntyneiden työntekijöiden, pitkäaikaistyöttömien, maahanmuuttajien ja muiden heikommassa asemassa olevien ryhmien pääsyä työmarkkinoille. Esimerkiksi nuorisotakuun toteutusta rahoitetaan osittain ERI-rahastoista keskitettyjen palvelupisteiden kautta. Joulukuuhun 2016 mennessä yli 9 000 työtöntä tai työelämän ulkopuolella olevaa nuorta oli saanut tukea Euroopan sosiaalirahaston rahoittamien toimenpiteiden avulla. Tutkimuksen ja innovaatioiden alalla ERI-rahastojen varoilla tuetaan Suomea älykkään erikoistumisen strategioiden toteuttamisessa. Hankkeeseen osallistuu Suomen 19 maakunnassa yli 1 000 yritystä, jotka tekevät yhteistyötä tutkimuslaitosten kanssa huippuosaamisaloillaan

<https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/FI>

¹ Julkiset investoinnit määritellään seuraavasti: pääoman bruttomuodostus + investointiavustukset + kansalliset maa- ja kalatalousmenot.

² Hyväksyttäessä ohjelmia jäsenvaltioiden edellytetään täyttävän monia ennakkoehtoja, joilla pyritään parantamaan reunaehtoja ja investointien edellytyksiä useimmilla julkisten investointien alueilla. Jos jäsenvaltiot eivät täytä kaikkia ennakkoehtoja vuoden 2016 loppuun mennessä, komissio voi ehdottaa, että kaikki välimaksut tai osa niistä keskeytetään tilapäisesti.

3. MAKROTALouden EPÄTASAPAINOA KOSKEVAAN MENETTELYYN LIITTYVÄN PERUSTEELLISEN TARKASTELUN TÄRKEIMMÄT HAVAINNOT

Varoitusmekanismia koskevassa kertomuksessa 2017 edellytettiin perusteellista jatkoanalyysia, jotta voidaan seurata Suomen edistymistä makrotalouden epätasapainoa koskevan menettelyn yhteydessä vuonna 2016 havaittujen epätasapainojen poistamisessa. Syynä tähän olivat toimialakohtaisiin rakennemuutoksiin liittyvät hintakilpailukyyn ja reaaliiseen kilpailukyyn haasteet. Lisäksi yksityisen ja julkisen sektorin velkaantuneisuus on suurta, mikä voi aiheuttaa riskejä talouden vakaudelle.

Tässä maaraportissa esitetään havaittujen epätasapainojen kehittymistä koskeva perusteellinen tarkastelu. Analyysi sisältyy erityisesti kilpailukykyä ja rakennemuutosta (jakso 4.4.1), yksityisen sektorin velkaantuneisuutta (jakso 4.2) ja julkista velkaa (jakso 4.1.1) koskeviin osuuksiin.

3.1. EPÄTASAPAINOT JA NIIDEN VAKAVUUS

Vientimarkkinaosuudet pienenevät vuonna 2015 pääasiassa tavarakaupan heikon menestyksen vuoksi.

Vientimarkkinaosuuksien kumuloituneiden menetysten arvioidaan vuosina 2011–2015 olleen noin 20 prosenttia, eli menetys on yksi suurimmista EU:ssa. Sen syinä ovat olleet kilpailukyyn kumuloituneet menetykset ja meneillään oleva talouden rakennemuutos sekä viennin herkyys Venäjän heikolle taloustilanteelle. Lisäksi Suomen vienti keskittyy välituotteisiin ja investointihyödykkeisiin, mikä tekee viennistä herkän taloustilanteen heikkenemiselle ja siitä seuraavalle investointien vähenemiselle.

Teollisuuden rakennemuutos on hidastunut. Metsä- ja elektroniikkateollisuuden nopea supistuminen on ohi, mutta mikään muu teollisuudenala ei ole ottanut selkeää johtavaa roolia talouden elvyttäjänä. Finanssikriisin jälkeen tehdasteollisuuden työpaikoista on menetetty noin viidennes ja bruttoarvonlisäyksestä lähes kolmannes. Tämän vuoksi työn tuottavuus on vähentynyt.

Yksityisen sektorin velkaantuneisuus on edelleen suurta, ja vuonna 2015 se oli noin 155 prosenttia suhteessa BKT:hen. Kotitalouksien velka oli 67 prosenttia suhteessa BKT:hen, ja rahoitusalan ulkopuolisten yritysten noin 89 prosenttia suhteessa BKT:hen. Rahoitusalan ulkopuolisten yritysten velkaantuneisuus lisääntyi vuonna 2015 osittain siksi, että kotimaisten emoyritysten ja niiden ulkomaisten tytäryritysten väliset lainajärjestelyt lisääntyivät.

Kotitalouksien velkaantuneisuus on kasvanut 112 prosenttiin käytettävissä olevista bruttotuloista. Euroopan järjestelmäriskikomitea antoi Suomelle vuonna 2016 virallisen varoituksen, jossa otettiin esiin suuri velkaantuneisuus ja siihen liittyvä haavoittuvuus. Koska pääosa asuntolainoista on sidottu markkinakorkoon, kotitalouksien keskimääräiset korkomenot ovat samaan aikaan supistuneet ennätyksellisen alhaiselle tasolle, 0,4 prosenttiin käytettävissä olevista bruttotuloista. Järjestämättömien lainojen osuus koko lainakannasta oli vuoden 2016 puolivälissä 1,2 prosenttia eli alhaisin EU:ssa. Suuri yksityinen velkaantuneisuus, erityisesti kotitalouksien velkaantuneisuus, saattaa heikentää talouden kykyä kestää makrotalouden häiriöitä.

Julkinen velka on kasvanut finanssikriisin alusta alkaen ja ylittää nyt perussopimuksen mukaisen 60 prosentin viitearvon. Sen odotetaan kuitenkin vakiintuvan alle 70 prosenttiin suhteessa BKT:hen.

Rahoitussektorin pääomapohja on vahva, ja se on suojattu riskejä vastaan. Jäljellä on kuitenkin edelleen haavoittuvuustekijöitä, kuten suuri keskittymisaste, riippuvuus rahoituksen tukkimarkkinoista ja sidokset Pohjoismaiden ja Baltian maiden pankkeihin (ks. myös Ruotsin maaraportit 2016 ja 2017).

Pankkisektorin vakaus vähentää yksityisen sektorin velkaantuneisuuden aiheuttamia makrotason vakauriskejä. Pohjoismaiden mittakaavassa suomalaisten kotitalouksien velan suhde käytettävissä oleviin tuloihin ei kuitenkaan ole erityisen suuri. Lisäksi useimmat kotitaloudet

ovat asuntolainojen kiinteiden kuukausierien vuoksi suojassa asuntolainojen viitekorkojen normalisoitumiselta tulevaisuudessa.

3.2. KEHITYS, NÄKYMÄT JA POLITIIKKATOIMET

Suomen odotetaan menettävän edelleen vientimarkkinaosuuksia, sillä tehdasteollisuuden näkymät pysyvät suhteellisen heikkoina. Vuoden 2016 odotetaan olleen viennin ja tehdasteollisuuden tuotannon käännekohta.

Kilpailukyvyyn jatkuneeseen heikkenemiseen on joiltakin osin puututtu. Kustannuskilpailukyvyyn odotetaan paranevan vuonna 2017 kilpailukyky sopimuksen ansiosta, mutta vuoden 2018 jälkeisestä palkanmuodostusmallista ei ole sovittu, mikä aiheuttaa epävarmuutta tulevasta kehityksestä. Jos uusi palkanmuodostusmalli eli ns. *Suomen malli* onnistuu, sen perusteella sovittavissa nimellispalkkojen korotuksissa otetaan huomioon kilpailukyvyyn ja tuottavuuden kehitys siten, että työntekijöiden ostovoima turvataan ja samalla vientiyrietykset menestyvät. Jos mahdollisuudet toimialakohtaisten sopimusten paikalliseen soveltamiseen paranevat, kuten kilpailukyky sopimuksessa edellytetään, järjestäytyneillä työnantajilla olisi enemmän liikkumavaraa sopeuduttaessa taloudellisesti vaikeisiin aikoihin. Reaalisen kilpailukyvyyn haasteet, kuten tuottavuuden hidas kasvu, haittaavat edelleen talouden suorituskykyä ja viennin kasvua, mutta startup-yrietysten nopea lisääntyminen merkitsee, että liiketoiminnan harjoittamisen perusedellytykset ovat pääosin kunnossa.

Reaalinen kilpailukyky heikentää vientimenestystä. Monien talouden ominaisuuksien, kuten ammattitaitoisen työvoiman tai suotuisan ja vakaan liiketoimintaympäristön, pitäisi antaa Suomelle hyvät mahdollisuudet hyödyntää maailmantalouden kasvua, mutta näin ei kuitenkaan näytä olevan. Startup-yrietysten nopea lisääntyminen saattaa kuitenkin tarjota mahdollisuuden viennin monipuolistamiseen. Lisäksi Venäjän talouden odotettu elpyminen vuodesta 2017 alkaen voi merkitä Suomen talouden näkymille positiivista riskiä tulevina vuosina.

Rakennemuutos on käynnissä, mutta talouden uudelleensuuntautuminen vaikuttaa hidastuneen viime aikoina. Tietotekniikka-alan tuotannon supistumisen jälkeen tieto- ja viestintätekniikan palveluiden merkitys palveluiden viennissä on kasvanut. Hallitus jatkaa startup-yrietysten tukemista kasvuohjelmien kautta. Startup-yrietysten tukemiseksi ja pk-yrietysten kansainvälistymisen edistämiseksi on otettu käyttöön toimenpiteitä, mutta niillä ei välttämättä saada aikaan nopeaa muutosta talouden rakenteeseen tai vientimarkkinaosuuksiin lyhyellä aikavälillä.

Yksityisen sektorin velkaantuneisuuden odotetaan säilyvän suurena muuta vakaana. Rahoitusalan ulkopuoliset yritykset voivat vähentää velkaantuneisuuttaan tulevina vuosina esimerkiksi kilpailukyky sopimuksen avulla kasvaneen tuottavuuden ansiosta. Viimeaikaisten politiikkatoimien, kuten asuntolainojen korkojen vähennysoikeuden asteittaisen poistamisen ja heinäkuussa 2016 voimaan tulleen asuntolainojen sitovan enimmäisluototusasteen, odotetaan hillitsevän jonkin verran kotitalouksien luotonottoa. Kotitalouksien velkaantuneisuuden ei kuitenkaan odoteta vähenevän niin kauan kun luotonoton ehdot säilyvät edullisina. Kotitalouksien velka suhteessa käytettävissä oleviin tuloihin saattaa jatkaa kasvuaan, sillä tulojen kasvun odotetaan olevan vähäistä kilpailukyky sopimuksen mukaisen palkkojen jäädytyksen vuoksi.

Julkisen sektorin velan odotetaan kasvavan edelleen väestön ikääntymisestä aiheutuvien kustannusten vuoksi. Suomen hallitus on sitoutunut julkisen talouden vakauttamiseen vuonna 2015 laaditun hallitusohjelman mukaisesti. Hallituksen julkisen talouden suunnitelman mukaan velka saatetaan lasku-uralle vuonna 2019. Vuoden 2017 eläke-uudistus ja meneillään oleva sosiaali- ja terveystalouden uudistus auttaa vähentämään keskipitkän aikavälin kestävyysriskejä.

3.3. KOKONAISARVIOINTI

Suomen havaitut epätasapainot liittyvät kilpailukyvyyn heikkenemiseen, jonka taustalla ovat toimialojen rakennemuutos ja yksityisen sektorin suhteellisen suuri velkaantuneisuus.

Kilpailukyvn heikkeneminen johtuu merkittävästä toimialojen rakennemuutoksesta, joka vaikuttaa kasvupotentiaaliin ja näkyy pitkään jatkuneina markkinaosuuksien menetyksinä. Julkinen velka on kasvanut kriisistä alkaen.

Tällä kehityksellä on kuitenkin vähäisiä vaikutuksia makrotason vakauteen, koska rahoitusala on vahva. Yksityisen sektorin korkea velkataso ei ole johtanut pankkien taseiden heikkenemiseen ja järjestämättömien lainojen osuus on edelleen hyvin pieni.

Kriisin jälkeinen potentiaalisen kasvun hidastuminen todennäköisesti jatkuu osittain, mutta elpymisen merkkejä on näkyvissä. Potentiaalinen kasvu on heikentynyt kriisin jälkeen, eikä sen odoteta palaavan kriisiä edeltäneisiin lukemiin keskipitkällä aikavälillä, sillä työvoiman tuottavuuden kasvun odotetaan pysyvän vaimeana. Vientimarkkinaosuuksien menettäminen ja kustannuskilpailukyvn heikkeneminen ovat hidastuneet. Yksityinen velka suhteessa BKT:hen kasvaa, mutta kasvu on hitaampaa sekä rahoitusalan ulkopuolisten yritysten että kotitalouksien osalta. Julkisen velan odotetaan kasvavan hitaasti vuosina 2016–2018 ja vakiintuvan sen jälkeen.

Hallitus on toteuttanut määrätietoisia toimia talouden kilpailukyvn palauttamiseksi. Hallituksen vahvan panostuksen myötä työmarkkinaosapuolet pääsivät sopuun toimenpiteistä, joilla parannetaan kustannuskilpailukykyä etenkin alentamalla työvoimakustannuksia ja joilla kehitetään yritysten selviytymiskykyä joustavampien palkanmuodostuskäytäntöjen avulla. Lisäksi on toteutettu toimenpiteitä, joilla hillitään ylisuurten asuntolainojen ottamista.

Taulukko 3.1: Makrotalouden epätasapainoa koskevaan menettelyyn liittyvä arviointitaulukko (*) – Suomi 2017

	Haasteen vakavuus	Kehitys ja näkymät	Politiikkatoimet
Epätasapainot			
Kilpailukyky	Kilpailukylyn heikkeneminen on johtanut Suomen vientimarkkinaosuuksien supistumiseen. Vientimarkkinaosuus laski 6,6 prosenttia vuonna 2015. Vientimarkkinaosuuksien kumulatiiviset menetykset viitenä vuonna ennen vuotta 2015 olivat 20,5 prosenttia ja markkinaosuudet olivat laskeneet merkittävästi jo sitä ennen. Tämä on osaltaan vaikuttanut siihen, että BKT:n kasvu on ollut negatiivista tai heikkoa ja työpaikkoja on menetetty.	Vuonna 2015 markkinaosuuksien supistuminen nopeutui, koska tavaroiden vienti supistui 2,2 prosenttia. Viennin odotetaan kuitenkin jälleen kasvaneen vuonna 2016. Parantuneen kustannuskilpailukylyn odotetaan vuodesta 2017 alkaen tukevan viennin kasvua.	Kilpailukyky sopimus sisältää toimenpiteitä, joiden odotetaan leikkaavan työvoimakustannuksia 4 prosenttia. Työmarkkinajärjestöt allekirjoittivat sopimuksen kesällä 2016, ja se tulee voimaan vuodesta 2017.
	Nimelliset yksikkötyökustannukset ovat nousseet viimeisten kolmen vuoden aikana yhteensä 3,6 prosenttia. Nimelliset yksikkötyökustannukset ovat Suomessa nousseet vuodesta 2005 yhteensä noin 28 prosenttia, kun nousu on euroalueella ollut keskimäärin 16 prosenttia.	Vuonna 2015 nimelliset yksikkötyökustannukset nousivat vain prosentin ja niiden odotetaan nousevan 0,6 prosenttia vuonna 2016. Yksikkötyökustannusten odotetaan vuonna 2017 vähenevän 1,2 prosenttia kilpailukyky sopimuksen perusteella.	Vuonna 2017 sopimuspalkat on jäädytetty ja vuotuinen työaika pitenee 24 tunnilla ansiotason muuttumatta.
	Korkean tuottavuuden toimialat ovat taantuneet ja alhaisen tuottavuuden palvelujen osuus taloudessa kasvaa edelleen, mikä johtaa negatiiviseen tai heikkoon kokonaistuottavuuden kasvuun.		Hallituksen yrittäjyyspaketti sisältää yksityisyrityksille myönnettävän tuen ensimmäisen työntekijän palkkaamiseen, yrittäjyyttä edistävän uudistuksen työttömyysvakuutukseen ja ulkomaisten erityisasiantuntijoiden rekrytointia koskevat tarkistetut säännöt. Lisäksi on perustettu julkinen innovaatiopankki, johon on avoin pääsy ja jota voi vapaasti hyödyntää.
	Tehdasteollisuudessa on menetetty noin 87 000 työpaikkaa eli 21 prosenttia vuodesta 2008; vuonna 2015 reaalin arvoisäys oli noin 30 prosenttia alle vuoden 2008 tason. Pääosa arvonalaisuuden menetyksistä on aiheutunut paperi- ja elektroniikkateollisuudessa, mutta myös muut teknologia-alat ovat vähentäneet henkilöstöä ja tuotantoaan.	Viime vuosina tehdasteollisuuden taantuminen on hidastunut ja suunnan odotetaan kääntyvän vuonna 2016. Vuoden 2017 näkymät ovat vaimeasti positiiviset.	Vuonna 2016 käyttöön otettiin innovaatioaseteli, jolla pyritään edistämään pk-yritysten innovointia ja tuotekehitystä.
Yksityisen ja julkisen sektorin velka	Yksityisen sektorin velka oli 155,7 prosenttia suhteessa BKT:hen vuonna 2015.	Vuoden 2016 alussa rahoitusalan ulkopuoliset yritykset alkoivat vähentää velkaantumistaan passiivisesti, ja velkasuhteen kasvu on hidastunut viime aikoina. Koko yksityisen sektorin velkasuhteen odotetaan vakiintuneen vuonna 2016.	Vuonna 2016 Finanssivalvonta asetti asuntolainojen enimmäisluotusasteeksi 90 prosenttia (95 % ensiasunnon ostajien osalta).

(jatkuu seuraavalla sivulla)

Taulukko (jatkoa)

	Kotitalouksien velan suhde käytettävissä oleviin bruttotuloihin oli 112,3 prosenttia vuonna 2015. Kotitalouksien velan suhde BKT:hen oli 66,9 prosenttia ja nettovarallisuusasema oli 72 prosenttia suhteessa BKT:hen	Nimelliset asuntohinnat, jotka vaikuttavat merkittävästi kotitalouksien velkaantumiseen, ovat pysyneet melko muuttumattomina viime vuosina. Asuntojen reaaliset hinnat ovat laskeneet vähitellen. Lisääntynyt rakentaminen ja viimeisimmät asuntohintoja koskevat tiedot viittaavat siihen, että nimelliset hinnat nousevat vähitellen lyhyellä aikavälillä. Asuntohinnat ovat kuitenkin pääkaupunkiseudulla huomattavasti korkeammat kuin muualla maassa ja hintojen nousu on myös jatkunut.	Sisäisen luottoluokituksen menetelmää soveltavat pankit ottavat viimeistään heinäkuussa 2017 käyttöön 10 prosentin vähimmäisriskipainon asuntolainojen osalta.
	Koska asuntolainojen kuukausittaiset lyhennykset ovat kiinteitä, useimmat kotitaloudet ovat suojattuja asuntolainojen viitekorkojen tulevan normalisoinnin vaikutuksilta.		
	Suomen pankkijärjestelmän pääomapohja on säilynyt vakaana ja sektori melko kannattavana yleisestä heikosta tilanteesta huolimatta. Järjestämättömien lainojen osuus on yksi alhaisimmista EU:ssa.		
	Rahoitusalan ulkopuolisten yritysten (ei-konsolidoitu) velka oli noin 116 prosenttia suhteessa BKT:hen ja niiden nettorahoitusasema oli -128,9 prosenttia vuonna 2015.	Rahoitusalan ulkopuoliset yritykset lisäsivät ulkomaista lainanottoa vuonna 2015, mutta merkittävä osa lisääntyneestä velasta on konsernisisäisiä lainoja.	
	Julkinen velka oli 63,6 prosenttia suhteessa BKT:hen vuonna 2015.	Velka on kasvanut vuodesta 2008 alkaen ja sen odotetaan vuoteen 2018 mennessä nousevan 68 prosenttiin suhteessa BKT:hen.	Hallitusohjelma sisältää vakauttamistoimenpiteitä vuosiksi 2016-2019 ja tavoitteena on saattaa julkisen talouden velkasuhde lasku-uralle vuodesta 2019.

Perusteellisen tarkastelun päätelmät

- Suomi on menettänyt kilpailukykyään toimialojen rakennemuutoksen ja yksityisen sektorin kasvavan velkaantumisen vuoksi. Julkisen talouden velka on myös kasvanut, vaikka se onkin edelleen alle euroalueen keskiarvon. Kasvu on heikkoa, sillä vientikysyntä on laimeaa. Yksityisen sektorin suuresta velkaantuneisuudesta huolimatta rahoitusalan pääomapohja on vahva ja järjestämättömien lainojen osuus on yksi EU:n alhaisimmista.
- Vientimarkkinaosuuksien ja kustannuskilpailukyyn menetykset ovat vähentyneet. Yksityisen sektorin velka suhteessa BKT:hen kasvaa, mutta hitaampaan tahtiin sekä rahoitusalan ulkopuolisten yritysten että kotitalouksien osalta. Julkisen velan odotetaan kasvavan edelleen vuosina 2016-2018, mutta hidastuvaan tahtiin julkisen talouden lukujen parantuessa.
- Hallituksen vahvan panostuksen myötä työmarkkinaosapuolet ovat sopineet toimenpiteistä kustannuskilpailukyyn parantamiseksi etenkin työvoimakustannusten avulla ja yritysten kestävyyslisäämiseksi joustavampien palkanmuodostuskäytäntöjen avulla. Lisäksi on toteutettu toimenpiteitä, joilla hillitään ylisuurten asuntolainojen ottamista.

(*) Ensimmäisessä sarakkeessa käsitellään haasteen "vakavuutta". Tarkoituksena on kuvata, kuinka vakavasta epätasapainosta on kyse. Toisessa sarakkeessa esitetään epätasapainon "kehitystä ja näkymiä" koskevat havainnot. Kolmannessa sarakkeessa esitetään viimeaikaiset ja suunnitellut politiikkatoimet. Havainnot esitetään kustakin epätasapainon aiheuttajasta ja sopeutuskeinoista erikseen. Arviointitaulukon viimeisessä kolmessa kappaleessa esitetään yhteenvedot haasteista niiden vakavuuden, kehityksen ja näkymien sekä politiikkatoimien osalta.

Lähde: Euroopan komissio

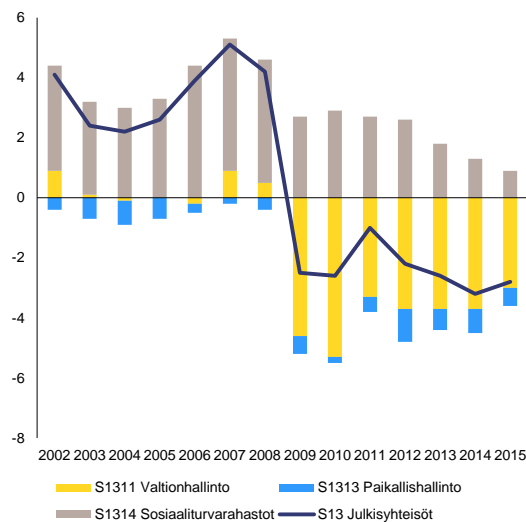
4. UUDISTUSTEN PAINOPISTEET

4.1. JULKINEN TALOUS JA VEROTUS

4.1.1. FINANSSIPOLITIIKKA* (5)

Suomen julkinen velka on kasvanut vuoden 2007 noin 30 prosentista yli 60 prosenttiin vuonna 2016. Päätäjillä on ollut taantumien tai hyvin hitaan kasvun vuosina vaikea tehtävä löytää tasapaino finanssipoliittisten sääntöjen noudattamisen ja talouskasvun tukemisen välillä. Näinä vuosina julkisen talouden keskipitkän aikavälin tavoite jäi useimmiten saavuttamatta. Sen sijaan Suomi pehmensi tulojen nopeaa vähenemistä ottamalla velkaa (kuvio 4.1.1). Komissio ennustaa, että velka kasvaa suhteessa BKT:hen myös vuosina 2016–2018.

Kuvio 4.1.1: **Julkisen talouden alijäämä 2002–2015, % suhteessa BKT:hen**

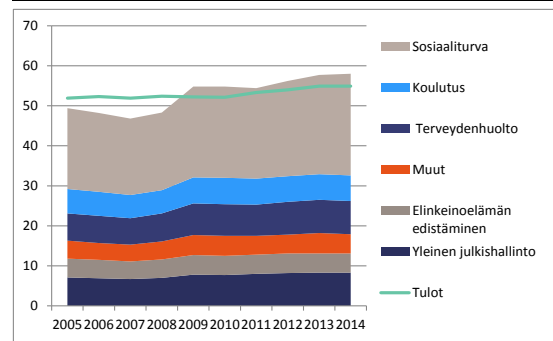
Lähde: Kansantalouden tilinpito

Julkisen velan kasvu johtuu suhteellisen suurista perusalijäämistä ja siitä, että eläkerahastot, jotka ovat ylijäämäisiä, eivät sijoita julkiseen velkaan. Perusalijäämät johtuvat siitä, että julkisen talouden tulot ovat vähentyneet kriisien jälkeen, mutta menot, ja erityisesti sosiaaliturva- ja terveydenhuoltomenot, ovat edelleen kasvaneet. Velkakannan korjauserä

(5) Asteriski tarkoittaa, että esitettyä analyysiä käytetään makrotalouden epätasapainoa koskevaan menettelyyn kuuluvassa perusteellisessa tarkastelussa (ks. jaksossa 3 yhteenvedo tärkeimmistä havainnoista).

kirjataan, koska julkiseen sektoriin kuuluva lakisääteinen työeläkejärjestelmä on osittain ennakkoon rahastoiva ja ylijäämäinen. Vuonna 2015 lakisääteisen työeläkejärjestelmän ylijäämä oli 1,3 prosenttia suhteessa BKT:hen. OECD:n tilastojen (6) mukaan Suomen julkisyhteisöjen nettoraahoitusvarojen odotetaan olevan 52,0 prosenttia suhteessa BKT:hen vuonna 2016. Tämä on toiseksi eniten OECD-maissa (useimmilla mailla on suuri nettovelka).

Kuvio 4.1.2: **Julkisen talouden tulot ja toimintokohtaiset menot (% suhteessa BKT:hen)**

Lähde: Tilastokeskus

Bruttovelkasuhteen kehittymiseen kohdistuvat riskit johtuvat lähinnä makrotalouden kehityksestä sekä hitaasta reaalisesta ja nimellisestä kasvusta. Erilaisiin valtion takauksiin liittyvät riskit näyttävät olevan hallinnassa, sillä ne liittyvät suureen määrään eri yrityksiä eivätkä keskity tiettyihin yrityksiin tai aloihin.

4.1.2. PITKÄN AIKAVÄLIN KESTÄVYYS

Julkisen talouden kestävyttä koskevan analyysin perusteella kestävyysshaaste on suuri keskipitkällä aikavälillä. Debt Sustainability Monitor -selvityksen perusteella Suomella ei näytä olevan julkisen talouden rahoituspaineen riskiä lyhyellä aikavälillä (vuosi). Pitkällä aikavälillä se voidaan luokitella keskisuuren riskin maaksi (Euroopan komissio 2017). Keskipitkällä aikavälillä riski on kuitenkin suuri, koska perusskenaariossa rakenteellisen perusjäämän on määrä kohentua 2,1 prosenttiyksikköä viidessä

(6) OECD:n talousennusteen tilastoliite (kesäkuu 2016).

vuodessa (ennustejakson jälkeen) niin, että julkinen velka olisi 60 prosenttia suhteessa BKT:hen vuoteen 2031 mennessä. Tässä melko mittavassa sopeutusvaatimuksessa otetaan huomioon nykyinen velkataso ja väestön ikääntymisestä johtuvien lisämenojen rahoitustarve. Velan kestävyyttä koskeva analyysi osoittaa, että velkasuhde kasvaisi kaikissa herkkyytestiskenaariorissa vielä ennusteen kattaman kymmenvuotiskauden lopussa. Todennäköisyys sille, että velkasuhde on vuonna 2021 suurempi kuin vuonna 2016 on 80 prosenttia.

Päätäjät ovat hyvin tietoisia kestävyyshaasteista, ja toimenpiteitä niiden ratkaisemiseksi on hyväksytty tai niistä keskustellaan. Tammikuun alusta 2017 tulee voimaan eläkeuudistus. Alin vanhuuseläkeikä nousee nykyisestä 63 vuodesta kolmella kuukaudella jokaista ikäluokkaa kohti, kunnes se on 65 vuotta vuonna 2027. Sen jälkeen eläkeikä kytetään elinajanodotteeseen niin, että työssäoloajan ja eläkeajan suhde säilyy vuoden 2025 tasolla. Suomen viranomaiset arvioivat eläkeuudistuksen vuodesta 2020 alkaen kasvattavan BKT:tä 0,1 prosenttia vuodessa, kun työvoiman tarjonta kasvaa. Perusjäämään kohdistuvan välittömän vaikutuksen arvioidaan olevan -0,1 prosenttia vuonna 2017 (eläkemaksujen alentamisen seurauksena). On kuitenkin odotettavissa, että positiivinen kokonaisvaikutus perusjäämään on vuoteen 2030 mennessä 0,6 prosenttia. Kansalliset viranomaiset ovat arvioineet, että uudistus alentaa S2-kestävyysindikaattoria 1 prosenttiyksiköllä.

Sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistuksen odotetaan lisäävän sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän kestävyyttä. Kustannuspaineet johtuvat väestön ikääntymisestä. Uudistuksen päätavoite on sosiaali- ja terveyspalvelujen tarjonnan ja saatavuuden turvaaminen niin, että menojen kasvu pidetään kurissa. Vaikka uudistuksesta ei synnykään välittömiä säästöjä, sen avulla on mahdollista hillitä menojen kasvuvauhtia (tällä hetkellä terveydenhuoltomenot kasvavat reaalisesti 2,4 prosenttia vuodessa, ja uudistuksen on määrä alentaa kasvu 0,9 prosenttiin). Vastuu sosiaali- ja terveyspalveluista siirtyy 1. tammikuuta 2019 kunnilta 18 maakunnalle. Lakiesitysluonnosten ensimmäinen erä oli lausuntokierroksella syksyllä 2016. Nyt on meneillään lausuntokierros

asiakkaiden valinnanvapautta koskevista esitysluonnoksista. Uudessa järjestelmässä terveyspalveluiden järjestämis- ja tuottamisvastuu erotetaan toisistaan ja asiakkaat voivat valita sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen tarjoajan julkiselta sektorilta, yksityiseltä sektorilta tai kolmannelta sektorilta. Valinnanvapauden järjestäminen niin, että se ei lisää kustannuksia tai johda helppohoitoisten asiakkaiden osalta kermankuorintaan, voi olla erittäin haasteellista. Erilaisia valinnanvapausmalleja kokeillaan vuonna 2017 viidellä alueella.

Uudistuksen odotetaan ratkaisevan myös joitakin sosiaalihuoltojärjestelmään liittyviä haasteita. Palvelujen saatavuudessa on tällä hetkellä eroja, ja niiden ihmisten osuus, jotka ilmoittavat, että pitkän odotusajan vuoksi heidän terveydenhuoltotarpeensa ovat jääneet täyttämättä, on selvästi EU:n keskiarvoa suurempi (Suomessa 3,2 %, EU:ssa 1,1%). Terveydenhuollossa on tällä hetkellä voimakas kahtiajako: työterveyshuoltoon pääsee nopeasti, mutta julkisessa terveydenhuollossa odotusajat ovat pitkiä. Samaan aikaan sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen tarve kasvaa väestön ikääntyessä. Työterveyshuoltojärjestelmä on tarkoitus säilyttää uudessa järjestelmässä. Suomen pitkäaikaishoitojärjestelmän (sosiaalihoitojärjestelmän) haasteet ovat vakavia, kuten hoitoa tarvitsevien suuri määrä, resurssien kohdentaminen niille, jotka hoitoa eniten tarvitsevat ja joilla on siihen vähiten varaa, ja hajautunut hallinto.

Uudistuksessa muuttuu myös paikallishallintojärjestelmä. Palvelujen järjestämisvastuu ja resursseja siirtyy kunnilta maakuntahallinnolle, joka luodaan kuntien yläpuolelle. Suuri määrä työntekijöitä siirretään kunnista uuteen maakuntahallintoon. Sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyvien tehtävien lisäksi maakunnilla on muita tehtäviä, kuten julkiset työvoimapalvelut. Maakuntien toiminta rahoitetaan valtionosuuksin, sillä maakunnilla ei ole verotusoikeutta. Kun työpaikkoja siirtyy kunnista maakuntiin, kuntien valmiudet todennäköisesti heikkenevät ainakin tilapäisesti. Väliaikaishallinto aloittaa toiminnan valmistelun heinäkuussa 2017, kun kevääseen 2017 kestävä eduskuntakäsittely on saatu päätökseen. Uusien maakuntavaltuustojen vaalit pidetään keväällä 2018, ja uudet maakunnat aloittavat toimintansa vuoden 2019 alusta.

4.1.3. JULKISEN TALOUDEN KEHYS

Julkisen talouden kehys on sidottu monivuotisiin menokehysiin. Kehys on tähän asti toiminut hyvin. Hallituskauden alussa vahvistetaan neljän vuoden menokehukset hallituksen finanssipolitiikan mukaisesti. Tämän jälkeen hallitus päivittää joka kevät valtiontalouden menokehukset jäljellä olevalle vaalikaudelle ja vahvistaa monivuotisen määrärahakehysten. Menokehykset asetetaan reaalityyppisiin luvuihin. Kehykseen sisältyy automaattisia vakauttajia, sillä jotkin menot, kuten työttömyysmenot tai korkomaksut, eivät kuulu kehyksen soveltamisalaan.

Lainsäädännössä ei edellytetä (nimellistä) budjettitasapainoa eikä rajoiteta vuotuisia alijäämiä. Rakenteellista rahoitusasemaa koskeva sääntö on finanssipoliittisen sopimuksen ratifiointin seurauksena otettu osaksi kansallista lainsäädäntöä. Syksyllä 2016 hallitus esitti lainsäädännön muuttamista niin, että hallitukselta poistuu harkintavalta sen suhteen, käynnistyykö automaattinen korjausmekanismi, ja ”noudata tai selitä” -periaatetta noudatetaan niin, että hallituksen on jatkossa automaattisesti reagoitava finanssipoliittisen neuvoston havaintoihin.

Valtiontalouden tarkastusvirastolle on annettu finanssipoliittiselle neuvostolle kuuluvat tehtävät, kun taas valtiovarainministeriö vastaa edelleen ennusteista. Valtiontalouden tarkastusvirasto seuraa finanssipoliittisten sääntöjen täytäntöönpanoa ja erityisesti julkisen talouden keskipitkän aikavälin tavoitteen noudattamista. Vakausohjelman ja vuotuisen talousarvioesityksen taustalla olevat makrotalouden ennusteet on laatinut valtiovarainministeriön kansantalousosasto. Suomi on ainoa euroalueen jäsenvaltio, joka on nimennyt valtiovarainministeriön osaston two-pack-asetuksissa⁽⁷⁾ tarkoitettua riippumattoman ennusteen laatijaksi.

⁽⁷⁾ Kaksi euroalueen jäsenvaltioihin sovellettavaa asetusta, joilla vahvistetaan talouspolitiikan koordinoitua. Niissä edellytetään, että jäsenvaltiot esittävät komissiolle alustavat talousarviosuunnitelmansa, ja otetaan käyttöön niiden jäsenvaltioiden tehostettu valvonta, joilla on vakavia taloudellisia vaikeuksia.

4.1.4. VEROTUS

Suomi on edelleen maa, jossa verorasitus on suhteellisen suuri. Vuonna 2015 verorasitus suhteessa BKT:hen oli noin 44,1 prosenttia eli hieman suurempi kuin vuonna 2014, jolloin se oli 44,0 prosenttia. Vuonna 2016 verorasituksen odotetaan pysyneen pitkälti muuttumattomana. Vuoden 2017 talousarvioon sisältyy verotoimenpiteitä, joilla verotuksen painopistettä on tarkoitettu siirtämään työn verottamisesta muihin veropohjiin, jotka tukevat paremmin kasvua.

Tuloverotusta kevennetään ja sekä työnantajien että työntekijöiden sosiaaliturvamaksuja alennetaan osana uudistustoimenpiteitä, joilla lisätään kustannuskilpailukykyä. Tuloveron kevennykset toteutetaan alentamalla veroprosenttia kaikissa tuloluokissa ja korottamalla tulonhankkimisvähennystä. Kun erilaisista verotoimenpiteistä koostuvaa pakettia arvioidaan, käy kuitenkin ilmi, että vaikutus käytettävissä oleviin tuloihin on pienituloisten keskuudessa pienin eikä sillä ole todennäköisesti lainkaan vaikutusta eriarvoisuuteen.⁽⁸⁾ Toimenpiteet vähentävät julkisen sektorin tuloja vuodesta 2017 alkaen, mutta kilpailukyky paketti myös helpottaa julkisen sektorin kustannuspaineita.

Haasteena on edelleen investointien turvaaminen niin, että talouden pitkän aikavälin tarpeet voidaan tyydyttää. Vaikka investointien taso onkin hieman EU:n keskiarvon yläpuolella, investoinnit ovat vähentyneet viime vuosina. Yksityisten investointien osuus on keskimäärin pienempi kuin muualla EU:ssa. Valtiovarainministeriö on nimittänyt asiantuntijaryhmän tarkastelemaan yritysverotusta ja arvioimaan, miten sen avulla voitaisiin parhaiten tukea kilpailukykyä, kasvua ja tuottavuutta. Asiantuntijaryhmän toimeksiantoon kuuluu yritysverotuksen tarkastelu eri puolilta ja sen vaikutus rahoitukseen, investointeihin ja T&K-toimintaan. Ryhmä tarkastelee myös osinkojen ja muiden rahoitustuotteiden verotuksen taloudellisia vaikutuksia. Ryhmän työtä tukee VATT:n ja Etlan koordinoima tutkimushanke. Tutkijat ovat laatineet raportin, jossa analysoidaan eri vaihtoehtoja järjestelmän parantamiseksi

⁽⁸⁾ HE 135/2016, hallituksen esitys eduskunnalle vuoden 2017 tuloveroasteikkolaiksi sekä laiksi tuloverolain muuttamisesta.

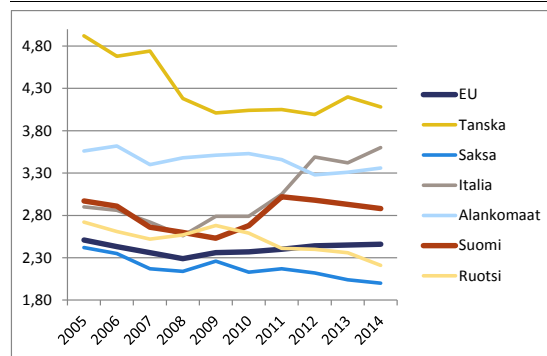

(valtioneuvoston kanslia 2016). Raportti on määrä saada valmiiksi vuoden 2017 loppuun mennessä, ja siihen on tarkoitus sisällyttää suosituksia.

Eräät verojärjestelmän piirteet voivat olla esteenä yritysten kasvu. Suomen verolainsäädännön mukaan 85 prosenttia julkisesti noteeratuista yrityksistä saaduista osingoista on osakkeenomistajan verotettavaa tuloa. Listaamattomista yrityksistä saatujen osinkojen verotus taas riippuu kyseisen yrityksen nettovarallisuudesta. Jos osinko on alle 8 prosenttia yrityksen nettovarallisuudesta ja alle 150 000 euroa, 75 prosenttia osingosta on verotonta tuloa. Jos osinko on yli 8 prosenttia yrityksen nettovarallisuudesta, verovapaa osuus alenee 25 prosenttiin. Jos osinko jää alle 8 prosentin, mutta ylittää 150 000 euroa, verovapaa osuus on 15 prosenttia. Tällaiset keinotekoiset raja-arvot saattavat kannustaa säättämään yrityksen pääomapositiota ja maksettavien osinkojen määrää niin, että veroetu voidaan hyödyntää täysimääräisesti (ETLA 2014). Ne voivat myös estää yritysten kasvua ja/tai listautumista pörssiin.

Perinteisillä talouden aloilla on edelleen ympäristön kannalta haitallisia tukia. Useimmat näistä tuista annetaan verojärjestelmän kautta tietyille toimialoille ja polttoaineille myönnettävän verovapauden ja alennettujen verokantojen muodossa. Valtiovarainministeriö on arvioinut niiden vuotuisen vaikutuksen olevan 1,5–2 prosenttia suhteessa BKT:hen. Hallitus on palauttanut vuodesta 2017 lukien kaivosteollisuudelle myönnettävät veronalennukset, jotka poistettiin vuonna 2015. Lisäksi hallitus on esittänyt uutta tukea, jolla energiaintensiivisille toimialoille korvataan päästökaupasta johtuvia välillisiä menoja. Vuosina 2017–2019 tämän uuden tuen nettomääräisen vuotuisen vaikutuksen tuloihin odotetaan olevan 43 miljoonaa euroa vuodessa ja vuonna 2020 46 miljoonaa euroa. Ympäristöverotuksesta saatavat tulot ovat EU:n keskiarvoa suuremmat mutta laskusuunnassa (ks. kuvio 4.1.3).

Kuvio 4.1.3: Ympäristöverojen osuus suhteessa BKT:hen, valikoidut EU-maat

Lähde: Euroopan komissio

4.2. RAHOITUSALA

4.2.1. PANKKISEKTORI

Suomen pankkijärjestelmä on pysynyt vahvana ja vakaana talouden yleisestä heikkoudesta ja ennätyksellisen alhaisesta korkotasosta huolimatta. Lyhyen aikavälin riskit rahoitusvakaudelle ovat vähäiset, vaikka kotitaloudet ovat voimakkaasti velkaantuneita. Suomalaisten luotonantajien pääomapohja on edelleen erittäin vahva, ja niiden tappionsietokyky on hyvä. Niiden omaisuuserien laatu kuuluu EU:n parhaimpiin. Pankkisektori on laaja ja keskittynyt: sektorin varallisuus on noin 300 prosenttia suhteessa BKT:hen, ja kolme suurinta pankkia hallitsee markkinoita. Mahdollisia riskitekijöitä ovat edelleen vahvat alueelliset kytkökset muihin Pohjoismaihin ja Baltian maihin sekä riippuvuus tukkurahoituksesta.

Yksityissektorin luototus on vakaassa nousussa. Yleisesti ottaen pankkijärjestelmä on välittänyt ennätyksellisen alhaiset korot nopeasti reaalityalouteen. Kesäkuussa 2016 yritysten luototus kasvoi 4,2 prosenttia ja asuntolainasegmentti 2,6 prosenttia edellisvuodesta. Positiivinen luottokehitys kertoo myös kuluttajien luottamuksen parantumisesta. Erityisesti kuluttajien yhä myönteisempi näkemys henkilökohtaisesta taloudestaan ja tulevista kulutusodotuksistaan tuki vähittäiskauppaa ja asuntomarkkinoita vuonna 2016.

Taulukko 4.2.1: Pankkisektorin keskeiset indikaattorit

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Järjestämättömät lainat	0,9	0,8	0,8	0,7	1,4	1,3
Maksuvalmius	-	-	-	-	36,0	37,9
Lainat suhteessa talletuksiin*	139,3	142,3	139,9	139,2	139,6	136,7
Tier 1 -suhde	14,7	15,2	18,1	16,9	16,6	22,4
Oman pääoman tuotto	6,8	7,6	8,9	8,1	9,1	8,3

Lähde: EKP, CBD

Pankkien suhteellisen voimakas tukeutuminen tukkurahoitukseen sisältää ehdollisen jälleinhoitusriskin. Suomen pankit tukeutuvat voimakkaasti tukkurahoitukseen ja julkisen sektorin rinnalla ne ovat suurin velkapapereiden liikkeeseenlaskija. Pankkijärjestelmän tasolla lainojen suhde talletuksiin on suhteellisen suuri, lähes 140 prosenttia. Yksityisen sektorin talletusten osuus kotimaisessa pankkijärjestelmässä on 34 prosenttia kokonaisvastuista eli paljon pienempi kuin euroalueen keskiarvo, joka on 54 prosenttia. Tätä

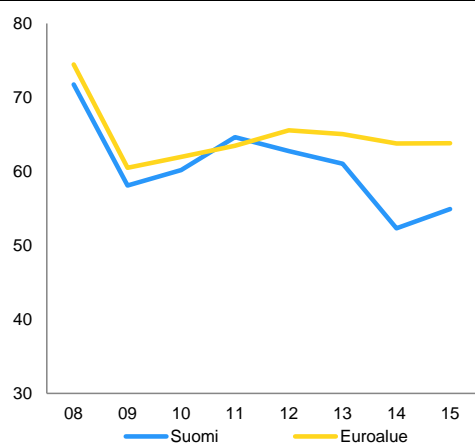
kompensoi järjestelmän voimakkaampi tukeutuminen velan liikkeeseenlaskuun (markkinarahoitus), ulkomaanvelkaan (euroalueen ulkopuolinen markkinarahoitus) ja muuhun velkaan (lähinnä Nordea-konsernin johdannaissalkku). Pankeilla on käytettävissään suuri määrä likvidejä varoja, jotka voidaan hätätilanteessa myydä käteisen saamiseksi. Tukkurahoitus erityisesti lyhytaikaisten ja valuuttainstrumenttien kautta voi olla epävakaa rahoituslähde varsinkin epäedullisissa markkinaolosuhteissa. Pankeilla voi kuitenkin olla strategioita tämän riskin lieventämiseksi, kuten likviditeettipuskurit.

Rahoitusvakaussindikaattorit osoittavat, että rahoitusjärjestelmä on hyvässä kunnossa, huolimatta alhaisesta korkotasosta ja vaikeasta makrotalouden ympäristöstä. Pankkien pääomapohja on vahva: vuoden 2015 lopussa ensisijaisen pääoman (Tier 1) osuus oli 22,4 prosenttia eli EU:n korkeimpia. Tier 1 -instrumentit muodostavat pääosan pääomasta (ks. taulukko 4.2.1.) järjestelmän kokonaistaseesta. Pääoman suuri määrä näkyi myös suurimpien Suomessa toimivien pankkien hyvinä tuloksina Euroopan pankkiviranomaisen vuonna 2016 tekemissä stressitesteissä, joissa suurimpien luotonantajien pääoman määrä pysyi hyvänä sekä perus- että stressiskenaariossa. Pankkien omaisuuserien keskimääräinen laatu on erittäin korkea verrattuna muihin EU-maihin: järjestämättömien luottojen osuus luottojen bruttomäärästä oli joulukuussa 2015 vain 1,3 prosenttia, kun EU:n keskiarvo oli lähes 6 prosenttia. Pankkisektorin kannattavuus on myös hyvä. Vuonna 2014 oman pääoman tuotto (8,3 %) ja kokonaispääoman tuotto (0,4 %) ylittivät reilusti euroalueen keskiarvon (edellinen 2,3 % prosenttia ja jälkimmäinen 0,1 %). Poikkeuksellisen alhainen korkotaso rasittaa kuitenkin pankkien korkokatetta, joka on tyypillisesti pankkien tulojen peruserä. Korkokate laski vuonna 2015 noin 5 prosenttia vuoden 2014 tasosta. Suomalaiset pankit ovat kuitenkin pitäneet kustannuksensa tehokkaammin kurissa kuin euroalueen pankit yleensä.

Vuoden 2017 alussa ruotsalainen Nordea teki pohjoismaisista tytäryhtiöstään sivuliikkeitä. Paikalliset Nordeat ovat kaikissa neljässä Pohjoismaassa järjestelmän kannalta merkittäviä. Tästä lähtien Suomen Nordea on Ruotsin finanssivalvontaviranomaisen vastuulla. Nordea on

Suomen suurimpia pankkeja. Sen markkinaosuus on luotonannossa ja talletuksissa lähes 30 prosenttia. Ellei Suomen ja Ruotsin valvontaviranomaisten yhteistyötä lisätä, muutos saattaa rajoittaa merkittävästi Suomen viranomaisten tietoja maan suurimpiin kuuluvan rahoituslaitoksen liiketoiminnasta ja sen kykyä harjoittaa makrovakauspoliittikkaa. Uuden tilanteen ratkaisemiseksi pohjoismaiset finanssivalvontaviranomaiset ja EKP ovat sopineet järjestelyistä, jotka koskevat tietojen jakamista, valvontavastuuta ja -yhteistyötä, makrovakauspoliittikkaa, talletussuojaa sekä elvytyksen ja kriisinratkaisun suunnittelua⁽⁹⁾.

Kuvio 4.2.1: Pankkien kustannukset suhteessa tuloihin, %

Lähde: Euroopan komissio

4.2.2. RAHOITUKSEN SAATAVUUS

Suomalaisten yritysten tärkein rahoituslähde on oma pääoma. Helsingin pörssi (Nasdaq Helsinki Oy), joka kuuluu pohjoismaiseen OMX-Nasdaq-koserniin, on hyvin toimiva markkinapaikka. Vuonna 2015 yritysten liikkeeseen laskema noteerattu kokonaisosakekanta kasvoi 74 prosenttiin

⁽⁹⁾ Ruotsin, Norjan, Tanskan ja Suomen finanssivalvontaviranomaisten ja EKP:n välinen yhteisymmärryspöytäkirja merkittävien siviiliikkeiden vakavaraisuusvalvonnasta Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa ja Suomessa, 2.12.2016; Suomen, Norjan ja Ruotsin valtiovarainministerien ja Tanskan elinkeinoministerin välinen yhteisymmärryspöytäkirja rahoitusjärjestelmän vakauden kannalta merkittäviä siviiliikkeitä koskevasta yhteistyöstä, 9.12.2016; Pohjoismaiden ja Baltian keskuspankkien välinen yhteisymmärryspöytäkirja maiden rajat ylittävää liiketoimintaa harjoittavia rahoituslaitoksia koskevasta yhteistyöstä, 15.12.2016.

suhteessa BKT:hen, kun se edellisenä vuonna oli ollut 68 prosenttia. Viime aikoina joukkorahoituksen käyttö on kasvattanut suosiotaan. Valtiovarainministeriön arvion mukaan joukkorahoitus suurin piirtein kaksinkertaistui vuonna 2016 noin 150 miljoonaan euroon. Markkinoita sääntelevä joukkorahoituslaki tuli voimaan syyskuussa 2016. Kasvuyritysten perinteisemmän rahoituksen puolella pääomasijoitusten määrä oli 122 miljoonaa euroa vuonna 2015 (Suomen pääomasijoitusyhdistys, 2016). BKT:hen suhteutettuna pääomasijoittamisen osuus on Suomessa EU:n suurimpia ja kaksi kertaa suurempi kuin EU:ssa keskimäärin. Pk-yritykset tukeutuvat lähinnä oman pääoman ehtoiseen rahoitukseen ja pankkirahoitukseen, mutta suuryrityksillä on käytettävissään laajempi valikoima rahoituslähteitä. Rahoitusalan ulkopuolisten yritysten markkinalähtöinen velkarahoitus lisääntyi vuoteen 2013 asti. Se oli tuolloin 18 prosenttia suhteessa BKT:hen, mutta väheni seuraavina vuosina 31 miljardiin euroon eli 15 prosenttiin suhteessa BKT:hen, mikä on hieman EU:n keskiarvon alapuolella.

Pk-yritykset saavat hyvin rahoitusta.

Luotonanto pk-yrityksille väheni yli 40 prosenttia vuodesta 2008 vuoteen 2014. Tämä johtui vähäisemmästä kysynnästä, tiukemmista luotonannon ehtoista, joidenkin yritysten kasvavista vakavaraisuusongelmista ja muista tekijöistä. Vuodesta 2014 vuoteen 2015 luotonanto pk-yrityksille lisääntyi 26 prosenttia, ja sen osuus pankkien kokonaisluotonannosta oli suurimmillaan sitten vuoden 2007. Viime aikoina rahoitusalan ulkopuolisten yritysten pitkäaikainen luotonotto on lisääntynyt nopeammin kuin lyhytaikaisempi luotonotto. Tämä kertoo siitä, että pk-yritykset lainaavat ennemminkin investoidakseen kuin saadakseen käyttöpääomaa (ks. kuvio 4.2.2.). Vaikka kokonaistilanne on hyvä, esimerkiksi vakuuksien puute voi estää joitakin pk-yrityksiä käyttämästä ulkoista rahoitusta. Äskettäin tehdyssä selvityksessä 10 prosenttia pk-yrityksistä vastasi jättäneensä viimeisten 12 kuukauden aikana hakematta rahoitusta, vaikka siihen olisi ollut tarvetta⁽¹⁰⁾ (Yrittäjät, 2016).

⁽¹⁰⁾ Samassa selvityksessä ainoastaan 4 prosenttia vastaajista kertoi saaneensa lainahakemukseensa kielteisen rahoituspäätöksen.

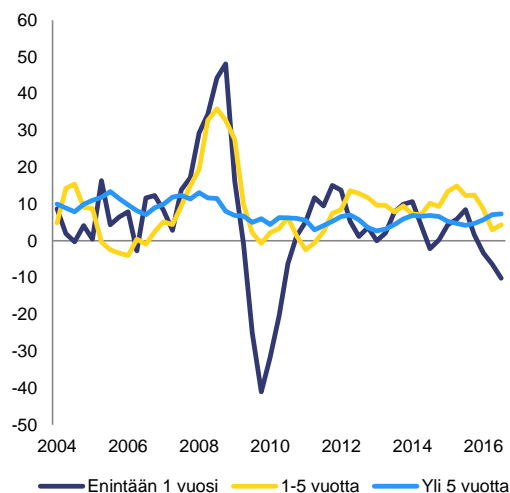
Julkinen sektori täydentää markkinarahoitusta.

Valtion omistama kasvurahoitus- ja vientitakuuyhtiö Finnvera täydentää pk-yritysten rahoitustarjontaa antamalla rahoitusta laajentamiseen ja kansainvälistymiseen. Hallitus on äskettäin ohjannut Finnveran kautta lisää resursseja startup- ja pk-yrityksille sekä lisännyt Finnveran vientitakuukapasiteettia. Reilu viidennes pk-yrityksistä kääntyy rahoitusta saadakseen pankkien sijaan Finnveran puoleen (Yrittäjät, 2016). Kun rahoitusta on saatavilla runsaasti ja edullisesti, kaikki taloudellisesti tai rahoituksellisesti elinkelvottomat yritykset eivät välttämättä poistu markkinoilta. Tällaiset yritykset sitovat edelleen pääomaa ja työvoimaa, mikä estää tehokkaamman resurssien kohdentumisen (OECD, 2016e).

Suomalaisten pk-yritysten rahoitusta edistetään

EU:n varoin. Syyskuussa 2016 päästiin sopimukseen pk-yrityksiä koskevan aloitteen täytäntöönpanosta. Suomi odottaa pk-yritysten saavan aloitteen ansiosta 400 miljoonaa euroa uutta rahoitusta, kun kansalliseen budjettirahoitukseen yhdistetään 40 miljoonaa euroa Euroopan rakenne- ja investointirahastojen ja Horisontti 2020 -ohjelman varoja ja riskinjakomekanismin kautta saadaan pankkien kanssa aikaan vipuvaikutus (TEM, 2016). Myös Euroopan strategisten investointien rahasto on myötävaikuttanut investointihankkeiden toteutumiseen. Noin 300 suomalaista pk-yritystä on jo hyötynyt Euroopan investointiohjelmasta 75 miljoonan euron rahoitussopimusten kautta (Euroopan komissio, ym., 2016).

Kuvio 4.2.2: Rahoitusalan ulkopuolisille yrityksille myönnettyjen pankkilainojen kasvu, %, vuositasolla, vuoden 2004 1. neljänneksestä vuoden 2016 3. neljännekseen

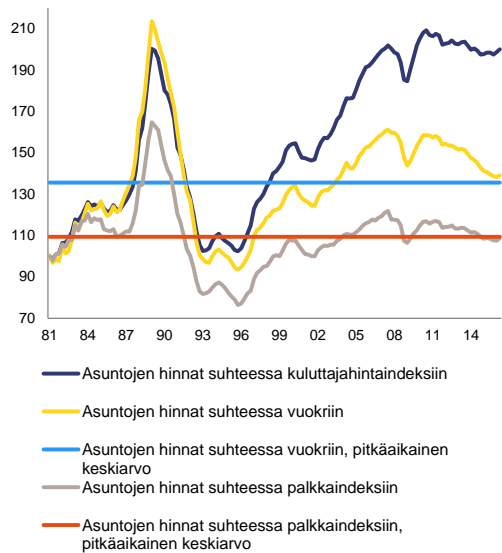
Lähde: Suomen Pankki, Euroopan komissio

4.2.3. ASUNTOMARKKINAT

Asuntojen hintojen lasku päättyi vuonna 2016.

Sekä asuntojen nimelliset että reaali hinnat laskivat vuosina 2014 ja 2015, eikä niiden tällä hetkellä katsota olevat yli- tai alihinnoiteltuja. Asuntojen hinnat ovat ansiotuloihin ja vuokriin suhteutettuina lähellä pitkän aikavälin keskiarvoja (ks. kuvio 4.2.3). Vuokrat ovat viime aikoina nousseet nopeasti erityisesti vetovoimaisilla kaupunkialueilla, kuten pääkaupunkiseudulla, jossa pienten asuntojen kysyntä on lisääntynyt. Asuntojen nimellishinnat alkoivat vuonna 2016 nousta pääkaupunkiseudulla, vaikka ne muualla maassa pysyivät entisellään. Euroopan järjestelmäriskikomitea (EJRK) varoitti marraskuussa 2016 Suomea (ja seitsemää muuta jäsenvaltiota) siitä, että asuntokiinteistösektorin keskipitkän aikavälin haavoittuvuustekijät voivat muodostaa rahoitusvakauden kannalta järjestelmäriskin. EJRK korosti, että kotitalouksien velka ei jakaannu tasaisesti kotitalouksille ja että riskien mahdollisesta toteutumisesta voisi pankkisektorin kautta aiheutua mittavia heijastusvaikutuksia Baltian maihin ja muihin Pohjoismaihin.

Kuvio 4.2.3: Asuntojen suhteelliset hinnat, Suomi

(1) Tiedot kesäkuuhun 2016 asti

Lähde: Suomen Pankki, Euroopan komissio

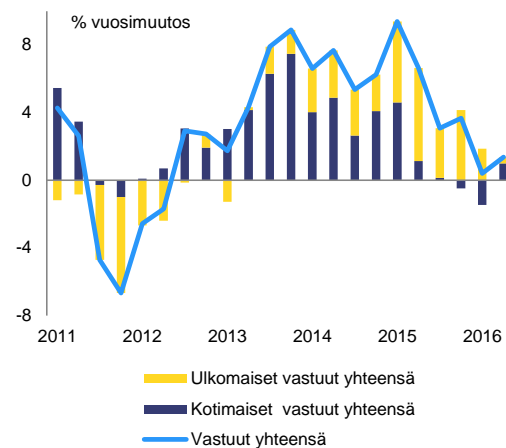
4.2.4. YKSITYINEN VELKAANTUNEISUUS*

Rahoitusalan ulkopuolisten yritysten velkaantuneisuus kasvoi vuonna 2015 nopeasti, mutta sittemmin kasvu on tasoittunut. Suomalaisen rahoitusalan ulkopuolisten yritysten vastuista (esim. joukkovelkakirjat, lainat ja osakepääoma) noin kolmanneksessa on ulkomainen vastapuoli, ja lopuissa vastapuoli on kotimainen. Rahoitusalan ulkopuolisten yritysten ulkomaiset vastuut kasvoivat kaiken kaikkiaan noin 14 prosenttia vuonna 2015, kun taas kotimaiset vastuut pysyivät pitkälti muuttumattomina. Eniten ulkomaisia vastuita kasvattivat konserninsisäiset lainat ja suorien ulkomaisten sijoitusten lisääntyminen. Koska vastuiden viimeaikainen lisääntyminen johtuu pääasiassa velkainstrumenteista, rahoitusalan ulkopuolisten yritysten velka suhteessa BKT:hen kasvoi vuonna 2015. Vuoden 2016 alkupuoliskolla tilanne muuttui, kun luottovirrat muuttuivat negatiivisiksi ja nimellisen BKT:n kasvu kiihtyi.

Suomalaisten yritysten nettoluotonantoasema on ollut huomattavan positiivinen vuodesta 1993. Niiden bruttotoimintaylijäämä on ollut suurempi kuin pääoman bruttomuodostus kokonaisuudessaan. Ylijäämän rinnalla rahoitusalan ulkopuoliset yritykset ovat kuitenkin

lisänneet luotonottoaan. Vaikuttaa siltä, että yritykset ovat käyttäneet sekä Suomessa että ulkomailla velkavipua hankkiakseen rahoitusvaroja. Hankitut varat olivat useimmiten lainoja, kauppaluottoja ja osakkeita.

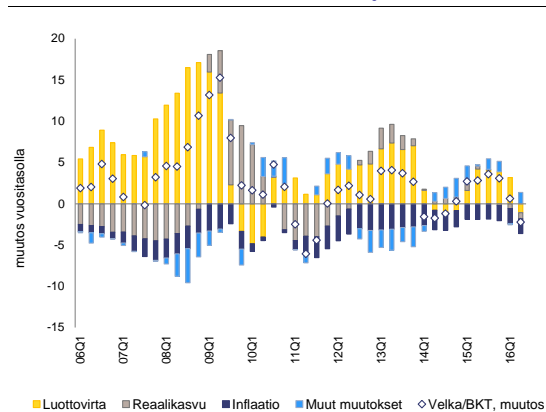
Kuvio 4.2.4: Rahoitusalan ulkopuolisten yritysten vastuut, %, vuositasolla

Lähde: Tilastokeskus, Euroopan komissio

Aggregaattitasolla suomalaiset rahoitusalan ulkopuoliset yritykset näyttävät ottavan luottoa laskeakseen liikkeeseen velkakirjoja ja ostaakseen listaamattomia osakkeita. Vuonna 2015 rahoitusalan ulkopuolisen yrityssektorin omaisuustulot olivat 32,5 prosenttia suhteessa niiden bruttotoimintaylijäämään. Tämä kertoo siitä, että suomalaisyritysten tuloista merkittävä osuus tulee finanssijoituksista. Luotonantoa harjoittavat pitkälti suuryritykset. Orbis-tietokannan perusteella (Bureau Van Dijk) velkaa on eniten energia- ja metsäsektorin yrityksillä, joilla on myös runsaasti varoja sekä Suomessa että ulkomailla.

Kuvio 4.2.5: Rahoitusalan ulkopuolisten yritysten velka suhteessa BKT:hen, osatekijät

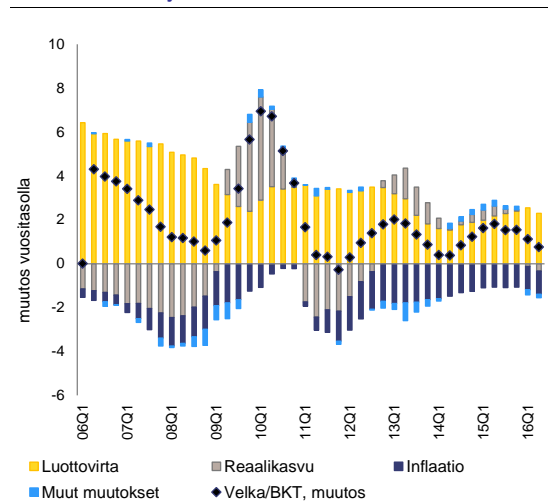
Lähde: Euroopan komissio

Kotitalouksien nettorahoitusvarat lisääntyivät vuonna 2015. Kotitalouksien velka suhteessa BKT:hen kasvoi vuoden 2015 65,5 prosentista 66,8 prosenttiin vuonna 2015. Korkotaso oli edullinen, ja pankit tarjosivat asuntolainasiakkailleen mahdollisuutta vuoden lyhennysvapaaseen. Tätä mahdollisuutta käytettiin laajasti. Varojen puolella kotitalouksien rahoitusvarat lisääntyivät vuonna 2015 143,6 prosenttiin suhteessa BKT:hen. Suomalaiset kotitaloudet omistavat melko monipuolisen valikoiman erilaisia rahoitusvaroja. Rahasto-osuuksien ja julkisen kaupankäynnin kohteena olevien osakkeiden omistusosuus on Euroopan suurin, mikä kenties kertoo korkeasta finanssiosaamisesta. Tulodesiilien III–IX kotitalouksien nettorahoitusvarallisuus on kuitenkin negatiivinen, koska näillä kotitalouksilla on yleensä myös asuntolainaa. Kun otetaan huomioon reaaliomaisuus, kuten asunnot, kotitalouksien nettovarallisuus on positiivinen melkein kaikissa tuloluokissa, myös ylimmässä ja alimmassa desiilissä (EKP 2016).

Eläkejärjestelmän erityisluonne saattaa vaikuttaa kotitalouksien säästämispäätöksiin. Työeläkejärjestelmä on osittain enakkoon rahastoiva, ja se kattaa suurimman osan eläkkeensaajista. Maksut eläkejärjestelmään ovat pakollisia, ja työnantaja maksaa ne säännöllisesti. Vuosien saatossa järjestelmään kertyneiden eläkevarojen määrä on tällä hetkellä lähes 90 prosenttia suhteessa BKT:hen. Eläkerahastojen olemassaolo todennäköisesti vaikuttaa kotitalouksien säästämispäätöksiin ja rajoittaa tarvetta kerryttää rahoitusvaroja yksityisille tileille.

Suomen eläkejärjestelmä sijoittui hiljattain kansainvälisessä vertailussa kärkeen, erityisesti luotettavuutensa ja läpinäkyvyytensä ansiosta (Melbourne Mercer Global Pension Index, 2016).

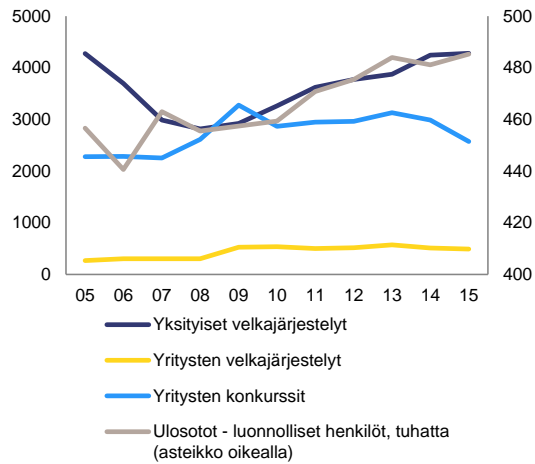
Kuvio 4.2.6: Kotitalouksien velkasuhteeseen vaikuttavat tekijät

Lähde: Euroopan komissio

Järjestämättömien luottojen määrä pankkisektorilla on edelleen vähäinen, mutta eräät muut indikaattorit osoittavat merkkejä seurannan tarpeesta. Yksityishenkilöiden velkajärjestelyhakemusten määrä on ollut kasvussa vuodesta 2008 vuoteen 2016, jolloin hakemusten määrä väheni hieman. Ulosottojen määrä oli huipussaan vuonna 2013 ja on sen jälkeen laskenut. Syyskuun 2016 lopussa luottotietoyritys Asiakastiedon tietokannassa oli kuitenkin maksuhäiriömerkintä 8,7 prosentilla aikuisväestöstä. Määrä on noin prosentin suurempi kuin vuotta aikaisemmin. Eniten maksuhäiriöitä on 25–44-vuotiailla miehillä. Tässä ryhmässä 15 prosentilla on maksuhäiriömerkintä.

Kuvio 4.2.7: Velkajärjestely, ulosotot

Lähde: Tilastokeskus, Euroopan komissio

Kotitalouksien velkaantuneisuuteen liittyvien riskien rajoittamiseksi on otettu käyttöön toimenpiteitä. Kesäkuussa 2016 otettiin käyttöön asuntolainojen 90 prosentin enimmäisluototusaste (ensiasunnon ostajilla 95 prosenttia). Pankkien, jotka noudattavat sisäisten luottoluokitusten menetelmää (IRB), on heinäkuussa 2017 otettava käyttöön asuntolainojen keskimäärin 10 prosentin vähimmäisriskipaino. Riskipainon vähimmäistasoa korotettiin, koska IRB-menetelmään perustuvat riskipainot ovat Suomessa kansainvälisesti vertailtuna alhaisia ja vaihtelevat merkittävästi luottolaitoksesta toiseen. Päätöksen odotetaan vahvistavan pankkien omien varojen riittävyyttä ja alentavan asuntolainojen kysyntää, kun korkoerot kasvavat. Asuntolainojen korkomenojen verovähennyskelpoisuutta on asteittain rajoitettu. Vuonna 2015 korkomenoista 75 prosenttia sai vähentää verotuksessa. Vuonna 2017 vähennyskelpoinen osuus laskee 45 prosenttiin ja vuonna 2018 35 prosenttiin. Näiden toimenpiteiden odotetaan hillitsevän kotitalouksien velkaantumista.

4.3. TYÖMARKKINAT, KOULUTUS JA SOSIAALIPOLITIikka

4.3.1. TYÖMARKKINAPOLITIikka

Kun talous on lähtenyt kasvuun, työllisyys on alkanut lisääntyä ja työttömyys vähentyä.

Vuonna 2016 pitkäaikaistyöttömyys on kuitenkin vuositasolla kasvanut 13 prosenttia ja pitkittynyt työttömyys 18 prosenttia (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2016a). Osallistumisaste on 25–39-vuotiaiden keskuudessa pienentynyt vuodesta 2005 toisin kuin EU:ssa keskimäärin. Osallistumisaste on nyt alle EU:n keskiarvon. Niiden määrä, jotka haluaisivat työtä, mutta eivät hae sitä, on kasvanut. Vuonna 2008 se oli 93 000 ja vuonna 2015 152 000 (kasvua 63 %, kun EU:n tasolla kasvu oli 12 %). Työn vastaanottamista estävät tekijät ja jähmeä liikkuminen alalta ja alueelta toiselle ovat edelleen haaste, ja se voi vaikeuttaa työn kysynnän ja tarjonnan kohtaamista. Suomen työmarkkinoiden suuria haasteita ovat työpaikkojen luomisen edistäminen ja kauimpana työmarkkinoilta olevien henkilöiden työllistäminen (esim. koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevat nuoret tai kolmansien maiden kansalaiset).

Työmarkkinoilla on käynnissä rakennemuutos.

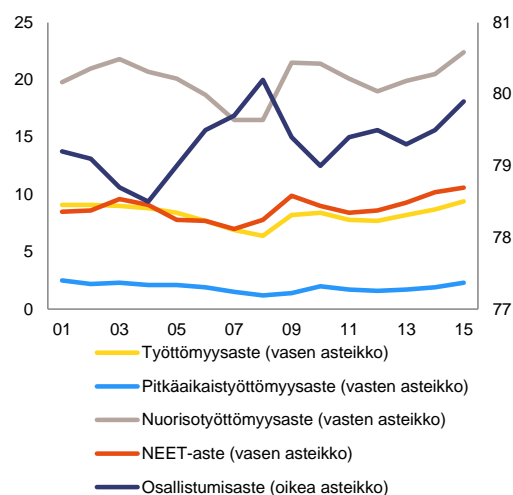
Tehdasteollisuudessa, jonka työllistävyys on ollut EU:n korkeimpia, työpaikat ovat vuodesta 2008 vuoteen 2015 vähentyneet 21 prosenttia vientimenestyksen heikkenemisen myötä. Muilla sektoreilla työpaikkojen määrä on pysynyt samana tai kasvanut. Palvelualalla työpaikat lisääntyivät samaan aikaan 1,5 prosenttia, mikä kertoo talouden ja työllisyyden rakennemuutoksesta. Työ- ja elinkeinoministeriön tuoreimman työllisyysennusteen mukaan (työ- ja elinkeinoministeriö, 2016c) työvoiman kysyntä kasvaa vuosina 2016 ja 2017 yhteensä 30 000 hengellä. Rakentamisen osuus tästä on 15 000 ja palveluiden 20 000 uutta työpaikkaa.

Makrotalouden tasolla osaamisen kohtaantongelmat⁽¹⁾ ovat vähentyneet. Tämä johtuu osittain siitä, että matalan osaamistason työntekijöiden osuus on pienentynyt, vaikkakin heidän työllisyysstilanteensa on heikkenemässä. Työllisyysaste on viime vuosina alentunut eri koulutustasoilla, mutta selvemmin matalan

⁽¹⁾ Tärkein indikaattori, jota tässä analyysissä käytetään osaamisen kohtaantongelmien mittaamiseen makrotalouden tasolla, on työllisyysasteiden hajonta eri osaamistasoilla. Se kuvaa työikäisen väestön osaamisen ja taloudessa tarvittavan (tai käytettävän) osaamisen välistä kuilua.

osaamistason työntekijöillä ⁽¹²⁾. Tämä voi johtua vähemmän koulutettujen työntekijöiden eläkkeellejäännistä ja ikäkohorttivaikutuksesta, kun korkean osaamistason kysyntä on suhteellisesti voimakkaampaa. Pitkät välimatkat ja pula kohtuuhintaisista asunnoista seuduilla, joilla työvoiman kysyntä on voimakasta, eivät myöskään helpota työssäkäyntiä ja työvoiman liikkuvuutta, vaan ne voivat aiheuttaa työvoiman kysynnän ja tarjonnan epäsuhtaa. Näin on, vaikka työttömyys- ja työllisyysasteiden alueellinen hajonta ei näytä suurelta muihin maihin verrattuna. ⁽¹³⁾

Kuvio 4.3.1: Keskeiset työmarkkinaindikaattorit

Osallistumisaste ja työllisyysaste, % koko väestöstä (20–64-vuotiaat)
Työttömyysaste ja pitkäaikaistyöttömyysaste, % työvoimasta (15–74-vuotiaat)
Nuorisotyöttömyysaste, % työvoimasta (15–24-vuotiaat)
NEET: työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevat, % väestöstä (15–24-vuotiaat)
Lähde: Euroopan komissio

Avoimia työpaikkoja on suhteellisen paljon.

Avoimia työpaikkoja on tällä hetkellä melko paljon suhteessa työllisyyteen. Avoimia työpaikkoja suhteessa työllisyyteen oli vuonna 2016 lähes yhtä paljon kuin vuonna 2007, mutta työttömyysaste oli kaksi prosenttiyksikköä korkeampi. Tämä voi kertoa työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaamattomuudesta tai tiettyjen työtarjousten vähäisestä vetovoimasta tai vähäisistä kannustimista ottaa vastaan tiettyjä työpaikkoja. Joillakin aloilla työvoimapula on näkyvämpää: kiinteistöalan toiminnassa,

⁽¹²⁾ Osaamistasoa kuvaa korkein henkilön hankkima koulutus. Lisätietoja menetelmästä, ks. Kiss ja Vandeplas (2015).

⁽¹³⁾ NUTS 2 ja 3.

Tekstilaatikko 4.3.1: Kohti Suomen palkanmuodostusmallia – haasteet

Uuden hajautetumman palkanmuodostusjärjestelmän haasteena on varmistaa, että yleinen palkkataso pysyy linjassa tuottavuuden kehityksen kanssa, ja samalla huomioida erot eri alojen tuottavuudessa. Tavoitteena on parantaa kilpailukykyä, vauhdittaa talouskasvua ja lisätä työllisyyttä. Koordinoimattomat alakohtaiset neuvottelut voivat teorian mukaan tuottaa makrotalouden kannalta epätoivottuja tuloksia sekä työllisyyden että palkkamaltin osalta (Calmfors ja Driffil 1988, Calmfors 2001). Tämä nähtiin myös Suomessa vuosina 2007–2008, jolloin alakohtaiset neuvottelut johtivat huomattaviin palkankorotuksiin. Tuoremmat kokemukset osoittavat kuitenkin, että maailmanlaajuinen kilpailu hillitsee palkkakustannuksia myös tässä mallissa (Obstbaum & Vanhala 2016, Calmfors 2001 ja Danthine ja Hunt 1994). Työehtosopimusneuvottelujen ja palkanmuodostuksen hajauttamisen lisäksi tulisi edelleen yleensä myös lisätä koordinointia eri alojen välillä, jotta voidaan välttää palkkojen nousu (Calmfors 2001, Obstbaum & Vanhala 2016). Tällainen koordinointi voi vaikuttaa positiivisesti myös työllisyyteen (Obstbaum & Vanhala 2016). Suomessa nyt suunnitteilla oleva palkanmuodostusjärjestelmä perustuu Ruotsin malliin, jossa palkkaratkaisut on neuvoteltu alakohtaisesti 1990-luvulta lähtien. Ruotsissa 1990-luvulla koetun palkkojen nousun jälkeen työntekijäjärjestöjen keskusliitot huolehtivat nyt eri sektoreiden palkkojen koordinoinnista, jotta kaikki toimialat noudattavat avoimella sektorilla asetettua palkanormia (Bergholm & Bieler 2013).

ammattillisessa, tieteellisessä ja teknillisessä toiminnassa, hallinto- ja tukipalvelutoiminnassa.⁽¹⁴⁾ Näiden alojen työllistyvyys on vähitellen kasvanut ja työttömyys vähentynyt merkittävästi vuodesta 2008.

Työmarkkinaosapuolet ovat kilpailukykyksopimuksen jatkotoimena sopineet laativansa uuden ”Suomen mallin” kilpailukykyä tukevia palkkaratkaisuja varten. Uusi palkanmuodostusmalli merkitsee irtautumista keskitetyistä palkkaratkaisuista.⁽¹⁵⁾ Tarkoituksena on, että tuottavuuserot näkyisivät palkoissa eri sektoreilla. Samaan aikaan avoimen sektorin palkat määrittäisivät muiden sektoreiden palkankorotuskaton. Ensimmäinen tämän uuden mallin mukainen neuvottelukierros käydään vuonna 2017 (vuoden 2018 palkoista), mutta edelleen on epäselvää, mikä on alakohtaisten neuvottelujen järjestys ja missä määrin eri alojen neuvotteluja koordinoidaan. Suunnitteilla on, että Suomen Pankki toimittaa tiedot Suomen taloudellisesta tilanteesta neuvottelujen pohjaksi. Hajautetulla sopimisella voi olla kaiken kaikkiaan myönteinen vaikutus työllisyyteen, jos häiriötilanteissa sopeutetaan työvoiman määrän

sijaan työvoiman hintaa ja varmistetaan riittävä koordinointi.

Työmarkkinaosapuolet ovat sopineet, että mahdollisuuksia yrityskohtaisiin työehtosopimusneuvotteluihin lisätään. Mahdollisuus paikalliseen sopimiseen⁽¹⁶⁾ sisältyy 86 prosenttiin järjestäytyneiden työnantajien nykyisistä työehtosopimuksista (EK 2016). Näistä alakohtaisista työehtosopimuksista noin 70 prosentissa on ns. kriisilauseke (jossa määritetään, milloin on mahdollista poiketa sopimuksesta esim. palkan tai työajan osalta) ja 30 prosenttiin sisältyy työaikapankki⁽¹⁷⁾ ⁽¹⁸⁾. Jää nähtäväksi, missä määrin kriisilausekkeita sovelletaan käytännössä. Onnistunut paikallinen sopiminen edellyttää neuvotteluhallua ja -kykyä (Kröger, Mähönen, Klemetti ja Nieminen, Työpoliittinen aikakauskirja, 2016). Kilpailukykyksopimukseen sisältyvä mahdollisuus paikalliseen sopimiseen on tarjolla

⁽¹⁴⁾ Näitä aloja analysoidaan yhdessä.

⁽¹⁵⁾ Elinkeinoelämän keskusliitto (EK) ilmoitti vuonna 2016, että se ei enää osallistu keskitettyihin palkkaneevotteluihin.

⁽¹⁶⁾ Näissä työehtosopimuksissa annetaan mahdollisuus sopia paikallisesti tietyistä asioista, kuten siitä, miten kilpailukykyksopimukseen sisältyvä työajan lisäys toteutetaan.

⁽¹⁷⁾ Joustava työaikajärjestely, jossa ylityö voidaan korvata vapaana.

⁽¹⁸⁾ Kaikki laskelmat perustuvat Elinkeinoelämän keskusliiton (EK) jäsenorganisaatioihin, eivätkä sisällä työnantajia, jotka eivät ole sen jäseniä.

työehtosopimusten osapuolina oleville järjestäytyneille työnantajille (EK 2016). Järjestäytymättömien työnantajien on noudatettava yleissitovia alakohtaisia työehtosopimuksia.⁽¹⁹⁾

Työn vastaanottamisen esteet haittaavat työllisyyden parantamista. Tämä näkyy keskimääräistä suurempina vero- ja etuusjärjestelmän yhteisvaikutuksesta johtuvina työttömyys- ja kannustinloukkuna. Vuonna 2015 työttömyysloukku oli 76,1 prosenttia, kun EU:n keskiarvo oli 69,3 prosenttia ⁽²⁰⁾. Myös kannustinloukku on paljon EU:n keskiarvoa suurempi (68 % v. 56,1 %) ⁽²¹⁾, mikä viittaa siihen, että joissakin tapauksissa palkkatyöhön siirtyminen ei ole riittävän houkuttelevaa. Loukut ovat erityisen suuria yksinhuoltajilla (kahden lapsen yksinhuoltajalla 75,0 %, kun EU:n keskiarvo on 54,5 %). Tarveharkintaiset sosiaaliturva- ja asumisetuudet saattavat luoda suurimman osan työnteon esteistä (EU:n ja OECD:n vero- ja etuustietokanta; Viitamäki, 2015). Työnteon esteenä on myös hallinnon monimutkaisuus (hallinnolliset loukut), joka liittyy etuuksien palauttamiseen niille, jotka ovat välillä työmarkkinoilla ja välillä niiden ulkopuolella. Päätöksentekoprosessi ja etuuksien saaminen uudestaan voi kestää viikkoja. Tilanteen odotetaan paranevan, kun päivittyvä tulorekisteri otetaan käyttöön vuonna 2020. Samaan aikaan eräät työttömyyskassat (yksityiset tai ammattiliittojen hallinnoimat) pyrkivät digitalisoimaan järjestelmiään haku- ja päätöksentekoprosessin nopeuttamiseksi.

Työnteon kannustimien lisääminen on avain työvoimaosuuden nostamiseen. Hallitus on ehdottanut muun muassa, että oikeutta joihinkin etuuksiin kavennetaan, ehdollisuutta vahvistetaan tai lisätään seuraamuksia, jos aktivoitumisvaatimuksia ei noudateta. Esimerkiksi

⁽¹⁹⁾ Järjestäytyneiden työnantajien palveluksessa on noin 65 prosenttia työntekijöistä (Eurofoundin luvut vuodelta 2013).

⁽²⁰⁾ Mittaa sitä, kuinka suuri osuus bruttotuloista (siirryttäessä työelämään) ”verotetaan pois” etuuksien menettämisen ja korkeampien verojen ja sosiaaliturvamaksujen yhteisvaikutuksena. Kyseessä on naimaton ja lapseton henkilö, joka ansaitsee 67 prosenttia keskipalkasta töissä ollessaan.

⁽²¹⁾ Mittaa taloudellisia kannustimia siirtyä työvoiman ulkopuolelta ja sosiaaliturvan varasta työhön. Työmarkkinoille siirtymisen ansiosta lisääntyvien bruttotulojen veroprosentti.

osallistuminen aktiivisen työmarkkinapolitiikan toimenpiteisiin on työttömyysetuuksien saamisen edellytys. Vuodesta 2017 alkaen työnhakijan on joissakin tapauksissa otettava vastaan työ, joka ei vastaa hänen ammatillista taustaansa, jossa ansiot ovat työttömyysetuuksia pienemmät tai jossa päivittäinen työmatka on yli kolme tuntia, tai otettava vastaan lyhytaikaista työtä säilyttääkseen etuutensa.

Ansiosidonnaisen työttömyyskorvauksen kesto lyhennettiin vuoden 2017 alussa 500 päivästä 400 päivään (400 päivästä 300 päivään, jos työura alle kolme vuotta). Lisäksi otettiin käyttöön myönteisiä kannustimia: (ei-ansiosidonnaista) peruspäivärahaa voidaan käyttää liikkuvuusavustuksena ja palkkatukena työnhakijoiden aktivointiin. Työttömyysetuuksia voivat saada myös osa-aikayrittäjät, ja niitä voidaan myöntää starttirahana.

Työssäkäyville maksettavien etuuksien käyttöönotto todennäköisesti lisää kannustimia työntekoon. Vuonna 2014 ja 2015 otettiin käyttöön joitakin työssäkäyville maksettavia etuuksia.⁽²²⁾ Alustavat tulokset osoittavat, että muita tuloja saavien työttömien⁽²³⁾ osuus on noussut vuoden 2013 6,7 prosentista 10,6 prosenttiin vuonna 2015 (Kela 2015). On kuitenkin merkkejä siitä, että henkilö siirtyy loukusta toiseen eli työttömyysloukusta matalapalkkaloukkun⁽²⁴⁾ (Kotamäki ja Kärkkäinen, 2014). Matalapalkkaloukku on jo EU:n keskiarvoa suurempi (55,8 % v. 47,3 %). Työssäkäyville maksettavat etuudet voivat johtaa siihen, että tuetaan pientä palkkaa maksavia työnantajia, sen sijaan, että tarjottaisiin kannustimia työntekoon.

Työnteon kannustimien lisääminen tuottaa parhaan tuloksen kun se yhdistetään tuloksellisiin aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteisiin. On suunniteltu, että työttömyysetuuksia käytetään aktivointitoimenpiteiden rahoittamiseen ja että keskitytään kaikkein tuloksellisimpiin

⁽²²⁾ Työttömyyskorvauksen 300 euron suojaosa. Lisätietoja Suomen maaraportissa vuodelta 2015. Ministeriö arvioi näiden toimenpiteiden vaikutusta työllisyyteen vuonna 2017.

⁽²³⁾ Nämä henkilöt luetaan työn lyhyen keston takia edelleen työttömiin.

⁽²⁴⁾ Parempipalkkaiseen työhön siirtyvien matalapalkkaisten työntekijöiden ansioista ”verotettaisiin pois” suurempi osa.

toimenpiteisiin. Käynnissä olevan talouden rakennemuutoksen vuoksi on tärkeää varmistaa, että työntekijät saavat uudelleen koulutuksen avulla työntantajien edellyttämiä taitoja ja että kysyntä ja tarjonta kohtaavat paremmin työmarkkinoilla (Andersen ja Svarer, 2011).⁽²⁵⁾ Paikallisten työntantajien kanssa tiiviissä yhteistyössä suunniteltua työvoimakoulutusta pidetään suhteellisen onnistuneena, ja sitä on tarkoitus jatkaa. Lisäksi keskustellaan mahdollisuudesta laajentaa työttömyyskorvauksen saajien mahdollisuutta osallistua koulutukseen⁽²⁶⁾. Työmarkkinaosapuolilla voisi olla suurempi rooli työelämän siirtymissä, ja irtisanomispaketeissa voitaisiin painottaa enemmän työnhaun tukemista (OECD, 2016).

Kaikille työttömille järjestetään vuodesta 2017 alkaen säännöllisesti haastattelu TE-toimistoissa. Tällä pyritään nopeuttamaan uudelleentyöllistymistä. Hallitus on varannut näihin tapaamisiin lisärahoitusta. Tapaamiset toteutetaan osittain yhteistyössä yksityisen sektorin palveluntarjoajien kanssa. Suunnitelmissa on ulkoistaa osa työvoimapalveluista, kun vastuu näistä palveluista siirtyy kunnilta uuteen maakuntahallintoon. Jää nähtäväksi, onko yksityisille kumppaneille tarjolla asianmukaisia kannustimia, jotta vältetään ”kermankuorinta” (joka aiheuttaa lisähaittaa niille työttömille, joiden työllistymiselle on eniten esteitä (European Job Mobility Laboratory, 2011)), ja myös varmistetaan työntekijöiden pysyvä paluu työmarkkinoille. Lisätukea tarvitseville pitkäaikaistyöttömille on ollut vuodesta 2016 alkaen yhden luokun periaatteella toimivien palvelukeskusten välityksellä tarjolla erilaisia palveluja (sosiaalinen tuki, terveyspalvelut, kuntoutus). Pitkäaikaistyöttömät saavutetaan hyvin, mutta työmarkkinoiden tuloksia voitaisiin parantaa, jos saavutettaisiin myös ne, jotka ovat työmarkkinoiden ulkopuolella eivätkä hae työtä.

Eräät viimeaikaiset toimenpiteet mahdollistavat pitkäaikaistyöttömille varhaiseläkkeelle siirtymisen, mikä on vastoin työurien pidentämistavoitetta. Hallitus valmistelee parhaillaan lainsäädäntöä, jonka nojalla

⁽²⁵⁾ Torben M. Andersen ja Michael Svarer, Business cycle contingent unemployment insurance, Nordic Economic Policy Review, 1/2011.

⁽²⁶⁾ Tätä tarkastellaan kolmikantaryhmässä, jonka on määrä esittää näkemyksensä keväällä 2017.

pitkäaikaistyöttömät, jotka 1. tammikuuta 2016 olivat täyttäneet 60 vuotta ja olleet työttömänä yli viiden vuoden ajan, voivat jäädä eläkkeelle. Pitkäaikaistyöttömistä noin 35 000 on yli 60-vuotiaita, ja heistä 5 300 täyttää uuden lain kriteerit. Tästä toimenpiteestä aiheutuvien lisäkustannusten lasketaan olevan noin 16 miljoonaa euroa seuraavan vuosikymmenen aikana. Koska tämä on toinen kerta, kun tämänkaltaisen laki säädetään (edellinen kerta oli vuonna 2005), voi syntyä odotuksia, että vastaavia mahdollisuuksia on käytettävissä myös tulevaisuudessa. Tämä voi hillitä kriteerit (nyt tai myöhemmin) täyttävien intoa hakea työtä.

Nuorisotyöttömyys ja työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten määrä väheni vuonna 2016. Vuonna 2016 15–24-vuotiaiden työttömyysaste laski noin 2 prosenttiyksikköä eli 20,1 prosenttiin. Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien osuus on kasvanut tasaisesti vuodesta 2011 lähtien. Vuonna 2015 se oli 10,6 prosenttia 15–24-vuotiaista. Nuorten ikäluokkien ja erityisesti miesten työllisyysaste aleni vuosina 2005–2015 (ks. kuvio 1.3) enemmän kuin taloudessa keskimäärin⁽²⁷⁾. Nuorten alhaisempi työllisyysaste tuo esiin sen, että nuoriin kohdennettujen toimien tarve on jatkuva. Nuorisotakuuseen kohdistuvat budjettileikkaukset saattavat vaikuttaa erityisesti nuoriin, jotka eivät ole töissä tai koulutuksessa.

EU:n ulkopuolisten maiden kansalaisten työllisyysaste on – myös toisessa sukupolvessa – alhaisempi kuin syntyperäisten suomalaisten. Vuonna 2015 työllisyysasteiden ero (25,4 prosenttiyksikköä) oli yksi EU:n korkeimmista, ja se ylitti selvästi EU:n keskiarvon (13,9 prosenttiyksikköä). EU:n ulkopuolisista maista tulevien naisten työllisyysaste oli EU:n alhaisin (35,7 % eli 37,1 prosenttiyksikköä alhaisempi kuin syntyperäisten suomalaisnaisten). Työvoiman ulkopuolella oleminen on EU:n ulkopuolisista maista tulleiden naisten alhaisen työllisyyden tärkein tekijä, kun se miehillä on työttömyys. Kaiken kaikkiaan Suomen houkuttelevuus korkean osaamistason maahanmuuttajien keskuudessa on ollut vähäistä, mikä on johtanut työperäisen maahanmuuton vähäisyyteen. Kun otetaan huomioon viime aikoina saapuneiden turvapaikanhakijoiden suuri

⁽²⁷⁾ Lukuun ottamatta nuoria äitejä.

määrä (38 000 eli 0,7 % koko väestöstä) ja ennen vuotta 2015 saapuneiden pakolaisten alhainen työllisyysaste, pakolaisten integroituminen työmarkkinoille on merkittävä haaste. Jos asia hoidetaan hyvin, tämänhetkinen pakolaisten ja maahanmuuttajien virta tarjoaa mahdollisuuksia torjua väestön ikääntymisen vaikutuksia. On arvioitu, että Suomessa noin yksi neljästä turvapaikanhakijasta saa lopulta myönteisen päätöksen turvapaikkahakemuksensa. Kielitaidon puute sekä alemmantasoinen koulutus ja osaaminen (ks. koulutusta koskeva jakso) ovat työmarkkinoille integroitumisen esteenä.

Turvapaikanhakijoiden määrän lisääntymisen seurauksena hallitus on ottanut käyttöön maahanmuuttajien kotouttamisen pilottiohjelman vuosiksi 2016–2019. Uudella yksityisen sektorin aloitteella, jota työ- ja elinkeinoministeriö ja Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra tukevat, pyritään kouluttamaan ja työllistämään ainakin 2 000 maahanmuuttajaa vuosina 2017–2019. Tulosperusteiseen rahoitussopimusmalliin perustuvassa hankkeessa tarjotaan maahanmuuttajille koulutusta, joka lisää heidän kiinnostavuuttaan työnantajien piirissä. Sijoittajat rahoittavat toiminnan ja kantavat taloudellisen riskin, ja julkinen sektori maksaa vain, jos työllisyystavoitteet saavutetaan. Lisäksi on pyritty suuntaamaan Euroopan rakenne- ja investointirahastojen varoja toimiin, joilla edistetään maahanmuuttajien kotouttamista.

4.3.2. SOSIAALIPOLITIikka

Vuoden 2017 alusta on ollut käynnissä perustulokokeilu. Kokeilun tarkoituksena on muuttaa sosiaaliturvajärjestelmää niin, että työelämän muutokset voidaan ottaa paremmin huomioon. Lisäksi on tarkoitus vähentää nykyisen etuusjärjestelmän monimutkaisuutta ja luoda kannustimia työn vastaanottamiseen. Kokeilussa on mukana 2 000 25–58-vuotiasta, jotka saivat vuoden 2016 lopussa peruspäivärahaa.⁽²⁸⁾ He saavat ilman tarveharkintaa perustulon, joka on noin 560 euroa kuukaudessa⁽²⁹⁾, ja he voivat ottaa vastaan työtä menettämättä perustuloa. Kokeilussa

⁽²⁸⁾ Peruspäivärahaa saavat työttömät työnhakijat, jotka ovat olleet aiemmin työssä mutta eivät ole oikeutettuja ansiosidonnaiseen työttömyyspäivärahaan.

⁽²⁹⁾ Määrä on yhtä suuri kuin peruspäiväraha, josta on vähennetty vero.

odotetaan saatavan tietoa ihmisten reagoinnista etuusjärjestelmien muutoksiin. Tällainen tieto auttaa suunnittelemaan mahdollisia tulevia sosiaaliturvajärjestelmän uudistuksia.

Äitiyden vaikutus naisten työuriin on Suomessa suuri. Vuonna 2015 ero alle kuusivuotiaiden lasten äitien ja lapsettomien naisten (20–49-vuotiaat) työllisyydessä oli 15,7 prosenttiyksikköä⁽³⁰⁾. Samana vuonna äideistä noin 84 prosenttia sai kotihoidon tukea (isistä 6,9 %). Kotihoidon tuki todennäköisesti vähentää osallistumista työmarkkinoille ja pidentää työmarkkinoille heikosti kiinnittyneiden poissaoloa työmarkkinoilta (Närvi, 2015, Bouget ym. 2015). Pitkät kotihoidontukijaksot todennäköisesti heikentävät mahdollisuuksia työmarkkinoilla (Thévenon ja Solaz, 2013), ja kotihoidon tuki on mahdollisesti yksi syy siihen, että sukupuolten välinen palkkaero on suurempi kuin EU:ssa keskimäärin⁽³¹⁾. Nämä kotihoidon tukea koskevat arviot rajoittuvat vain siihen, miten tuki mahdollisesti vaikuttaa äitien työvoimaosuuteen. Niissä ei oteta huomioon laajempia sosiaalipoliittisia tavoitteita. Kaiken kaikkiaan isille voitaisiin tarjota enemmän kannustimia lastenhoitovapaiden käyttämiseen. Suomessa vain 8,8 prosenttia miehistä ottaa palkallista vanhempainvapaata, kun Ruotsissa osuus on 25,5 prosenttia (Employment and Social Developments in Europe, 2015).⁽³²⁾

Naisten työvoimaosuuden parantaminen edellyttää toimia, joilla tuetaan nuorten äitien siirtymistä työelämään. Erityisesti olisi kiinnitettävä huomiota vähän koulutettuihin ja työmarkkinoille heikosti kiinnittyneisiin äiteihin, joille ei ole tarjolla oikeanlaisia kannustimia (Närvi, 2014, Bouget ym. 2015). Eduskunta on muuttanut lakia päivähoitomaksuista niin, että pienituloisten vanhempien maksut alenevat. Uudet päivähoitomaksut tulevat voimaan maaliskuussa 2017.

Jotkin väestöryhmät, kuten EU:n ulkopuolella syntyneet, ovat kiinnittyneet työmarkkinoille löyhemmin. Tähän liittyy köyhyys- ja

⁽³⁰⁾ Lähes kaksi kertaa EU:n keskiarvo (8,6 % vuonna 2015).

⁽³¹⁾ Lisätietoja Euroopan komission maaraaportissa vuodelta 2016.

⁽³²⁾ Suomessa vanhempainvapaalla voi hoitaa 3–9 kuukauden ikäistä lasta. Ruotsissa vanhemmilla on oikeus ottaa vanhempainvapaata 480 päivää, joista 90 on varattu isälle.

syrjäytymisriski. EU:n ulkopuolella syntyneiden työllisyysaste on alhainen. EU:n ulkopuolella syntyneiden työssäkäyvien palkat ovat pienempiä (vaikkakin palkkaero on pienempi kuin työllisyysasteen ero), ja EU:n ulkopuolella syntyneiden työssäkäyvien köyhyysaste on kolme kertaa suurempi. Köyhyysero⁽³³⁾ on 23,3 prosenttiyksikköä eli suurempi kuin EU:n keskiarvo, joka on 17,4 prosenttiyksikköä. Lisäksi palkkatukijärjestelmään viime aikoina tehdyillä supistuksilla on ollut merkittävä vaikutus kolmannen sektorin järjestöissä työskentelevien – usein kaikkein heikoimmassa asemassa olevien – työllisyysnäkyymiin. Tukien käyttö on vähentynyt vuoden 2007 14 000 henkilöstä 4 000 henkilöön (SOSTE 2016), ja lisää leikkauksia on suunnitteilla.

4.3.3. KOULUTUS JA OSAAMINEN

Suomen koulutustulokset kuuluvat edelleen EU:n parhaimpiin, mutta niiden heikkeneminen jatkuu, erityisesti luonnontieteissä ja matematiikassa. Vuonna 2015 OECD:n kansainvälisen oppimistulosten arviointiohjelman (PISA) testeissä heikosti menestyvien osuus oli Suomessa yksi testien pienimmistä. Vuoteen 2006 verrattuna heikosti menestyneiden osuus luonnontieteissä on kuitenkin lähes kolminkertaistunut, kun taas parhaiten menestyneiden osuus on vähentynyt noin kolmanneksen (ks. kuvio 4.3.2.). Alueiden väliset erot ovat kasvaneet, ja Helsingin seudulla menestytään huomattavasti paremmin kuin maaseudulla. Ero maahanmuuttajataustaisten ja muiden oppilaiden osaamisessa on EU:n suurimpia (83 pistettä), ja ero on suurimpien joukossa myös kun sosioekonominen asema otetaan huomioon (65 pistettä). Tämä näkyy runsaan kahden vuoden erona osaamisessa.

Koulutusmenot ovat pienentyneet viime vuosina, joskin ne ovat olleet suhteellisen korkealla tasolla. Vuonna 2015 julkiset koulutusmenot olivat EU:n suurimpia, sekä suhteessa BKT:hen (6,2 %) että suhteessa julkisyhteisöjen kokonaismenoihin (11,0 %). Koulutusmenoja on kuitenkin reaalisesti leikattu vuodesta 2011 lähtien, ja hallitusohjelmaan sisältyy lisäsäästöjä. Vuonna 2019 menojen

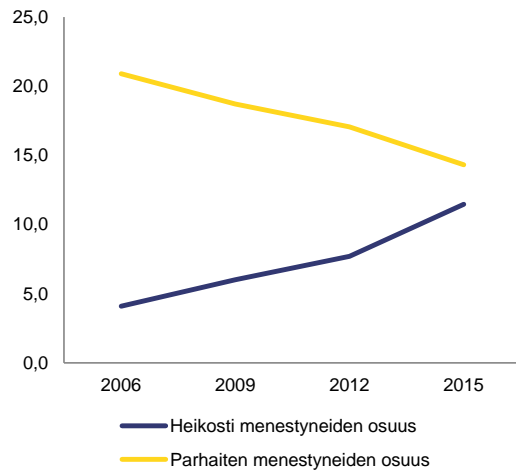
arvioidaan olevan noin 0,4 prosenttiyksikköä pienemmät suhteessa BKT:hen kuin vuonna 2015 (0,7 prosenttiyksikköä pienemmät kuin vuonna 2011). Käynnissä on uudistuksia, joilla lisätään koulutusjärjestelmän tehokkuutta ja tuloksellisuutta. Koulutusjärjestelmän heikentymisestä seuraava osaamisen rapautuminen tulee näkyviin vasta pidemmällä aikavälillä; samoin vie aikaa ennen kuin mahdolliset korjaavat toimet alkavat vaikuttaa. Kun otetaan huomioon PISA-tulosten heikentyminen ja ammattitaitoisen työvoiman ja vahvan luonnontieteellisen perustan merkitys tulevalle talouskasvulle, on tärkeää, että koulutusmenojen leikkaukset eivät johda osaamisen rapautumiseen.

Yliopistot pyrkivät lisäämään tutkimustulosten siirtämistä yrityssectorille. Hallinnon uudistusten tarkoituksena on kannustaa korkeakouluja terävöittämään strategista painopistettään ja kirkastamaan profiiliaan koulutusaloillaan. Hallituksen tavoitteena on lyhentää aikaa, joka kuluu opintojen aloittamiseen ja valmistumisen jälkeen työpaikan saamiseen. Koska korkeakoulu ovat itsenäisiä, julkinen valta voi vaikuttaa niihin vain vähän rahoitussopimusten, lainsäädännön ja epävirallisen ohjauksen kautta. Nämä toimet vastaavat kehitystä muissa Euroopan maissa. Lisätietoja, ks. jakso 4.5.1.

Ammatillisen koulutuksen uudistus on määrä saada päätökseen vuonna 2018. Sen tavoitteena on saada ammatillinen koulutus vastaamaan paremmin työmarkkinoiden tarpeita vähentämällä Suomessa tarjolla olevien tutkintojen määrää, laajentamalla tutkintojen sisältöä ja mahdollistamalla yksilöllisemmät opintopolut. Tämän odotetaan auttavan osaamisen kysynnän ja tarjonnan kohtaamattomuuden vähentämisessä (ks. työmarkkinoita koskeva jakso). Hallituksen aiempien menoleikkausten vaikutusten alustava arviointi osoittaa, että ammatillisen koulutuksen tarjoajat eivät ole vähentäneet opiskelupaikkoja eivätkä myöskään opettajien määrää, vaan ne ovat säästäneet muilla osa-alueilla, kuten laitteissa ja investoinneissa. Siksi laatu, kaikille vapaa pääsy ja alueellinen kattavuus eivät ole tähän mennessä kärsineet. Näitä kysymyksiä on aiheellista seurata tiiviisti uudistuksen seuraavissa vaiheissa.

⁽³³⁾ Suhteessa muuhun väestöön.

Kuvio 4.3.2: PISA: Huippuosaajien osuus luonnontieteissä – Suomi

Lähde: OECD, Euroopan komissio

Toimia on toteutettu äskettäin saapuneiden turvapaikanhakijoiden integroimiseksi Suomen koulutusjärjestelmään. Turvapaikanhakijoiden vastaanotto on järjestetty kunnissa, ja ne saavat valtiolta lisäkorvauksen henkeä kohti enintään yhden vuoden ajan. Näillä rahoilla voidaan perustaa valmistavan opetuksen luokkia, järjestää lisätukea tavallisissa luokissa tai tarjota erityistä opetussuunnitelmaa. Vuonna 2016 käynnistettiin kansallisella tasolla maahanmuuttajien koulutuspolkuja ja kotoutumista koskeva toimintasuunnitelma. Opetusministeriö on arvioinut maahanmuuttajien koulutustarpeiden kustannusten olevan noin 160 miljoonaa euroa vuodessa.

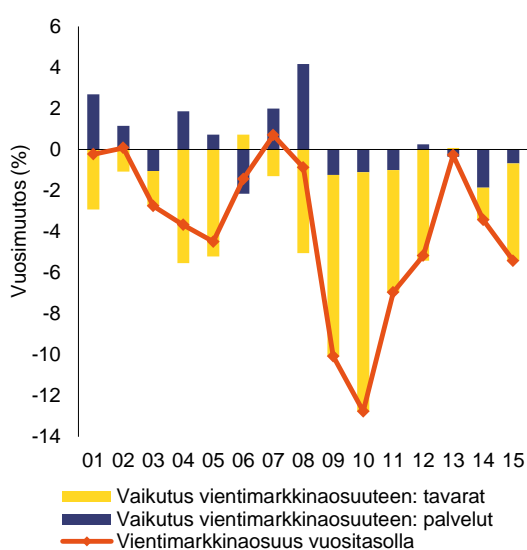

4.4. INVESTOINNIT

4.4.1. ULKOINEN KILPAILUKYKY *

Palvelujen vienti on kasvanut viimeisten kymmenen vuoden aikana, kun taas tavaravienti, jonka osuus ulkomaankaupasta on 70 prosenttia, on edelleen yli 10 prosenttia alle kriisiä edeltäneen tason. Suomen viennin osuus maailmanmarkkinoista on pienentynyt viimeisten kymmenen vuoden ajan (ks. kuvio 4.4.1.).

Kuvio 4.4.1: Vientimarkkinaosuuksien kasvun jakautuminen

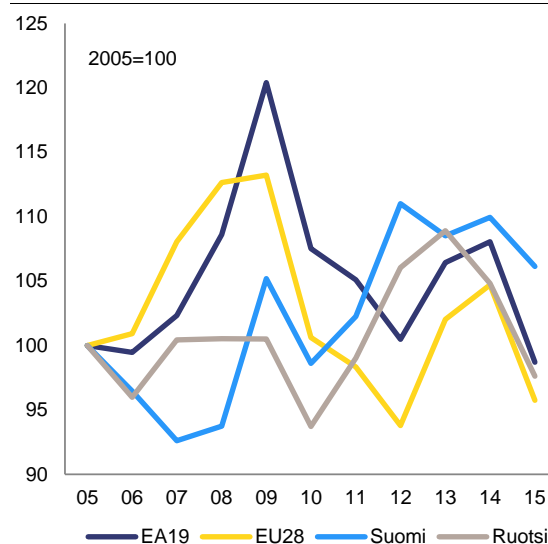
Lähde: Euroopan komissio

Samaan aikaan, kun vientimarkkinaosuudet ovat vuodesta 2008 alkaen pienentyneet, nimellinen kustannuskilpailukyky on nopeasti heikentynyt. Suomea koskevassa Euroopan komission raportissa vuodelta 2016 käsiteltiin seikkaperäisesti palkkojen ja tuottavuuden kehitystä tuona aikana. Kokonaistasolla nimellisten yksikkötyökustannusten kasvu hidastui vuosina 2014–2016 maltillisten palkkaratkaisujen ansiosta (ks. kuvio 4.4.4.). Tämä osoittaa, että myös reaalisilla kilpailukykytekijöillä on viime aikoina ollut vaikutusta vientimenestykseen.

Kansainvälisesti vertaillen osa Suomen kustannuskilpailuvyyn heikkenemisestä on korjaantunut vuoden 2013 jälkeen. Suomen kustannuskilpailukyky on suhteessa 37 teollisuusmaahan reaalisella efektiivisellä valuuttakurssilla mitattuna ja tehdasteollisuuden yksikkötyökustannuksilla deflatoituna vuonna 2015 edelleen heikompi kuin kymmenen vuotta

aikaisemmin (ks. kuvio 4.4.2). Muut euroalueen jäsenvaltiot ovat hyötynet enemmän euron heikentymisestä, koska ne ovat vähemmän alttiita Venäjän ruplan ja Ruotsin kruunun heikentymiselle (molemmat ovat Suomen tärkeimpiä vientimaita). Vaikka Suomen tehdasteollisuuden suhteelliset yksikkötyökustannukset ovat alentuneet, alentuminen on ollut vähäisempää kuin Ruotsissa tai euroalueella kokonaisuutena.

Kuvio 4.4.2: Reaalinen efektiivinen valuuttakurssi, valikoidut maat, 2005=100

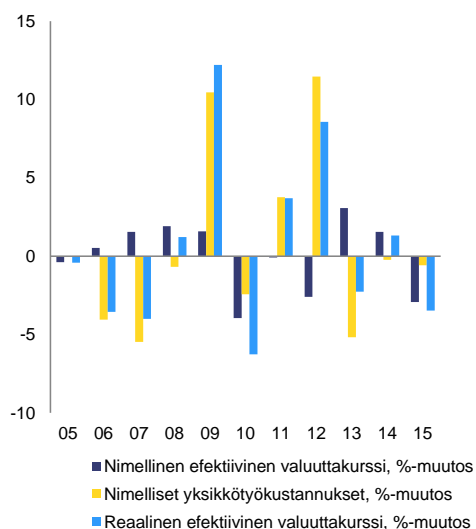
Deflaattori: tehdasteollisuuden nimelliset yksikkötyökustannukset, reaalin efektiivinen valuuttakurssi laskettu suhteessa 37 teollisuusmaahan.

Lähde: Euroopan komissio

Tuleva palkkamalli ja sen toteutus ovat avainasemassa kilpailuvyyn turvaamisessa. Vuodesta 2017 alkaen uusi keskitetty palkkaratkaisu, kilpailukykysojimus, edistää osaltaan palkkakustannusten asteittaista alenemista (ks. laatikko 1.1). Kaiken kaikkiaan sopimukseen sisältyvät toimenpiteet pienentäisivät yritysten työvoimakustannuksia noin 4 prosenttia, mikä parantaa Suomen kustannuskilpailukykyä. Kuten kuviosta 4.4.4 käy ilmi, yksikkötyökustannusten kehitys vaihtelee aloittain, koska tuottavuuden kehityksessä on eroja. Tätä käsiteltiin Euroopan komission maaraportissa vuodelta 2016. Palkkakustannustoimenpiteiden lisäksi työmarkkinaosapuolet ovat sopineet uuden palkanmuodostusmallin kehittämistä ja paikallisen sopimisen lisäämisestä. Näitä on käsitelty jaksossa 4.3. Eri alojen

palkanmuodostuskäytännöillä on tulevana vuosina keskeinen merkitys kustannuskilpailukyyn säilyttämisessä.

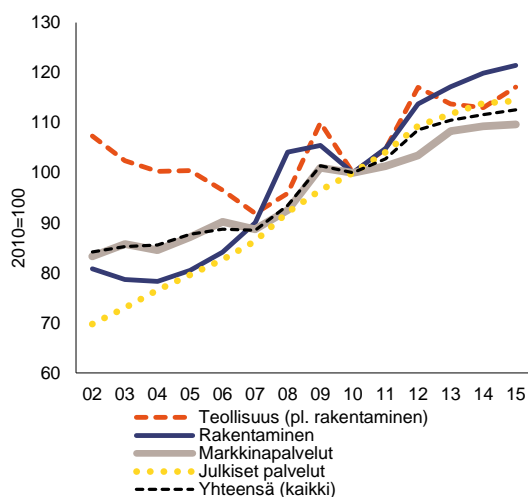
Kuvio 4.4.3: Reaalisen efektiivisen valuuttakurssin kehitykseen vaikuttavat tekijät, Suomi

Kun reaaliinen efektiivinen valuuttakurssi vahvistuu, kilpailukyky heikkenee.

Lähde: Euroopan komissio

Kuvio 4.4.4: Nimelliset yksikkötyökustannukset toimialoittain, 2010=100

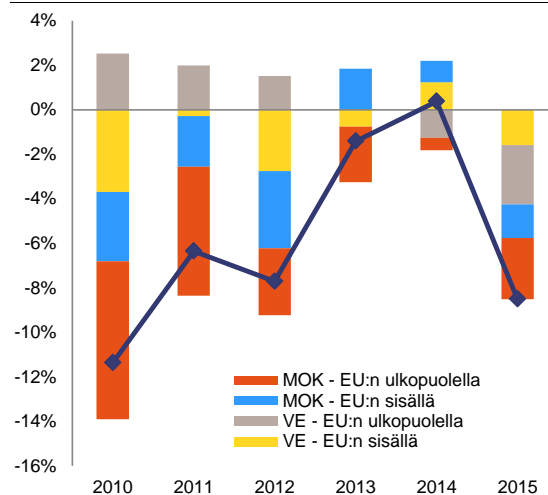
Lähde: Euroopan komissio

Tavaraviennin jatkuva väheneminen ja markkinaosuuksien menettäminen viittaavat siihen, että reaaliinen kilpailukyky ja tuottavuus ovat edelleen haaste, vaikka kustannuskilpailukyky onkin vähitellen parantunut. Työn tuottavuus pysyttelee

paikoillaan, ja se on nyt samalla tasolla kuin vuonna 2011. Samaan aikaan kokonaistuottavuuden vaikutus kasvuun on pysynyt negatiivisena. Tuottavuuden hidaskasvu on lisännyt painetta työvoimakustannusten alentamiseen kilpailukyyn säilyttämiseksi. Kuten Euroopan komission maaraportissa vuodelta 2016 todetaan, suomalaiset yritykset eivät ole pystyneet hyödyntämään vientimarkkinoidensa kasvua täysimääräisesti, vaan Suomen tavaravienti on kasvanut vähemmän kuin markkinat. Tavaraviennin arvo on alentunut vuodesta 2013. Reaalisesti tavaravienti on hieman lisääntynyt, ja taas vähentynyt vuonna 2015.

Viime vuosina kasvu on ollut Suomen tärkeimmässä vientikohteissa hidasta. EU:n talouskasvu on edelleen heikkoa, ja Venäjän talous ajautui taantumaan vuonna 2014. Kuten kuvioista 4.4.5 ilmenee, noin puolet Suomen menetyksistä maailman vientimarkkinoilla vuonna 2015 selittyi sillä, että kasvu on ollut hidasta niillä markkinoilla, joille suomalaiset yritykset vievät. Pidemmällä aikavälillä tärkein syy Suomen vientimarkkinaosuuden pienenemiseen on Suomen kilpailukyyn heikkeneminen EU:n ulkopuolisilla markkinoilla.

Kuvio 4.4.5: Vientimarkkinaosuuksien jakautuminen, Suomi

Vaihtotaseen erikoistuminen (VE) kuvaa osuuksien lisääntymistä ja vähenemistä tietyille markkinoille altistumisen vuoksi, kun taas markkinaosuuksien kasvu (MOK) mittaa menestymistä tietyillä markkinoilla.

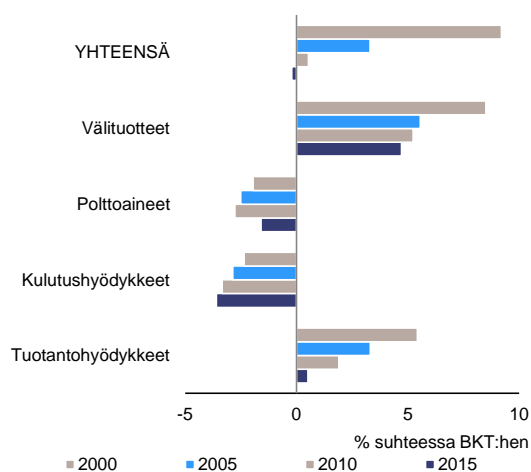
Lähde: Euroopan komissio

Vaihtotaseen ylijäämä on huvennut vuoden 2010 jälkeen, mikä johtuu erityisesti siitä, että tuotantohyödykkeiden kauppataase ei ole enää

ylijäämäinen. Lisäksi välituotteiden kaupan ylijäämä on pienentynyt, kun taas kulutushyödykkeiden kaupan alijäämä on kasvanut tasaisesti yksityisen kulutuksen kasvaessa (ks. kuvio 4.4.6).

Kuvio 4.4.6: Tavarakaupan tase tavaroiden laajan taloudellisen luokittelun mukaisesti jaoteltuna

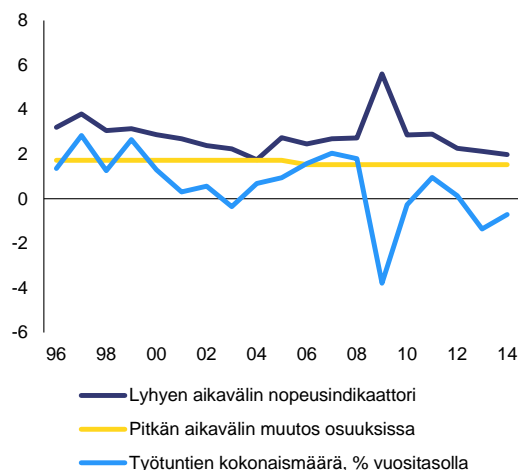
Lähde: Euroopan komissio

Tavaravientiä hallitsevat välituotteet. Niiden osuus on noin kaksi kolmasosaa tavaraviennistä eli paljon suurempi kuin EU:n keskiarvo (hieman alle 50 %). Suomen rooli maailmanlaajuisissa arvoketjuissa on pääasiassa välituotteiden toimittaminen muihin talouksiin, kuten Kiinaan, Saksaan ja Ruotsiin. Myös välituotteiden osuus tuonnista on suuri, noin 55 prosenttia. Ulkomaisen bruttoarvonlisäyksen osuus Suomen tehdasteollisuudessa oli 38 prosenttia vuonna 2011 eli hieman suurempi kuin Ruotsissa ja Tanskassa (Ali-Yrkkö, Rouvinen, Sinko ja Tuhkuri, 2016). Viennin ulkomainen sisältö on kuitenkin kasvanut enemmän kuin naapurimaissa tai EU:ssa keskimäärin vuosina 1995–2011. Toisaalta tämä on merkki syvemmästä yhdentymisestä globaaleihin arvoketjuihin, mutta toisaalta tämä merkitsee sitä, että vienti synnyttää vähemmän kotimaista arvonlisäystä ja tuloja kuin ennen. Vuonna 2011 tärkeimmät yksittäiset vientimarkkinamaat olivat Kiina ja Yhdysvallat, joista kummankin vaikutus Suomen BKT:hen oli 3 prosentin luokkaa. EU:hun suuntautuvan tavaraja palveluviennin osuus BKT:sta on lähes 10 prosenttia (Ali-Yrkkö ym., 2016).

Palveluvienti on lähes kaksinkertaistunut 2000-luvun alusta. Vuonna 2015 palveluviennin⁽³⁴⁾ osuus oli 11 % BKT:sta, ja sen osuus kokonaisviennistä oli 30 prosenttia. Tieto- ja viestintäteknikan palvelujen osuus palvelujen kokonaisviennistä on noin 40 prosenttia, ja niiden tase on huomattavan ylijäämäinen. Suomi on kuitenkin viime vuosina menettänyt maailmanmarkkinaosuuksiaan myös palvelujen kaupassa.

Talouden rakennemuutos on tasaantunut. Rakennemuutoksen nopeutta voidaan arvioida indikaattorilla, jolla tarkastellaan, miten eri toimialojen osuudet bruttoarvonlisäyksestä tai työllisyydestä muuttuvat (Hansson ja Lundberg 1991). Indikaattorin arvo on pieni, kun useimmat toimialat kasvavat tai supistuvat samaa tahtia, ja suuri, kun muutoksia tapahtuu vain muutamilla toimialoilla. Kriisin ollessa pahimmillaan viennin vähenemiseen liittyi elektroniikka- ja paperiteollisuuden tuotannon ja työllisyyden nopea väheneminen, mutta tämän negatiivisen sokin jälkeen talouden tuotantorakenne on pysynyt melko vakaana.

Kuvio 4.4.7: Rakennemuutoksen nopeus, Suomi

Lyhyen aikavälin indikaattori on työllisyyssuoksien (absoluuttisten) muutosten summa. Pitkän aikavälin indikaattori kuvaa työllisyyssrakenteen keskimääräistä muutosta vuosina 1996–2006 ja 2006–2014.

Lähde: Euroopan komissio

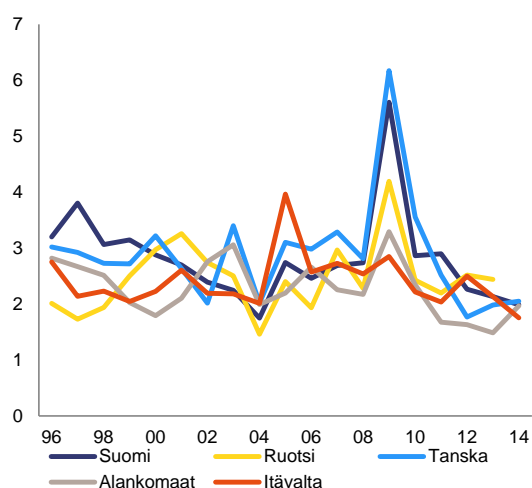
Taantuman aikana vuosina 2012–2014 menetettyä tuottavuutta ja työllisyyttä ei ole

⁽³⁴⁾ Kansantalouden tilinpidon luvuin, joihin sisältyvät palvelujen kauppa ja matkailu.

vielä pystytty korvaamaan. Tarvitaan innovointia ja lisää korkean tuottavuuden toimintaa, joilla edistetään suotuisaa rakennemuutosta. Indikaattorit (ks. kuvio 4.4.7) kuitenkin osoittavat, että rakennemuutos on hidastunut. Myös pitkän aikavälin indikaattori, jolla mitataan tuotantorakenteen muutoksia kahdella peräkkäisellä ajanjaksolla 1996–2014, osoittaa muutoksen nopeuden hidastuneen. Suomen nopeusindikaattorin vaihtelu on ollut samaa luokkaa kuin vertaismaiden indikaattoreiden. Tieto- ja viestintätekniikan alan kasvu 1990-luvun lopulla ja tehdasteollisuuden voimakas väheneminen vuonna 2009 ovat ajankohtia, jotka nousevat esiin tässä otoksessa.

Työn kokonaistuottavuus on heikentynyt merkittävästi korkean tuottavuuden toimialojen supistumisen myötä. 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa talous suuntautui selvästi korkeamman tuottavuuden aloille. Talouden rakenteen painopiste alkoi siirtyä kohti alhaisemman tuottavuuden aloja jo 2000-luvun alussa. Paperi- ja elektroniikkateollisuuden alamäki jyrkkeni vuonna 2008, ja tuottavuuden lasku on jyrkempi kuin vastaavissa talouksissa, esim. Ruotsissa (lyhyempi) tai Itävallassa (ei yhtä jyrkkä) (ks. kuvio 4.4.9).

Kuvio 4.4.8: Rakennemuutoksen nopeus lyhyellä aikavälillä, valikoidut maat

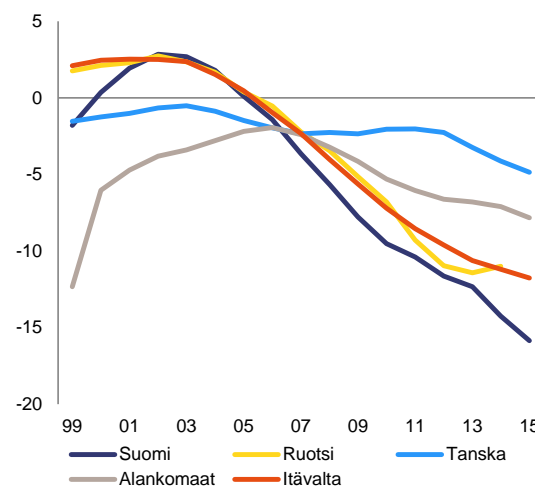

Lähde: Euroopan komissio

Rakenteelliset muutokset ovat vähentäneet avustavissa, rutiiniluonteisissa tai vähän koulutusta vaativissa tehtävissä käytettävän työvoiman kysyntää, kun taas korkeampaa

koulutusta edellyttävien työpaikkojen määrä on lisääntynyt. Tehdasteollisuuden vähenemisen myötä avustavat, rutiiniluonteiset tai vähän koulutusta vaativat työpaikat (ISCO-08-luokka 9 'Muut työntekijät') ja rakennus-, korjaus- ja valmistustyöpaikat, kuten konepaja- ja valimotyöntekijöiden sekä asentajien ja korjaajien työpaikat (ISCO-08-luokka 7) ovat vähentyneet vuosien 2005 ja 2015 välillä. Myös johtotehtävät vähenivät huomattavasti, kun taas asiantuntijatehtävät lisääntyivät. Taulukosta 4.4.1 käy ilmi myös, että työpaikat, jotka edellyttävät enintään ylemmän perusasteen koulutusta (koulutustasot 0–2), ovat vähentyneet nopeasti, kun taas korkea-asteen koulutusta (tasot 5–8) edellyttävät työpaikat ovat lisääntyneet. Työvoiman kysynnän indeksi⁽³⁵⁾ osoittaa, että perusosaamista edellyttävien työpaikkojen määrä on viime vuosina vähentynyt, kun taas koulutettujen työntekijöiden kysyntä on lisääntynyt. Tämä on voinut pahentaa kohtaantongelmia työmarkkinoilla ja saattaa olla osaselyksenä sille, miksi rakennemuutoksen arvioitu vauhti on hidastunut viime vuosina.

Kuvio 4.4.9: Talouden uudelleensuuntautuminen kohti alhaisemman tuottavuuden toimialoja

Kuviossa verrataan todellista työn tuottavuutta vaihtoehtoiseen työn tuottavuuteen, joka perustuu keskimääräiseen talouden rakenteeseen vuosina 1995–2015.
Lähde: Euroopan komissio

⁽³⁵⁾ Uusitalo (1999) ja siinä olevat viittaukset.

Taulukko 4.4.1: Työllisyyden muutos 2005–2015 koulutuksen ja koulutetun työvoiman kysynnän mukaisesti jaettuna

Ammatti	Koulutustaso			
	0-8	0-2	3-4	5-8
Johtajat	-6,6	-4,5	-3,9	-11,2
Erytisiantuntijat	7,6	1,1	3,2	16,8
Asiantuntijat	1,9	1,1	1,3	3,2
Toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät	-0,7	-0,8	-0,6	-0,7
Palvelu- ja myyntityöntekijät	3,6	3,6	5,4	1,1
Maanviljelijät, metsätyöntekijät ym.	-0,7	-1,4	-0,8	-0,3
Rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijät	-1,3	-1,6	-2,0	-0,2
Prosessi- ja kuljetustyöntekijät	-0,7	-1,4	-1,0	-0,1
Muut työntekijät	-1,8	-3,6	-2,2	-0,2
Yhteensä	1,5	-38,1	0,1	24,0
Työvoiman kysynnän indeksi		-7,5	-0,5	8,4

Koulutustasot ISCED 2011:n mukaan:

0–2 Esiaste, alempi perusaste ja ylempi perusaste

3–4 Keskiaste

5–8 Korkea-aste, tutkija-aste

Lähde: Euroopan komissio

4.4.2. INVESTOINTINÄKYMÄT

Investoiminen on ollut vähäistä. Kasvaneet työvoimakustannukset ja heikentynyt vaihtosuhte on johtanut reaalisten yksikkötyökustannusten alenemiseen. Reaaliset yksikkötyökustannukset antavat viitteitä yritysten kannattavuudesta, joka on heikentynyt ja saattaa osittain selittää investointien vähenemisen. Toisaalta Suomen vientituotteiden laatu ja innovatiivisuus ovat saattaneet jäädä jälkeen kilpailijoiden tuotteista. Näitä molempia seikkoja käsiteltiin tarkemmin Euroopan komission maaraportissa vuodelta 2016.

Suorat ulkomaiset sijoitukset Suomeen ovat lisääntymässä, vaikka nettomääräisesti Suomen sijoitukset ulkomaille ovat suuremmat. Vuonna 2014 muutamat suuret suomalaisyritysten ostot nostivat Suomeen suuntautuvat suorat ulkomaiset sijoitukset ennätyslukemiin eli 13,4 miljardiin euroon, ja siksi vuoden 2015 noin 1,3 miljardin euron suorat ulkomaiset sijoitukset voivat tuntua pettymykseltä. Suomeen sijoittavien yritysten lukumäärä kuitenkin kasvoi vuonna 2015 edellisestä vuodesta ⁽³⁶⁾. Vuonna 2015 Suomeen suuntautuvien suorien ulkomaisten sijoitusten kanta oli noin 74 miljardia euroa, kun taas suorat sijoitukset Suomesta ulkomaille olivat noin 11 miljardia euroa suuremmat. Suorat sijoitukset Suomesta ulkomaille vähenivät, koska sijoitusten

⁽³⁶⁾ <http://www.investinfinland.fi/-/number-of-foreign-owned-companies-in-finland-grows-third-year-running>

nettomäärä oli noin 11,4 miljardia euroa negatiivinen. Tämä johtui siitä, että ulkomaiset osakkuus- ja tytäryhtiöt ottivat emoyhtiöiltään kotimaassaan enemmän lainaa (ks. rahoitusala ja rahoitusalan ulkopuolisia yrityksiä koskevat jaksot).

Kaiken kaikkiaan Suomeen voisi suuntautua enemmän suoria ulkomaisia sijoituksia. Esimerkiksi naapurimaan Ruotsiin verrattuna Suomen suorien ulkomaisten sijoitusten kanta suhteessa BKT:hen on tällä hetkellä noin 20 prosenttiyksikköä pienempi. Näin on siitä huolimatta, että Suomi menestyy yleensä hyvin maailmanlaajuisissa kilpailukykyvertailuissa. Yksi syy siihen, että suoria ulkomaisia sijoituksia ei saada houkuteltua, voi olla kotimaan markkinoiden pieni koko. Suomi – vieressään suurempi talous Ruotsi, jonka talous on rakenteeltaan enemmän tai vähemmän samankaltainen – ei välttämättä ole ulkomaisten sijoittajien luonnollisin valinta. Lisäksi yritysten kotipaikan siirtämistä koskevien kansallisten sääntöjen ja menettelyjen puutteen vuoksi yritysten on vaikeampaa ja kalliimpaa hyödyntää valtioiden rajat ylittäviä liiketoimintamahdollisuuksista.

4.4.3. LIKETOIMINTAYMPÄRISTÖ

Liiketoimintaympäristö on tärkeä yritysten kasvun edellytys. Pk-yritysten kasvuhakuisuus on lisääntynyt: Nyt 11 prosenttia pk-yrityksistä ilmoittaa olevansa voimakkaasti kasvuhakuisia ja 39 prosenttia suunnittelee kasvavansa mahdollisuuksiensa mukaan (Yrittäjät, 2016a). Suurimpia haasteita ovat heikko kysyntä kotimarkkinoilla ja lisääntynyt kilpailu. Valtion rahoittama Team Finland tarjoaa suomalaisyritysten kansainvälistymisen edistämiseksi palveluja, joita ovat esim. markkinatutkimukset, verkottuminen, koulutus, tuki liiketoiminnan kehittämiseen ja rahoitus.

Uudella lainsäädännöllä tuetaan uuden teknologian käyttöönottoa, digitalisointia ja uusia liiketoimintakonsepteja. Esimerkiksi uuden liikennekaaren odotetaan edistävän yhteistoimintaan perustuvien liiketoimintamallien käyttöä, kun sääntelyä kevennetään ja markkinoillepääsy helpottuu. Toinen esimerkki on työ- ja elinkeinoministeriön antamat lyhytaikaista vuokramajoitusta koskevat ohjeet. Ohjeissa

käsitellään arvonlisäverovelvollisuutta ja tulojen ilmoittamista verottajalle, vähimmäisturvallisuus- ja vakuutusvaatimuksia sekä vieraiden henkilötietojen keräämistä. Ohjeilla lisätään näin oikeusvarmuutta ja läpinäkyvyyttä.

Tekstilaatikko 4.4.1:

Investointeihin liittyvät haasteet ja uudistukset Suomessa

Makrotalouden näkökulma

Reaali-investoinnit kärsivät huomattavasti vuosien 2008–2009 taantuman aikana. Investoinnit vähenivät tuolloin niin paljon, että ne olivat suurin yksittäinen kokonaistuotannon määrän vähenemiseen vaikuttanut kysynnän komponentti (ks. kuvio 1.1). Tämä kertoo paitsi talousnäkymien heikkenemisestä myös siitä, että ennen kriisiä vuosina 2007–2008 Suomessa koettiin investointibuumi. Vuosina 2010–2011 tapahtuneen lyhyen elpymisen jälkeen investoinnit vähenivät vuosina 2012–2014, kun rahoitusalan ulkopuolisten yritysten tuotantolaitosinvestoinnit, kaupalliset investoinnit ja tutkimus- ja kehitysmenot (eli aineettomat investoinnit) vähenivät. Myös asuntoinvestoinnit vähenivät, kun taas julkiset investoinnit kasvoivat hieman. Vuonna 2015 investoinnit kääntyivät kuitenkin vaimeaan kasvuun, kun yrityssektorilla tehtiin kone- ja laiteinvestointeja. Myös asuntorakentaminen alkoi lisääntyä. Kone- ja laiteinvestointien sekä rakentamisen odotettiin jatkaneen kasvuaan vuonna 2016. Kasvu on kuitenkin käynnistynyt hyvin alhaiselta lähtötasolta. Reaalisesti investoinnit olivat vuonna 2015 edelleen vähäisempiä kuin vuosina 2009–2010. Investoinnit suhteessa BKT:hen ovat tällä hetkellä vähäisiä, lähellä viidennestä, eli muutaman prosenttiyksikön vuoden 2006 tason alapuolella.

Arviointi investointien esteistä ja käynnissä olevista uudistuksista

Taulukko 1: Investointien esteet

Julkishallinto / liiketoimintaympäristö	Sääntely- / Hallinnollinen rasitus	CSR	Työmarkkinat / Koulutus	Työsuhdeturva- ja työsopimuslainsäädäntö		Alakohtainen sääntely	Yrityspalvelut / Säännellyt ammatit	
	Julkishallinto	CSR		Palkat ja palkanmuodostus	CSR		Vähittäiskauppa	CSR
	Julkiset hankinnat / Julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuudet			Koulutus			Rakentaminen	
	Oikeuslaitos			Verotus			Digitalous / Tietoliikenne	
	Maksukyvyyttömyyslainsäädäntö			Rahoituksen saanti			Energia	
	Kilpailu ja sääntelykehys			Korkeakoulujen, tutkimuksen ja yritysten yhteistyö			Liikenne	
		T&K&I:n rahoitus						
	Ei havaittu investointien esteitä			Ei vielä arvioitu			Kohtalaista edistystä	
CSR	Investointien esteisiin puuttuu myös maakohtaisissa suosituksissa			Ei edistystä			Huomattavaa edistystä	
				Vähäistä edistystä			Esteet täysin poistettu	

Lähde: Euroopan komissio

Suomen liiketoimintaympäristö on säilynyt hyvänä, ja kustannuskilpailukyvyyn odotetaan paranevan vuonna 2017. Työmarkkinaosapuolet käyvät keskusteluja uusista kilpailukykysovimuksen mukaisista palkanmuodostuskäytännöistä (ks. jakso 4.3). Hallitus pyrkii parantamaan liiketoimintaympäristöä entisestään.

Merkittävimmät investointien esteet ja käynnissä olevat toimet niiden poistamiseksi

1. Tärkeimmät investointien esteet ovat kumuloitunut kustannuskilpailukyvyyn heikkeneminen ja haasteet, joita reaalisesti kilpailukykyyn edelleen kohdistuu. Kilpailukykysovimuksen (ks. tekstilaatikko 1.1) odotetaan alentavan työntekijöiden palkkakustannuksia. Tämä luo mahdollisuuksia käynnistää taloudellisesti toteuttamiskelpoisia investointihankkeita. Reaalisesti kilpailukyvyyn ongelmat, kuten talouden toimeliaisuuden väheneminen keskeisillä vientimarkkinoilla ja kysynnän siirtyminen Suomessa valmistetuista tuotteista kilpailijoiden innovatiivisempiin tuotteisiin, rajoittavat tuotantoa. Tämä puolestaan hidastaa investointeja tuotantokapasiteettiä. Tältä osin julkisen ja yksityisen sektorin T&K-menojen leikkaukset ovat valitettavia ja saattavat heikentää kykyä luoda uusia innovatiivisia vientituotteita tulevaisuudessa.

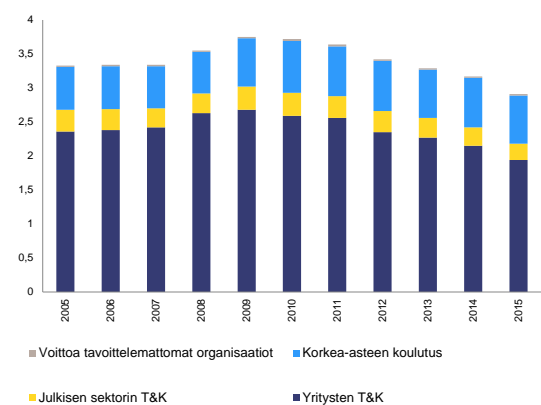
2. Yleisesti ottaen liiketoimintaympäristö voisi olla suotuisampi kotimaisille ja ulkomaisille investoinneille. Hallitus on sitoutunut vähentämään sääntelyrasitusta, myös palveluilla, kuten vähittäiskaupassa, jotta talouden joustavuus lisääntyisi ja liiketoimintaympäristöstä tulisi houkuttelevampi (ks. jakso 4.4.3). Valtiorahoitteinen Team Finland toisaalta tukee uusien innovatiivisten startup-yritysten kasvua ja auttaa niitä kansainvälistymään ja toisaalta edistää ulkomaisten investointien saamista Suomeen.

4.5. TOIMIALAKOHTAISET POLITIIKAT

4.5.1. TUTKIMUS, KEHITYS JA INNOVOINTI

Koska kustannuskilpailukyky on viimeaikaisten palkkatarkkaisuun ansiosta kohenemassa, reaalisin kilpailukyvin ongelmat nousevat esiin. Kestävän kasvun ja kilpailukyvin palauttaminen edellyttää painopisteen asettamista tutkimukseen ja innovointiin, jotta voidaan lisätä yrittäjädynamiikkaa ja auttaa uudistamaan talouden rakennetta. Vaikka Suomen T&K-budjetti (2,9 % suhteessa BKT:hen vuonna 2015, ja sen ennustetaan supistuvan hieman vuonna 2016) onkin edelleen yksi maailman suurimmista, se on vuosina 2009–2014 pienentynyt 15 prosenttia. Tämä johtuu pääasiassa yksityisen sektorin investointien vähenemisestä, joka liittyy talouden rakennemuutoksiin. Tehdasteollisuuden osuus kokonaisarvonlisäyksestä on pienentynyt vuoden 2007 25,3 prosentista 17,0 prosenttiin vuonna 2015. Korkean teknologian tehdasteollisuuden osuus on pienentynyt vuoden 2007 7,3 prosentista 3,0 prosenttiin vuonna 2015.

Kuvio 4.5.1: Sisäiset T&K-menot yhteensä toimialoittain Suomessa vuosina 2005–2014

Lähde: Euroopan komissio

Julkisen T&K-intensiteetti pysyi lähes samana vuosina 2007–2014, ja kriisivuosina T&K-menoja lisättiin suhdanteiden tasoittamiseksi. Vuonna 2015 julkinen T&K-intensiteetti putosi julkisen talouden sopeutusohjelman vuoksi alle 1 prosentin eli takaisin kriisiä edeltävälle tasolle. Vuoden 2016 talousarvion perusteella tutkimuksen ja innovoinnin menot vähenivät 9,4 prosenttia vuodesta 2015. Yksi osa-alue, jota leikkaukset koskevat eniten, ovat pääasiassa Tekesin yritysveloitetulle tutkimukselle myöntämät T&K-tuet. Tekesin ohjelmien ja muun toiminnan

rahoituksen leikkauksien vaikutuksesta ja tarkoituksenmukaisuudesta ei ole esitetty arvioita.

Kansainvälisesti vertailtuna T&K-tuet ovat olleet vaatimattomia. Suora julkinen rahoitus yritysten T&K-toiminnalle oli vuonna 2014 vain 0,06 prosenttia suhteessa BKT:hen (OECDd). Tukea korvataan edullisilla yrityslainoilla, jotta yritykset voisivat menestyä kaupallisesti globaalilla tasolla. Hallitus on käynnistänyt pilottiohjelmaa kasvualoilla, joita ovat esim. puhdas teknologia, biotekniikka ja digitalisointi, mutta niiden mittakaava on suhteellisen pieni.

Suomi on vuonna 2016 edelleen Euroopan innovaatioiden tulostaulun kärjessä. Sen innovaatio- ja tutkimuskyky on kuitenkin heikentynyt vuodesta 2010. Indikaattoreita, joiden perusteella suorituskyky on heikentynyt, ovat muun muassa innovatiivisten pk-yritysten välinen yhteistyö, muihin kuin T&K-toimiin kohdistuvat innovaatiomenot ja riskipääomaa. Suomen selviä vahvuuksia ovat kuitenkin edelleen kansainväliset tieteelliset yhteisjulkaisut, lisenssi- ja patenttitulot ulkomailta, patenttihakemukset ja julkisen ja yksityisen sektorin yhteisjulkaisut.

Kaikki julkiseen tutkimukseen kohdennetut resurssit eivät johda korkealaatuisiin tuloksiin. Taajaan viitatuissa julkaisuissa (näiden osuus maan kaikista julkaisuista) Suomi oli EU:ssa vasta 11. sijalla. Myös julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyössä näkyy huolestuttava laskusuuntaus, sillä yritysten rahoittamat julkiset T&K-menot ovat vähentyneet. Vuonna 2007 ne olivat 0,08 prosenttia, ja vuonna 2014 enää 0,05 prosenttia suhteessa BKT:hen.

Hallitus on tehnyt julkisen talouden vakauttamisprosessissa valintoja, jotka ovat johtaneet perustutkimuksen rahoituksen suhteelliseen vahvistumiseen. Myös tutkimustulosten kaupallistamisen edistäminen on hyvin esillä poliittisella asialistalla. Korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten profiloituminen ja niiden välinen työnjako on myös kärkihanke. Vuonna 2017 suunnitellaan lisämuutoksia yliopistojen rahoitusmalliin. Osa yliopistojen institutionaalista rahoituksesta on jo siirretty Suomen Akatemialle strategisten valintojen helpottamiseksi.

Yliopistot ovat pyrkineet kaupallistamaan tutkimustuloksia. Tämä on saavutettu perustamalla spin-off-yrityksiä ja panostamalla huomattavasti startup-ekosysteemin innovaatiovalmiuksiin. Innovatiivisiksi luokiteltujen kasvuyritysten osuus on kuitenkin hieman EU:n keskiarvoa pienempi. Myös kasvuyritysten keskimääräinen koko työntekijämäärällä mitattuna on Suomessa alle EU:n keskiarvon (Costa ym. 2016).

Hallitusohjelmassa vuosiksi 2015–2019 esitetään, että tutkimus- ja innovaatiopolitiikassa keskitytään voimakkaasti yliopistojen ja yritysten väliseen yhteistyöhön ja tehokkaan kansallisen tutkimusjärjestelmän luomiseen. Vaikka budjettirajoituksilla on tutkimuksen ja innovoinnin ekosysteemiin vääristävä vaikutus, jota on arvioitava huolellisesti, hallituksen riskinotto kokeilujen muodossa on huomattavan edistysellistä ja tulevaisuuteen suuntautuvaa. Voidaan kuitenkin katsoa, että budjettileikkausten perustelemattomuus ja vähäinen yhteistyö tärkeimpien sidosryhmien kanssa on uhka uudistusten onnistumiselle.

4.5.2. KILPAILU TUOTE- JA PALVELUMARKKINOILLA

Päivittäistavarakaupan vähittäismarkkinat ovat edelleen erittäin keskittyneet.⁽³⁷⁾ Vaikka kolmanneksi suurin vähittäiskauppaketti on kasvattanut markkinaosuuttaan, kahden johtavan paikallisen vähittäiskauppakettijun määräävä asema ei ole merkittävästi muuttunut ja on edelleen hyvin suuri – myös siksi, että maan toiseksi suurin vähittäiskauppaketti, Kesko, on ostanut Suomen Lähikauppa Oy:n.

Kuluttajahinnat ovat laskeneet, mutta ne ovat edelleen korkeat. Päivittäistavaroiden hinnat ovat viime aikoina koko ajan laskeneet vähittäiskauppakettijujen välillä käytävän kovan hintakilpailun ansiosta, kuten valtiovarainministeriön taloudellisessa katsauksessa syksyltä 2016 todetaan (VM, 2016a). Eurostatin elintarvikkeiden ja alkoholittomien

juomien hintatasoindeksi on laskenut, ja Suomi on siirtynyt hieman lähemmäksi EU:n keskiarvoa. Näiden tuoteryhmien hinnat ovat Suomessa kuitenkin edelleen EU:n neljänneksi korkeimmat (Eurostat, 2015).

Vähittäiskauppa on ollut erittäin säänneltyä, mutta viime aikoina on toteutettu toimia sääntelyn vähentämiseksi. Aukioloajat vapautettiin vuoden 2016 alusta, ja maankäyttö- ja rakennuslakiin ehdotetut muutokset nostavat vähittäiskaupan suuryksikön kokorajan 2 000 kerrosneliömetristä 4 000 kerrosneliömetriin. Tämä antaa vähittäiskaupalle enemmän liikkumavaraa mukauttaa myymälöidensä koko kuluttajien tarpeisiin. On kuitenkin varmistettava, että muutokset pannaan paikallisella tasolla asianmukaisesti täytäntöön, kun otetaan huomioon, että kaavoitus on äskettäin siirretty kokonaan kuntien vastuulle. Lisäksi hallitus aikoo vapauttaa alkoholipolitiikkaa. Tarkoituksena on tuoda tietty osa valtion omistaman Alkon myynnistä muihin vähittäiskauppoihin ja vähentää muiden vähittäiskauppojen riippuvuutta Alkon myymälöiden sijaintipäätöksistä.

Taksialaa on määrä uudistaa. Liikennemarkkinoiden sääntelyn yhteen kokoavan liikennekaaren ensimmäisessä vaiheessa (ks. jakso 4.5.4) hallitus on tehnyt ehdotuksia taksiliikenteen markkinoille pääsyn helpottamiseksi, uusien liiketoimintamallien mahdollistamiseksi ja kilpailua rajoittavien kansallisten säännösten poistamiseksi. Muun muassa nykyiset taksien maantieteellistä toiminta-aluetta koskevat kiintiöt ehdotetaan poistettavan, jotta markkinoille pääsyä, toiminnan laajentamista ja ajoneuvojen tehokkaampaa käyttöä voidaan helpottaa. Myöskään taksiluvan saaminen ei enää edellyttäisi taksiliikenteen yrittäjäkurssin suorittamista eikä vähintään kuuden kuukauden kokemusta taksinkuljettajana toimimisesta. Taksiluvat eivät enää olisi ajoneuvokohtaisia, kuten tällä hetkellä, vaan toimijakohtaisia, ja taksiliikennettä saisi harjoittaa myös vaatimukset täyttävä henkilö- ja tavaraliikenneluvan haltija. Muutoksella on tarkoitus helpottaa pääsyä taksimarkkinoille ja kehittää uusia palveluja ja liiketoimintamalleja. Lisäksi taksien hintasääntely korvattaisiin joustavalla hinnoittelujärjestelmällä, jossa hinta olisi ilmoitettava asiakkaille ennen matkan alkamista. Enimmäishintoja koskevat säännökset jäisivät kuitenkin voimaan. Taksinkuljettajia

⁽³⁷⁾ Euromonitor (2016). Viidellä suurimmalla päivittäistavarakauppakettijalla on hallussaan 95 prosenttia Suomen markkinoista, ja lähes 80 prosenttia on kahden markkinajohtajan hallussa.

koskevia muodollisia vaatimuksia ehdotetaan väljennettävän, ja on suunnitteilla, että taksiliikenteessä luvallisten ajoneuvojen määritelmää laajennetaan.

Sekä yksityisten että sairaala-apteekkien sääntelyn ja roolin muuttamisesta käydään keskusteluja sosiaali- ja terveystalouden uudistamiseen liittyen. Yksityinen apteekkiala on tiukasti säännelty. Muun muassa apteekin sivuliikkeiden määrää (enintään kolme sivuliikettä per yksityinen apteekki, mutta Helsingin yliopiston apteekilla on lupa 16 sivuliikkeeseen) ja apteekkien omistusta on rajoitettu. Apteekkialan uudistamisesta on käyty julkista keskustelua, mutta järjestelmän perusteista ei ole tehty poliittista päätöstä. Hallitus on toteuttanut julkisen kuulemisen apteekkarin vaihdostilanteessa sovellettavista säännöistä ja ns. yleisten kauppatavaroiden vähittäismyynnistä apteekkeissa.

4.5.3. ENERGIA, LUONNONVARAT JA ILMASTONMUUTOS

Yleisesti ottaen Suomi on saavuttamassa Eurooppa 2020 -strategian mukaiset energiatavoitteensa, mutta ilmastotavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan lisätoimenpiteitä. Uusiutuvan energian osuus energian kokonaisloppukulutuksesta oli 39,5 prosenttia vuonna 2015 eli osuus ylittää jo vuoden 2020 tavoitteen. Lisäksi primäärienergian kulutus ja energian loppukulutus olivat jo vuonna 2015 vuoden 2020 tavoitetta pienempiä. Uusiutuvan energian käytön ja energiatehokkuuden edistäminen on myös keino vähentää riippuvuutta tuontien energiasta. Kasviuonekaasupäästöjä koskevien kansallisten kehitysarvioiden mukaan päästöt vähenevät päästökauppajärjestelmään kuulumattomilla aloilla vuoteen 2020 täsmälleen 16 prosenttia (saman verran kuin sitoumus). Tämä merkitsee, että ilman uusia toimenpiteitä ei ole varmaa, että tavoite saavutetaan.

Hallitus hyväksyi 24. marraskuuta 2016 vuoteen 2030 ulottuvan uuden kansallisen energia- ja ilmastostrategian. Strategia on esitetty valtioneuvoston selontekona eduskunnalle. Strategiassa esitetään konkreettisia toimenpiteitä ja tavoitteita, jotta vuoteen 2030 asetetut energia- ja ilmastotavoitteet saavutetaan vuoteen 2030 mennessä ja strategia on linjassa

EU:n yleisten tavoitteiden kanssa. Tällaisia tavoitteita ovat uusiutuvan energian osuuden nostaminen 2020-luvulla yli 50 prosenttiin, kehittyneiden biopolttoaineiden käytön edistäminen ja kannustaminen liikenteen sähköistämiseen. Hallituksen ehdotuksella on tarkoitus edistää kustannustehokkaita toimenpiteitä kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi. On kuitenkin joiltain osin epävarmaa, riittävätkö suunnitellut toimenpiteet, etenkin tuulivoiman osalta, hallituksen tavoitteiden saavuttamiseen. Vaikutuksia julkiseen talouteen on arvioitu. Hallituksen arvioiden mukaan strategian edellyttämä julkinen tuki lisäisi valtion menoja noin 160–240 miljoonaa euroa vuosina 2018–2020 ja 930 miljoonaa euroa vuosina 2021–2030. Energiaan liittyvät verotulot pienenisivät strategian kattamana aikana noin 1,4 miljardia euroa, kun energian käyttö vähenee.

Sähkömarkkinat toimivat hyvin. Keskittyminen on sähköntuotantomarkkinoilla vähäistä. Älymittarit ovat laajasti käytössä, ja vuosittain suuri määrä kuluttajia vaihtaa sähköntoimittajaa. Suomi on sähkön tuoja, eikä sähkön siirtokapasiteetti muista Pohjoismaista – erityisesti Ruotsista – ja Baltian maista ole riittävä. Sähkön tukkuhinta on Suomessa edelleen muita Pohjoismaita korkeampi. Ongelman ratkaisukeinoja ovat muun muassa siirtokapasiteetin parantaminen, tuotantokapasiteetin lisääminen ja energiatehokkuuden edistäminen. Viimeksi mainittu on tärkeää, sillä talouden energiaintensiteetti on selvästi EU:n keskiarvon yläpuolella ja edistyminen on ollut viimeisten kymmenen vuoden aikana vähäistä. Suuri energiaintensiivisyys selittyy osittain ilmasto-olosuhteilla ja rakenteellisilla tekijöillä (energiavaltaiset sellu- ja paperiteollisuus). Tuotantokapasiteetin lisäämiseen liittyen todettakoon, että Olkiluoto 3 -ydinvoimalahankkeen valmistumisen on ilmoitettu voivan viivästyä.

Kaasumarkkinoilla ei tällä hetkellä ole kilpailua. Markkinat ovat tiukasti säännelty, sillä tukkumarkkinoita ei ole vapautettu kilpailuille eivätkä loppukäyttäjät voi valita toimittajaa. Tilanteen pitäisi kohentua, kun rakennetaan uusia kaasuyhteyksiä ulkomaille. Balticconnector-kaasuputkihanketta koskevan Verkojen Eurooppa -välineen

rahoitus sopimuksen myötä on saatu aikaan sopimus tämän Suomen ja Viron välisen kaasuputken rakentamisesta. Yhdessä pienimuotoisten LNG-hankkeiden kanssa tämä mahdollistaa kaasuntoimittajien monipuolistamisen. Lähinnä laivoja ja paikallista teollisuutta palveleva ensimmäinen LNG-terminaali avattiin vuonna 2016 Porin satamassa. Kaasumarkkinalakiin valmistellaan tältä pohjalta muutoksia. Muutosten myötä tukku- ja vähittäismarkkinoiden odotetaan avautuvan kilpailulle ja kaasun kilpailukyvyyn odotetaan paranevan, kun kaasuyhtiöihin sovellettavia sääntöjä vähennetään.

4.5.4. MUUT VERKKOTOIMIALAT

Kotimaan postipalvelujen uudistaminen on aloitettu. Liikenne- ja viestintäministeriö on digitalisointiin ja sääntelyn parantamiseen tähtäävien hallituksen kärkihankkeiden yhteydessä aloittanut kaksivaiheisen hankkeen postipalveluja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Tavoitteena on lisätä postipalvelujen joustavuutta ja mukauttaa niitä niin, että ne vastaavat paremmin muuttuvan liiketoimintaympäristön tarpeisiin (LVM, 2016a).

Liikennemarkkinoiden sääntelyä uudistetaan kokoamalla sääntely yhtenäiseksi liikennekaareksi. Uudistus toteutetaan kolmessa vaiheessa. Ensimmäinen vaihe koskee maantieliikenteen säännöksiä ja eri liikennemuotojen parempaa yhdistämistä. Myöhemmät vaiheet koskevat lento-, meri- ja rautatieliikenteen markkinoita sekä kuljetuspalveluja. Uudistuksen ensimmäisen vaiheen on tarkoitus tulla voimaan 1. heinäkuuta 2018, jotta ala voi valmistautua uusiin sääntöihin. Liikennekaareissa esitetään, että liikkumispalveluja koskevat olennaiset tiedot avataan. Liikennekaareissa säädetään myös lippu- ja maksujärjestelmien yhteen toimivuudesta. Tämän odotetaan helpottavan erilaisten liikenteen palvelujen yhdistelemistä (LVM, 2016b).

4.6. JULKISHALLINTO

4.6.1. SÄÄNTELYKEHYS

Suomen sääntely-ympäristö on läpinäkyvä, mutta toisinaan kallis yrityksille. Sääntelystä johtuvat kustannukset ovat merkittävät erityisesti uusille yrityksille ja pk-yrityksille. Yleensä suuremmat yritykset pärjäävät runsaan sääntelyn kanssa paremmin ja joissakin tapauksissa pitävät sitä jopa kilpailuetuna, joka pitää uudet tulokkaat pois markkinoilta.

Pienet ensin -periaatetta, jolla pyritään tekemään toimenpide- ja lainsäädäntöaloitteista pk-yrityksystävällisiä, ei sovelleta uuteen ja voimassa olevaan lainsäädäntöön järjestelmällisesti. Samaan aikaan monet uudet aloitteet kuitenkin kohdistuvat pk-yrityksiin. Lisäksi yrittäjät pitävät ongelmana sitä, että lainsäädäntöä muutetaan usein (valtioneuvoston kanslia, 2016b). Enemmän huomiota olisi kiinnitettävä siihen, että pienyritysten olisi helppo noudattaa sääntöjä ja määräyksiä. Joillakin aloilla pk-yritysten on vaikea osallistua julkisia hankintoja koskeviin tarjouskilpailuihin, koska julkiset menot ovat pienentyneet ja julkisten palvelujen tarjoamisessa on tehty rakenteellisia muutoksia (siirrytty suurempiin yksikköihin).

Hallitus on perustanut lainsäädännön arviointineuvoston, jotta voidaan parantaa hallituksen esitysten vaikutusarviointien laatua. Arviointineuvosto on riippumaton. Nykyiset jäsenet on nimitetty kolmeksi vuodeksi vuoteen 2019 asti. Arviointineuvosto on jo alkanut laatia lausuntoja, muun muassa maankäyttö- ja rakennuslain (ks. jakso 4.5.2) ja postilain muuttamisesta (ks. jakso 4.5.4) sekä esitetystä uudesta yrittäjävähennyksestä (VM, 2016b).

4.6.2. JULKISHALLINNON TEHOKKUUS

Julkishallinto on tehokasta. Tutkimukset osoittavat, että Suomi on tehokas ja vähän korruptoitunut maa. Julkishallinnon tehokkuuden ei ole osoitettu haaittaavan investointi- tai työllistämispäätöksiä. Parannettavaa kuitenkin on.

Julkisten palvelujen digitalisointi kuuluu hallituksen kärkihankkeisiin. Ensimmäinen askel on yhteisten periaatteiden laatiminen kaikille digitaalisille julkisille palveluille. Myös kaikki hallinnon sisäiset prosessit on määrä digitalisoida.

Vuosina 2016–2018 rahoituksen määrän arvioidaan olevan 100 miljoonaa euroa.

Hallitus on ilmoittanut, että se aikoo poistaa kuntien henkilöstöä koskevat yksityiskohtaiset kelpoisuusvaatimukset. Tarkoituksena on painottaa työhönotossa enemmän osaamista ja soveltuvuutta kuin muodollisia kelpoisuusvaatimuksia. Poikkeuksena ovat ne kuntien tehtävät, joihin liittyy julkisen vallan käyttöä ja joissa kelpoisuusvaatimuksista säädetään laissa. Kelpoisuusvaatimusten poistaminen ja osaamisen ja soveltuvuuden painottaminen on osa suunnitelmaa, jolla kuntien kustannuksia vähennetään 1 miljardilla eurolla (OKM, 2015).

Julkiset hankinnat toimivat Suomessa hyvin. Kaikki ilmoitukset julkaistaan sähköisesti. Tehdyistä sopimuksista julkaistavissa ilmoituksissa sähköistä huutokauppaa käytetään alle 1 prosentissa. Julkisia hankintoja koskevat sopimukset tehdään useimmissa tapauksissa laadun ja taloudellisen edullisuuden perusteella eikä halvimman hinnan perusteella (jälkimmäistä käytetään 46 %:ssa sopimuksista, kun Euroopan talousalueen keskiarvo on 64 %). Komission tiedot osoittavat kuitenkin, että läpinäkyvyys on ongelma, sillä ilmoituksia tehdyistä sopimuksista ei aina julkaista.

Julkisten muutoksenhakumenettelyjä hankintojen voitaisiin nopeuttaa. Muutoksenhakumenettelyt markkinaoikeudessa ovat suhteellisen aikaa vieviä. Ratkaisun saaminen kestää keskimäärin kahdeksan kuukautta. Useimmissa muissa EU:n jäsenvaltioissa muutoksenhakuelimet antavat ratkaisunsa 1–3 kuukaudessa.

LIITE A

Yhteenvetotaulukko

Sitoumukset

Tiivistetty arviointi⁽³⁸⁾

Vuoden 2016 maakohtaiset suositukset	
<p>Suositus 1: sopeuttaa julkista taloutta vuosittain kohti julkisen talouden keskipitkän aikavälin tavoitetta 0,5 prosenttia suhteessa BKT:hen vuonna 2016 ja 0,6 prosenttia vuonna 2017; käyttää mahdollisia satunnaistuloja nopeuttaakseen julkisen talouden velkasuhteen pienentämistä; varmistaa, että hallintouudistus, jolla pyritään parantamaan sosiaali- ja terveystalouden kustannustehokkuutta, hyväksytään ja toteutetaan oikea-aikaisesti.</p> <p>sopeuttaa julkista taloutta vuosittain kohti julkisen talouden keskipitkän aikavälin tavoitetta 0,5 prosenttia suhteessa BKT:hen vuonna 2016 ja 0,6 prosenttia vuonna 2017; käyttää mahdollisia</p>	<p>Suomi on edistynyt jonkin verran suosituksen 1 noudattamisessa (tässä kokonaisarvioinnissa ei arvioida vakausta ja kasvusopimuksen noudattamista).</p> <p>Vakausta ja kasvusopimuksen noudattamista arvioidaan keväällä, kun vuotta 2016 koskevat lopulliset tiedot ovat saatavilla.</p>

⁽³⁸⁾ Edistymistä vuoden 2016 maakohtaisten suositusten noudattamisessa on arvioitu seuraavasti: **Ei ole edistynyt:** Jäsenvaltio ei ole ilmoittanut eikä toteuttanut mitään toimenpiteitä maakohtaisen suosituksen noudattamiseksi. Seuraavassa esitetään joitakin esimerkkejä tämännäyttyneistä tilanteista, joita on arvioitava tapauskohtaisesti maakohtaiset olosuhteet huomioiden:

- * lainsäädännöllisistä, hallinnollisista tai julkisen talouden toimenpiteistä ei ole ilmoitettu kansallisessa uudistusohjelmassa tai muissa virallisissa tiedonannoissa kansalliselle parlamentille / asianomaisille parlamentin valiokunnille tai Euroopan komissiolle tai niistä ei ole ilmoitettu julkisuudessa (esim. julkaisemalla lehdistötiedote tai tiedottamalla asiasta hallituksen verkkosivuilla);
- * hallinto- tai lainsäädäntöelimiin ei ole esittänyt myöskään ei-lainsäätämisyjärjestyksessä hyväksyttävistä säädöksistä;
- * jäsenvaltio on ottanut alustavia askelia maakohtaisten suositusten noudattamiseksi, kuten teettänyt selvityksen tai perustanut selvitysryhmän analysoimaan mahdollisesti tarvittavia toimenpiteitä (ellei maakohtaisissa suosituksissa erikseen pyydetä alustavien toimintalinjojen tai kartoitusten laatimista), mutta selkeästi määritellyjä toimenpiteitä maakohtaisten suositusten noudattamiseksi ei ole ehdotettu.

Edistynyt vain vähän: Jäsenvaltio on:

- * ilmoittanut joistakin toimenpiteistä, mutta niiden avulla maakohtaisten suositusten noudattaminen jää vähäiseksi;

ja/tai

- * tehnyt lainsäädäntöesityksiä hallinto- tai lainsäädäntöelimestä, mutta niitä ei ole vielä hyväksytty ja merkittävä määrä muuta kuin lainsäädäntötyötä on vielä tarpeen ennen kuin maakohtainen suositus on toteutettu;
- * esittänyt muita kuin lainsäätämisyjärjestyksessä hyväksyttävistä säädöksistä, mutta sellaisia täytäntöönpanon jatkotoimia ei ole kuitenkaan toteutettu, joita tarvitaan maakohtaisen suosituksen noudattamiseksi.

Edistynyt jonkin verran: Jäsenvaltio on hyväksynyt toimenpiteitä, joilla maakohtaisen suosituksen noudattaminen toteutuu osittain ja/tai

jäsenvaltio on hyväksynyt toimenpiteitä, joilla noudatetaan maakohtaista suositusta, mutta kohtalainen määrä työtä on vielä tarpeen maakohtaisen suosituksen noudattamiseksi kokonaisuudessaan, sillä vasta muutama hyväksytty toimenpide on toteutettu. Esimerkiksi: toimenpide hyväksytty kansallisessa parlamentissa; hyväksytty ministeriön päätöksellä; mutta toteuttamispäätöksiä ei ole tehty.

Edistynyt merkittävästi: Jäsenvaltio on hyväksynyt toimenpiteitä, joilla maakohtaista suositusta noudatetaan lähes kokonaisuudessaan ja joista suurin osa on toteutettu.

Kokonaisuudessaan toteutettu: Jäsenvaltio on toteuttanut kaikki toimenpiteet, joita maakohtaisen suosituksen asianmukainen noudattaminen edellyttää.

<p>satunnaistuloja nopeuttaakseen julkisen talouden velkasuhteen pienentämistä;</p> <p>varmistaa, että hallintouudistus, jolla pyritään parantamaan sosiaali- ja terveyspalveluiden kustannustehokkuutta, hyväksytään ja toteutetaan oikea-aikaisesti.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Suomi on edistynyt jonkin verran sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluja koskevan uudistuksen hyväksymisessä ja toteuttamisessa. Uudistus toteutetaan, jotta voidaan turvata laadukkaiden palvelujen saatavuuden jatkuminen ja varmistaa julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyys. Hallitus on valmistellut ensimmäisen osan lainsäädäntöesityksistä, jotka tarvitaan, jotta uudistus voi tulla voimaan vuodesta 2019. Näistä 27 lakiesitysluonnoksesta on järjestetty lausuntokierros. Kansalaisten valinnanvapautta koskeva lainsäädäntö ei sisällynyt lausuntokierrokseen. Valmistelutyötä on jatkettava, mutta koska uuden hallintorakenteen perustamista koskeva lainsäädäntö valmisteltiin asetetussa aikataulussa, voidaan päätellä, että suosituksen noudattamisessa on edistytty jonkin verran.
<p>Suositus 2: varmistaa työmarkkinaosapuolten roolia kunnioittaen, että palkanmuodostusjärjestelmä lisää paikallista sopimista palkoista ja poistaa jäykkyyksiä ja edistää näin kilpailukykyä ja vientiteollisuusvetoisempaa lähestymistapaa; lisää kannustimia työn vastaanottamiseen ja varmistaa, että käytössä on kohdennettuja ja riittäviä aktiivisia työmarkkinatoimenpiteitä, myös maahanmuuttajataustaisille ihmisille; toteuttaa toimenpiteitä, joilla vähennetään alueellista ja osaamiseen liittyvää kysynnän ja tarjonnan kohtaamattomuutta;</p> <p>varmistaa työmarkkinaosapuolten roolia kunnioittaen, että palkanmuodostusjärjestelmä lisää paikallista sopimista palkoista ja poistaa jäykkyyksiä ja edistää näin kilpailukykyä ja vientiteollisuusvetoisempaa lähestymistapaa;</p>	<p>Suomi on edistynyt jonkin verran suosituksen 2 noudattamisessa.</p> <p>Suomi on edistynyt merkittävästi sen varmistamisessa, että palkanmuodostusjärjestelmä lisää paikallista sopimista palkoista ja poistaa jäykkyyksiä ja edistää näin kilpailukykyä ja vientiteollisuusvetoisempaa lähestymistapaa. Työmarkkinaosapuolet ovat sopineet kilpailukykykysymyksestä, joka myös lisää mahdollisuuksia paikalliseen sopimiseen. Seuraavaa neuvottelukierrosta varten neuvotellaan uudesta palkanmuodostusmallista, jossa avoimen sektorin palkat muodostavat perustan kaikille muille toimialoille. Nähtäväksi jää, missä määrin laajennettu paikallinen sopiminen tuottaa tuloksia.</p> <p>Suomi on edistynyt jonkin verran kannustimien</p>

<p>lisää kannustimia työn vastaanottamiseen ja varmistaa, että käytössä on kohdennettuja ja riittäviä aktiivisia työmarkkinatoimenpiteitä, myös maahanmuuttajataustaisille ihmisille;</p> <p>toteuttaa toimenpiteitä, joilla vähennetään alueellista ja osaamiseen liittyvää kysynnän ja tarjonnan kohtaamattomuutta;</p>	<p>lisäämisessä työn vastaanottamiseen ja sen varmistamisessa, että käytössä on kohdennettuja ja riittäviä aktiivisia työmarkkinatoimenpiteitä, myös maahanmuuttajataustaisille ihmisille. Hallitus on lisäksi ehdottanut vuoden 2017 talousarviossa päivähoitomaksujen alentamista lisätäkseen pienten lasten vanhempien kannustimia työntekoon. Etuuksien osalta Suomi on tiukentanut velvollisuutta työn vastaanottamiseen ja aktivoitiohjelmiin osallistumiseen. Ansiosidonnaisten työttömyysturvan kesto on lyhennetty viidenneksen eli 400 päivään. Vuodesta 2017 alkaen kaikille työttömille järjestetään kolmen kuuden välein haastatteluja, joissa seurataan jokaisen edistymistä yksilöllisen työnhakusuunnitelman noudattamisessa. Hallitus on myös osoittanut lisärahoitusta maahanmuuttajien kotouttamiseen ja ottanut käyttöön uuden toimenpiteen, jolla maahanmuuttajille tarjotaan työllistymistä tukevaa koulutusta.</p> <p>Suomi on edistynyt jonkin verran alueellisen ja osaamiseen liittyvän kysynnän ja tarjonnan kohtaamattomuuden vähentämisessä. Ammatillisen koulutusjärjestelmän uudistus on tarkoitus saada valmiiksi vuonna 2018. Uudistuksella tähdätään muun muassa siihen, että koulutusjärjestelmä saadaan paremmin vastaamaan työmarkkinoiden tarpeita. Työnhakijan työmatkan pituutta koskevia sääntöjä tiukennetaan ja työttömyysetuuksia voidaan käyttää liikkuvuusavustuksena.</p>
<p>Suositus 3: jatkaa toimia, joilla lisätään kilpailua palvelualoilla, vähittäiskauppa mukaan lukien; edistää yrittäjyyttä ja investointeja muun muassa vähentämällä hallinnollista ja sääntelyyn liittyvää raskautta, jotta voidaan tukea korkean arvonlisäyksen tuotannon kasvua;</p> <p>jatkaa toimia, joilla lisätään kilpailua palvelualoilla, vähittäiskauppa mukaan lukien;</p>	<p>Suomi on edistynyt jonkin verran suosituksen 3 noudattamisessa.</p> <p>Suomi on edistynyt jonkin verran kilpailun lisäämisessä palvelualoilla, myös vähittäiskaupassa. Vähittäismyymälöiden perustamista koskevia ehtoja on helpotettu. Ehdotetulla lainsäädännöllä kasvatetaan tiukemmin säänneltyjen vähittäiskaupan suuryksikköjen vähimmäispinta-alaa 2 000</p>

<p>edistää yrittäjyyttä ja investointeja muun muassa vähentämällä hallinnollista ja sääntelyyn liittyvää raskautta, jotta voidaan tukea korkean arvonlisäyksen tuotannon kasvua;</p>	<p>kerrosneliömetristä 4 000 kerrosneliömetriin. Mahdollisuuksia perustaa tällaisia suuryksiköjä muualle kuin kaupunkien keskustoihin lisätään, ja kulkuyhteyksistä tulee vähittäismyymälän tyyppiä ja kokoa merkittävämpi tekijä. Liikenne- ja kaasumarkkinoiden alalla toteuttavista uudistuksista on ilmoitettu ja lakiesityksiä valmistellaan parhaillaan.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suomi on edistynyt jonkin verran kannustamisessa yrittäjyyteen ja investointeihin sekä korkean arvonlisäyksen tuotannon kasvun tukemisessa. Hallitus on ottanut yrittäjyyden edistämiseksi käyttöön yksinyrittäjille myönnettävän tuen (avustus tai palkkatuki) ensimmäisen työntekijän palkkaamiseen, tarkistanut ulkomaisten erityisasiantuntijoiden rekrytointia koskevia sääntöjä ja perustanut julkisen innovaatiopankin, johon on avoin pääsy ja jota voi vapaasti hyödyntää. Pk-yrityksille tarkoitetun innovaatiokeskuksen käyttöönottoa valmistellaan. Sen tarkoituksena on tukea ulkopuolisen asiantuntemuksen käyttöä innovoinnissa ja tuotteiden tai palvelujen parantamisessa. Hallitus suunnittelee myös yhdistävänsä nykyiset julkiset tukivälineet yhdeksi kasvupalveluksi.
<p>Eurooppa 2020 -strategia (kansalliset tavoitteet ja edistyminen)</p>	
<p>Työllisyysaste (%):78 %</p>	<p>Työllisyysaste oli 73,3 prosenttia vuonna 2013 ja supistui 73,1 prosenttiin vuonna 2014 ja edelleen 72,9 prosenttiin vuonna 2015. Työllisyysastetta koskeva kunnianhimoinen tavoite on vaikea saavuttaa, etenkin kun otetaan huomioon, että kehitys on jatkunut negatiivisena.</p>
<p>Tutkimus- ja kehitystavoite: 4 % suhteessa BKT:hen</p>	<p>2,9 % (2015)</p> <p>Suomi ei ole edistynyt tavoitteen saavuttamisessa. Julkinen T&K-intensiteetti pysyi lähes samana vuosina 2007–2014, ja kriisivuosina T&K-menoja lisättiin suhdanteiden tasoittamiseksi. Vuonna 2015 julkinen T&K-intensiteetti putosi alle 1 prosentin eli takaisin kriisiä edeltävälle tasolle. Yksityiset T&K-menot supistuivat siten, että ne olivat 2,42 prosenttia suhteessa BKT:hen vuonna 2007 ja 1,94 prosenttia suhteessa BKT:hen</p>

	<p>vuonna 2015. Suomi ei todennäköisesti saavuta vuotta 2020 koskevaa kansallista tavoitettaan, koska menot supistuvat edelleen.</p>
<p>Koulunkäynnin keskeyttämistä koskeva tavoite: 8 %</p>	<p>Koulunkäynnin keskeyttäneiden osuus oli 9,3 prosenttia vuonna 2013 ja kasvoi 9,5 prosenttiin vuonna 2014, mutta supistui 9,2 prosenttiin vuonna 2015. Se on alle EU:n keskiarvon, joka oli 11,0 prosenttia vuonna 2015. Sukupuolten välinen ero on merkittävä (keskeyttäneiden osuus on pojissa suurempi).</p>
<p>Korkea-asteen koulutusta koskeva tavoite: 42 %</p>	<p>Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus oli Suomessa 45,5 prosenttia vuonna 2015, 45,3 prosenttia vuonna 2014 ja 45,1 prosenttia vuonna 2013 (mitattuna EU:n määritelmän mukaan).</p>
<p>Köyhyys- ja syrjäytymisvaarassa elävien määrän vähennystavoite: 150 000 (näiden henkilöiden määrä oli 910 000 vuonna 2008)</p>	<p>Köyhyys- ja syrjäytymisvaarassa elävien määrä oli 904 000 vuonna 2015 ja 927 000 vuonna 2014. Köyhyysvaarassa olevien määrä on ollut noin 900 000 koko viime vuosikymmenen ajan, joten vuodeksi 2020 asetetun tavoitteen saavuttaminen tulee olemaan vaikeaa.</p>
<p>Uusiutuvaa energiaa koskeva tavoite vuonna 2020: 38 %</p>	<p>Uusiutuvan energian osuus energian kokonaisloppukulutuksesta oli 38,7 prosenttia vuonna 2015⁽³⁹⁾, toisin sanoen osuus ylittää vuoden 2020 tavoitteen. Lämmityksen ja jäähdytyksen vaikutus on merkittävä, ja niiden osuus uusiutuvista energialähteistä on lähes 52 prosenttia.</p>
<p>Energiätehokkuustavoite</p> <p>Suomi on vahvistanut ohjeelliseksi kansalliseksi energiatehokkuustavoitteeksi 310 TWh, mikä merkitsee sitä, että vuonna 2020 saavutettavan primäärikulutuksen tason pitäisi olla 35,9 Mtoe ja</p>	<p>Primaarienergian kulutus väheni Suomessa 4,6 prosenttia. Kulutus oli 33,57 Mtoe vuonna 2014 ja 32,03 Mtoe vuonna 2015. Energian loppukulutus väheni 1,3 prosenttia. Kulutus oli 24,5 Mtoe vuonna 2014 ja 24,18 Mtoe vuonna</p>

⁽³⁹⁾ Tiedot uusiutuvien energialähteiden osuudesta vuonna 2015 eivät ole virallisia tilastotietoja, vaan ne perustuvat (4.10.2016) saatavilla olleisiin likiarvoihin. Ks. Öko-Institut Report: Study on Technical Assistance in Realisation of the 2016 Report on Renewable Energy, <http://ec.europa.eu/energy/en/studies>.

<p>energian loppukulutuksen tason 26,7 Mtoe.</p>	<p>2015.</p> <p>Vaikka Suomi on jo saavuttanut primaarienergian kulutuksessa ja energian loppukulutuksessa vuodeksi 2020 asetetut ohjeelliset kansalliset tavoitteet (primaarienergian kulutus 35,9 Mtoe ja energian loppukulutus 26,7 Mtoe), Suomen on jatkettava panostustaan, jotta nämä tasot voidaan säilyttää vuoteen 2020.</p>
<p>Kasvihuonekaasupäästötavoite vuonna 2020:</p> <p>-16 % vuoden 2005 tasosta vuonna 2020 (aloilla, joilla ei sovelleta päästökauppajärjestelmää)</p>	<p>Vuoden 2020 tavoite: -16 %</p> <p>Viimeisimpien kansallisten ennusteiden mukaan ja ottaen huomioon nykyiset toimenpiteet, tavoitteeseen odotetaan juuri ja juuri päästävän, kun vähennys on 16 % vuoden 2005 tasosta vuonna 2020.</p> <p>Vuoden 2015 tavoite aloilla, joilla ei sovelleta päästökauppajärjestelmää: -9 %</p> <p>Epäsuorien tietojen perusteella kasvihuonekaasupäästöt vähenivät päästökauppajärjestelmän ulkopuolisilla aloilla 11 prosenttia vuosina 2005–2015. Tämä on 2 prosenttiyksikköä alle vastuunjakopäätöksen mukaisen vuoden 2015 tavoitteen.</p>

LIITE B

Makrotalouden epätasapainoa koskevan menettelyn tulostaulu

Taulukko B.1: **Makrotalouden epätasapainoa koskevan menettelyn tulostaulu – Suomi**

			Kynnysarvot	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ulkoinen epätasapaino ja kilpailukyky	Vaihtotase (% suhteessa BKT:hen)	kolmen vuoden keskiarvo	-4%/6%	1,8	0,5	-0,8	-1,8	-1,6	-1,0
	Ulkomainen nettovarallisuusaema (% suhteessa BKT:hen)		-35%	16,5	15,1	11,7	3,9	-2,6	0,6
	Reaalinen efektiivinen valuuttakurssi, 42 kauppakumppania, YKHI-deflaattori	kolmen vuoden %-muutos	±5% & ±11%	-1,2	-2,8	-8,2	0,1	2,6	2,3
	Vientimarkkinaosuus, % maailman viennistä	viiden vuoden %-muutos	-6%	-19,3	-23,3	-30,8	-30,8	-25,1	-20,5
	Nimellinen yksikkötyökustannusindeksi (2010=100)	kolmen vuoden %-muutos	9% & 12%	13,2	9,4	6,0	9,1	7,9	3,6
Deflatoidut asuntohinnat (%-muutos vuositasolla)			6%	4,8	0,0	-0,4	-1,3	-1,8	-0,4
Yksityisen sektorin luottovirta, kosolidoidut tiedot, % suhteessa BKT:hen			14%	7,3	3,6	7,4	2,8	0,8	9,5
Sisäinen epätasapaino	Yksityisen sektorin velka, kosolidoidut tiedot, % suhteessa BKT:hen		133%	148,9	145,4	148,6	147,7	147,4	155,7
	Julkisyhteisöjen velka, % suhteessa BKT:hen		60%	47,1	48,5	53,9	56,5	60,2	63,6
	Työttömyysaste		kolmen vuoden keskiarvo	10%	7,7	8,1	8,0	7,9	8,2
Rahoitusalan kaikki vastuut (%-muutos vuositasolla)			16.5%	9,2	28,4	-0,6	-11,8	8,8	1,5
Työssäkäyntiaste, % kaikista 15-64-vuotiaista (kolmen vuoden muutos, %-yksikköä)			-0.2%	-1,1	-1,1	0,2	0,7	0,5	0,6
Uudet työllisyys-indikaattorit	Pitkäaikaistyöttömyysaste, % aktiiviestöön kuuluvista 15-74-vuotiaista (kolmen vuoden muutos, %-yksikköä)		0.5%	0,5	0,5	0,2	-0,3	0,2	0,7
	Nuorisotyöttömyysaste, % aktiiviestöön kuuluvista 15-24-vuotiaista (kolmen vuoden muutos, %-yksikköä)		2%	4,9	3,6	-2,5	-1,5	0,4	3,4

Merkit: p: provisional (väliaikainen)

Lähteet: Euroopan komissio, Eurostat ja talouden ja rahoituksen pääosasto (reaalinen efektiivinen valuuttakurssi) ja Kansainvälinen valuuttarahasto

LIITE C

Vakiotaulukot

Taulukko C.1: **Rahoitusmarkkinaindikaattorit**

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Pankkisektorin kokonaisvarat (% suhteessa BKT:hen)	327,3	300,5	258,3	282,1	265,9	277,3
Viiden suurimman pankin osuus varoista (% kokonaisvaroista)	80,9	79,0	84,1	79,8	75,0	-
Pankkijärjestelmän ulkomainen omistus (% kokonaisvaroista)	70,3	66,6	64,4	66,8	61,9	-
Vakavaraisuusindikaattorit: ¹						
- järjestämättömät luotot (% koko luottokannasta)	0,8	0,8	0,7	1,4	1,3	1,3
- vakavaraisuussuhde (%)	14,4	17,2	16,3	17,5	23,8	23,6
- oman pääoman tuotto (%) ²	7,6	8,9	8,1	9,1	8,3	4,2
Pankkilainat yksityiselle sektorille (vuosimuutos, %)	8,5	7,1	6,3	3,8	0,2	0,7
Asuntoluotot (vuosimuutos, %)	6,6	5,6	2,3	1,7	2,5	2,3
Lainat suhteessa talletuksiin	142,3	139,9	139,2	139,6	136,7	139,8
Keskuspankkilikviditeetti % vastattavista	1,0	1,3	1,1	0,4	0,3	1,2
Yksityinen velka (% suhteessa BKT:hen)	145,4	148,6	147,7	147,4	155,7	-
Ulkomainen bruttovelka (% suhteessa BKT:hen) ¹ - julkinen	41,8	47,8	45,9	53,9	52,1	51,6
- yksityinen	43,4	43,7	43,7	43,9	48,5	44,3
Pitkien korkojen ero suhteessa Buntiin (peruspistettä)*	39,8	39,1	29,2	28,6	22,4	28,1
Valtion (5 vuoden) arvopaperien luottoriskijohdannaisten ero*	49,2	56,4	25,1	24,0	20,6	24,4

Huom.

1) Tuorein tieto vuoden 2016 toiselta neljännekseltä.

2) Neljännesvuotta koskevia tietoja ei ole esitetty vuositasolla.

* Mitataan peruspisteinä.

Lähteet: Euroopan komissio (pitkät korot); Maailmanpankki (ulkomainen bruttovelka); Eurostat (yksityinen velka); EKP (kaikki muut indikaattorit).

Taulukko C.2: Työmarkkinoita ja sosiaalista osallisuutta kuvaavat indikaattorit

	2011	2012	2013	2014	2015	2016 ³
Työllisyysaste (% 20-64-vuotiaista)	73,8	74,0	73,3	73,1	72,9	73,5
Työllisyyden kasvu (%-muutos edellisestä vuodesta)	1,3	0,9	-0,7	-0,5	-0,4	0,5
Naisten työllisyysaste (% 20-64-vuotiaista naisista)	71,9	72,5	71,9	72,1	71,8	71,8
Miesten työllisyysaste (% 20-64-vuotiaista miehistä)	75,6	75,5	74,7	74,0	73,9	75,1
Ikäänntyneiden työntekijöiden työllisyysaste (% 55-64-vuotiaista)	57,0	58,2	58,5	59,1	60,0	61,4
Osa-aikatyöllisyys (% kokonaistyöllisyydestä, yli 15-vuotiaat)	14,1	14,1	14,0	14,1	14,1	15,0
Määräaikainen työllisyys (% määräaikaisella työ sopimuksella työskentelevistä yli 15-vuotiaista)	15,5	15,5	15,3	15,4	15,1	15,9
Siirtyminen tilapäisestä työstä pysyvään	28,7	30,9	34,5	28,0	23,9	:
Työttömyysaste ¹ (% aktiiviväestöön kuuluvista 15-74- vuotiaista)	7,8	7,7	8,2	8,7	9,4	8,9
Pitkäaikaistyöttömyys ² (% työvoimasta)	1,7	1,6	1,7	1,9	2,3	2,3
Nuorisotyöttömyysaste (% aktiiviväestöön kuuluvista 15-24-vuotiaista)	20,1	19,0	19,9	20,5	22,4	20,5
Nuoret, jotka eivät ole työelämässä tai koulutuksessa (% 15- 24-vuotiaista)	8,4	8,6	9,3	10,2	10,6	:
Koulupudokkaat (joilla on enintään alemman keskiasteen koulutus ja jotka eivät ole enää koulutuksessa, % 18-24- vuotiaista)	9,8	8,9	9,3	9,5	9,2	:
Korkea-asteen koulutuksen suorittaneet (% 30-34-vuotiaista)	46,0	45,8	45,1	45,3	45,5	:
Virallinen päivähoito (vähintään 30 tuntia; % alle 3- vuotiaista)	20,0	22,0	21,0	23,0	:	:

Huom.

1) Työttömiä ovat henkilöt, jotka eivät ole työssä, mutta hakevat aktiivisesti työtä ja ovat valmiita aloittamaan työn heti tai 2 viikon kuluessa.

2) Pitkäaikaistyöttömiä ovat vähintään 12 kuukautta työttöminä olleet.

3) Vuoden 2015 kolmen ensimmäisen neljänneksen keskiarvo. Kokonaistyöttömyyttä ja nuorisotyöttömyyttä koskevat luvut ovat kausitasoitettuja.

Lähteet:

Euroopan komissio (EU:n työvoimatutkimus).

Taulukko C.3: Työmarkkinoita ja sosiaalista osallisuutta kuvaavat indikaattorit (jatkoa)

Sosiaaliturvamenot (% suhteessa BKT:hen)	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Sairaanhoito/terveydenhuolto	7,2	7,2	7,4	7,5	7,5	:
Työkyvyttömyys	3,4	3,3	3,4	3,4	3,4	:
Vanhuus / lesket ja orvot	11,2	11,2	11,9	12,5	13,0	:
Perhe/lapset	3,2	3,1	3,2	3,3	3,2	:
Työttömyys	2,3	2,0	2,0	2,3	2,6	:
Muualle luokittelemattomat asuminen ja sosiaalinen syrjäytyminen	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	:
Yhteensä	28,5	28,1	29,3	30,3	31,1	:
josta: tarveharkintaiset etuudet	1,2	1,3	1,5	1,6	1,8	:
Sosiaalisen osallisuuden indikaattorit	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Köyhyys- ja syrjäytymisriski ¹ (% koko väestöstä)	16,9	17,9	17,2	16,0	17,3	16,8
Lasten köyhyys- ja syrjäytymisriski (% 0-17-vuotiaista)	14,2	16,1	14,9	13,0	15,6	14,9
Köyhyysriskiaste ² (% koko väestöstä)	13,1	13,7	13,2	11,8	12,8	12,4
Vakava aineellinen puute ³ (% koko väestöstä)	2,8	3,2	2,9	2,5	2,8	2,2
Alhaisen työssäkäyntiasteen kotitalouksissa elävien osuus ⁴ (% 0-59-vuotiaista)	9,3	10,0	9,3	9,0	10,0	10,8
Työssäkävien köyhyysriskiaste (% työssä käyvistä)	3,7	3,9	3,8	3,7	3,7	3,5
Sosiaalisten tulonsiirtojen (ilman eläkkeitä) vaikutus köyhyyden vähentämiseen	51,5	50,0	50,9	55,3	53,6	53,7
Köyhyysraja, kansallisena valuuttana kiintein hinnoin	11940	12005	12082	12009	11965	11852
Käytettävissä olevat bruttotulot (kotitaloudet, kasvu %)	4,0	4,3	2,9	2,9	0,6	1,4
Tulosjaon epätasaisuus (ylimmän ja alimman tuloviiden kesken tulo-osuuksien suhde)	3,6	3,7	3,7	3,6	3,6	3,6
Gini-kerroin ennen veroja ja tulonsiirtoja	47,7	48,4	48,2	48,5	49,1	49,2
Gini-kerroin verojen ja tulonsiirtojen jälkeen	25,3	25,8	25,9	25,4	25,6	25,2

Huom.

1) Köyhyyden tai sosiaalisen syrjäytymisen uhkaamat: henkilöt, joita uhkaa köyhyys ja/tai jotka kärsivät vakavasta aineellisesta puutteesta ja/tai jotka elävät kotitaloudessa, jossa työssäkäyntiaste on nolla tai hyvin alhainen.

2) Köyhyysriskiaste: sellaisten henkilöiden osuus, joiden käytettävissä olevat ekvivalenttitulot ovat alle 60 prosenttia käytettävissä olevien kansallisten ekvivalenttitulojen mediaanista.

3) Niiden osuus, joita koskee ainakin neljä seuraavista puutteista: ei ole varaa i) maksaa vuokraa tai sähkö-/vesilaskua, ii) pitää asuntoaan riittävän lämpimänä, iii) kustantaa odottamattomia menoja, iv) syödä lihaa, kalaa tai vastaavaa proteiinilähdettä joka toinen päivä, v) matkustaa viikon lomalle kerran vuodessa, vi) autoon, vii) pyykinpesukoneeseen, viii) väritelevisioon tai ix) puhelimeen.

4) Hyvin alhaisen työssäkäyntiasteen kotitalouksissa elävät: niiden 0-59-vuotiaitten osuus, jotka elävät kotitaloudessa, jossa aikuiset ovat edellisten 12 kuukauden aikana työskennelleet vähemmän kuin 20 % yhteenlasketusta potentiaalisesta työajasta

Lähteet:

Sosiaaliturvaetuksista aiheutuvien menojen osalta ESSPROS; sosiaalisen syrjäytymisen osalta EU-SILC.

Taulukko C.4: Tuotemarkkinoita ja politiikkaa kuvaavat indikaattorit

Tulosindikaattorit	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Työn tuottavuus (reaalinen, palkansaajaa kohden, vuosimuutos)						
Työn tuottavuus teollisuudessa	9,61	-2,11	-8,02	4,69	2,68	-1,26
Työn tuottavuus rakennusalalla	5,73	-1,22	-4,34	0,38	-2,21	0,54
Työn tuottavuus markkinapalvelujen alalla	3,18	3,99	1,20	-1,93	-0,38	0,84
Yksikkötyökustannukset (koko talous, vuosimuutos)						
Yksikkötyökustannukset teollisuudessa	-9,53	4,65	11,11	-2,85	-0,68	3,59
Yksikkötyökustannukset rakennusalalla	-5,32	4,75	8,12	2,98	2,33	1,26
Yksikkötyökustannukset markkinapalvelujen alalla	-1,02	1,31	2,12	4,58	0,91	0,34
Liiketoimintaympäristö	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Sopimusten täytäntöönpanoon tarvittava aika ¹ (päivinä)	375,0	375,0	375,0	375,0	375,0	375,0
Yrityksen perustamiseen tarvittava aika ¹ (päivinä)	14,0	14,0	14,0	14,0	14,0	14,0
Pk-yritysten pankkilainahakemusten tulos ²	0,31	0,06	0,23	0,41	0,57	0,23
Tutkimus ja innovointi	2010	2011	2012	2013	2014	2015
T&K-intensiteetti	3,73	3,64	3,42	3,29	3,17	2,90
Julkiset koulutusmenot yhteensä, % suhteessa BKT:hen, kaikki koulutustasot yhteensä	6,85	6,76	7,12	7,16	na	na
Tieteen ja teknologian alan työntekijöiden osuus kokonaistyöllisyydestä, %	49	49	50	51	52	52
Korkea-asteen koulutuksen suorittaneet ³	32	33	33	34	35	36
Keskiasteen koulutuksen suorittaneet nuoret ⁴	84	85	86	86	86	87
Korkean teknologian tuotteiden kauppatase, % suhteessa BKT:hen	-0,33	-0,74	-0,87	-1,02	-0,98	-1,22
Tuote- ja palvelumarkkinat ja kilpailu				2003	2008	2013
OECD:n tuotemarkkinoiden sääntely ⁵ , kokonaisuudessaan				na	1,34	1,29
OECD:n tuotemarkkinoiden sääntely ⁵ , vähittäissektori				2,86	2,89	2,86
OECD:n tuotemarkkinoiden sääntely ⁵ , itsenäisten ammatinharjoittajien palvelut				0,61	0,71	0,62
OECD tuotemarkkinoiden sääntely ⁵ , verkkotoimialat ⁶				2,72	2,61	2,47

Huom.

1) Indikaattorin laskentameteista ja taustaolettamista on tarkempaa tietoa sivulla <http://www.doingbusiness.org/methodology>.

2) Niiden vastausten keskiarvo, jotka annettiin kysymykseen Q7B_a. "[Pankkilaina]: Jos olette hakenut tällaista rahoitusta ja riittänyt neuvotella siitä viimeisten kuuden kuukauden aikana, mikä oli tulos?". Vastaukset pisteytettiin seuraavasti: nolla, jos koko rahoitus saatiin, yksi, jos suurin osa rahoituksesta saatiin, kaksi, jos ainoastaan pieni osa rahoituksesta saatiin, kolme, jos hakemus hylättiin, ja puuttuva luku, jos hakemus on edelleen käsiteltävänä tai ei tietoa.

3) Korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden 15-64-vuotiaiden osuus.

4) Vähintään keski-asteen koulutuksen suorittaneiden 20-24-vuotiaiden osuus.

5) Indeksit: 0 = ei säännelty; 6 = erittäin säännelty. OECD:n tuotemarkkinoiden sääntelyn indikaattorien laskentameteista on tarkempaa tietoa sivulla <http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm>

6) OECD:n sääntelyindikaattorit energian, liikenteen ja viestinnän alalla.

Lähteet:

Euroopan komissio; Maailmanpankki — Doing Business (sopimusten täytäntöönpano ja yrityksen perustamisaika); OECD (tuotemarkkinoiden sääntelyä kuvaavat indikaattorit); SAFE (pk-yritysten pankkilainahakemusten tulos).

Taulukko C.5: **Vihreä kasvu**

Vihreän kasvun tulokset		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Makrotaloudellinen							
Energiaintensiteetti	kgoe / €	0,20	0,19	0,18	0,18	0,19	0,18
Hiili-intensiteetti	kg / €	0,44	0,39	0,36	0,37	0,35	-
Resurssi-intensiteetti (korreloi resurssien tuottavuuden kanssa)	kg / €	1,08	1,06	1,03	1,07	0,99	0,98
Jäteintensiteetti	kg / €	0,61	-	0,53	-	0,56	-
Energiakaupan tase	% / BKT	-2,8	-3,8	-2,6	-2,5	-2,4	-
Energian painoarvo YKHI:ssä	%	7,57	7,52	8,37	8,12	7,84	7,63
Energian hintojen muutoksen ja inflaation ero	%	8,6	17,2	-3,2	-1,6	-2,6	-2,3
Reaaliset yksikköenergiakustannukset	% / arvonlisäys	14,0	16,9	17,2	16,7	15,8	-
Työn verotuksen suhde ympäristöveroihin	suhde	7,9	7,1	7,5	7,7	8,0	-
Ympäristöverot	% / BKT	2,7	3,0	3,0	2,9	2,9	-
Sektorikohtainen							
Teollisuuden energiantensiteetti	kgoe / €	0,29	0,29	0,30	0,30	0,30	0,31
Reaaliset yksikköenergiakustannukset tehdasteollisuudessa, pl. koksien ja öljytuotteiden jalostus	% / arvonlisäys	18,3	19,8	22,7	21,8	21,8	-
Energiaintensiivisten alojen osuus taloudesta	% GDP	11,40	11,63	11,52	11,66	11,50	11,01
Keskikokoisten teollisuuskäyttäjien sähkön hinta	€ / kWh	0,07	0,08	0,07	0,07	0,07	0,07
Keskikokoisten teollisuuskäyttäjien kaasun hinta	€ / kWh	0,03	0,04	0,05	0,05	0,05	0,04
Julkinen energia-T&K	% / BKT	0,11	0,10	0,08	0,08	0,08	0,08
Julkinen ympäristö-T&K	% / BKT	0,02	0,02	0,02	0,01	0,01	0,01
Yhdyskuntajätteen kierrätysaste	%	32,8	34,8	33,3	32,5	32,5	40,6
Päästökauppajärjestelmään kuuluvien kasvihuonekaasupäästöjen osuus*	%	55,5	52,5	48,4	49,9	48,8	45,8
Liikenteen energiantensiteetti	kgoe / €	0,64	0,61	0,59	0,59	0,60	0,62
Liikenteen hiili-intensiteetti	kg / €	1,67	1,55	1,48	1,48	1,40	-
Energian toimitusvarmuus							
Riippuvuus energian tuonnista	%	47,8	52,8	46,3	48,6	48,9	46,8
Yhdistetty toimittajien keskittymisindeksi	HHI	72,2	80,0	68,0	68,3	67,5	-
Energiapaletin monipuolisuus	HHI	0,21	0,21	0,21	0,21	0,22	-

Kaikki makrotason intensiteetti-indikaattorit on ilmaistu fyysisen määrän suhteena BKT:hen (vuoden 2005 hintoina)

Energiaintensiteetti: kotimainen energian kokonaiskulutus (kgoe) jaettuna BKT:llä (EUR)

Hiili-intensiteetti: kasvihuonekaasupäästöt (CO₂-ekvivalenttikiloina) jaettuna BKT:llä (EUR)

Resurssi-intensiteetti: kotimainen raaka-aineiden käyttö (kg) jaettuna BKT:llä (EUR)

Jäteintensiteetti: jäte (kg) jaettuna BKT:llä (EUR)

Energiakaupan tase: energian viennin ja tuonnin tase, % suhteessa BKT:hen

Energian painoarvo YKHI:ssä: "energiaerien osuus" YKHI:n muodostamiseen käytettävässä kulutuskorissa

Energian hintojen muutoksen ja inflaation ero: YKHI:n energiakomponentti ja YKHI-kokonaisinflaatio (vuotuinen muutos-%)

Reaaliset yksikköenergiakustannukset: reaaliset energiakustannukset osuutena koko talouden arvonlisäyksestä

Ympäristöverot ja työn verotus: Euroopan komission tietokanta, "Taxation trends in the European Union"

Teollisuuden energiantensiteetti: teollisuuden energiankulutus (kgoe) jaettuna teollisuuden bruttoarvonlisäyksellä (EUR vuonna 2005)

Tehdasteollisuuden reaaliset yksikköenergiakustannukset, pl. koksien ja öljytuotteiden jalostus: reaaliset kustannukset osuutena

tehdasteollisuuden arvonlisäyksestä

Energiaintensiivisten alojen osuus taloudesta: energiantensiivisten alojen bruttoarvonlisäyksen osuus BKT:stä

Keskikokoisten teollisuuskäyttäjien sähkön ja kaasun hinta: kulutusväli 500–2 000 MWh ja 10 000–100 000 GJ; ilman alv:tä.

Yhdyskuntajätteen kierrätysaste: kierrätetyn yhdyskuntajätteen osuus kaikesta yhdyskuntajätteestä

Julkinen energia- tai ympäristö-T&K: julkisyhteisöjen näihin aloihin kohdistamat T&K-menot, % suhteessa BKT:hen

Päästökauppajärjestelmään kuuluvien kasvihuonekaasupäästöjen osuus (pl. ilmailu): jäsenvaltioiden EEA:lle ilmoittamien

kasvihuonekaasupäästöjen perusteella (pl. maankäyttö, maankäytön muutos ja metsätalous)

Liikenteen energiantensiteetti: liikenteen energiankulutus (kgoe) jaettuna alan bruttoarvonlisäyksellä (EUR vuonna 2005)

Liikenteen hiili-intensiteetti: liikenteen kasvihuonekaasupäästöt jaettuna liikennesektorin bruttoarvonlisäyksellä

Riippuvuus energian tuonnista: energian nettotuonti jaettuna kotimaisella energian kokonaiskulutuksella, ml. ilma- ja

meriliikenteen polttoaineet

Yhdistetty toimittajien keskittymisindeksi: kattaa öljyn, kaasun ja hiilen. Pienemmät arvot merkitsevät suurempaa

monipuolisuutta ja siten pienempää riskiä.

Energiapaletin monipuolisuus: maakaasun, bensiinituotteiden, ydinvoiman, uusiutuvan energian ja kiinteiden polttoaineiden

Herfindahl-Hirschmann-indeksi

* Euroopan komissio ja Euroopan ympäristökeskus

Lähde:

Euroopan komissio (Eurostat), jollei toisin ilmoiteta

LÄHDELUETTELO

Ali-Yrkkö J, Rouvinen P, Sinko P ja Tuhkuri J (2016), Suomi globaaleissa arvoketjuissa. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 11/2016

Andersen, Torben M ja Svarer, Michael (2011), Business cycle contingent unemployment insurance, Nordic Economic Policy Review, 1/2011

Bergholm, Tapio ja Bieler, Andreas (2013), Globalization and the erosion of the Nordic model: A Swedish–Finnish comparison

Borg A ja Vartiainen J (2015), Strategia Suomelle. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2015

Bouget D, Frazer H, Marlier E, Sabato S ja Vanhercke B (2015): Social Investment in Europe: A study of national policies. Bryssel, Euroopan komissio

Calmfors, Lars (2001), Wages and wage-bargaining institutions in the EMU – a survey of the issues

Calmfors, Lars ja Driffill, John (1988) Bargaining Structure, Corporatism and Macroeconomic Performance in Economic Policy

Costa P, Ribeiro A, Van der Zee F ja Deschryvere M (2016), Framework conditions for High Growth Innovative Enterprises, Euroopan komissio, Luxemburg

Danthine, Jean-Pierre ja Hunt, Jennifer (1994), Wage Bargaining Structure, Employment and Economic Integration, [Economic Journal](#)

EKP (2016), Survey on the Access to Finance of Enterprises, kesäkuu 2016

Elinkeinoelämän keskusliitto (EK) (2016), EK selvitti: Kiky vei paikallista sopimista eteenpäin (<http://ek.fi/ajankohtaista/tiedotteet/2016/06/07/ek-selvitti-kiky-vei-paikallista-sopimista-eteenpain/>)

Employment and Social Developments in Europe 2015
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=7859&furtherPubs=yes>

Euroopan komissio (2014), Macroeconomic Imbalances Finland 2014. European Economy – Occasional Papers 177

Euroopan komissio – talouspoliittinen komitea (EPC) (2016), Joint Report on Health Care and Long-Term Care Systems and Fiscal Sustainability. Volume 2 – Country documents, Bryssel

Euroopan komissio (2016a), Koulutuksen seurantakatsaus 2016, osa 2, Suomi, Euroopan unionin julkaisutoimisto, Luxemburg

Euroopan komissio (2016b), Europe’s Digital Progress Report

Euroopan komissio (2016c), Suomen maaraportti 2016

Euroopan komissio (2017), Debt Sustainability Monitor 2016, Institutional Paper 047, tammikuu 2017

Euroopan komissio, Euroopan investointipankki ja Euroopan investointirahasto (2016), Euroopan investointiohjelma: Tilannekatsaus, syyskuu 2016

Euroopan yliopistoliitto (EUA) (2016), Public Funding Observatory 2016

- European Job Mobility Laboratory (2011), Partnerships among Employment Services
- Eurostat (2015), Comparative price levels for food, beverages and tobacco
- FVCA (2016), Pääomasijoittaminen Suomessa 2015. Suomen pääomasijoitusyhdistys ry
- Hansson P ja Lundberg L (1991), Näringsstruktur, strukturomvandling och produktivitet. Internationalisering och produktivitet. Expertrapport nr 8 till Produktivitetsdelegationen
- Helsingin kaupunki (2016), Valmistava opetus
- Kajanoja L (2012), Suomen kilpailukyky ja sen mittaaminen. Euro ja talous 5/2012, Suomen pankki
- Kangas, Olli (2016), Ideasta kokeiluun? – Esiselvitys perustulokokeilun toteuttamisvaihtoehdoista, (<http://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=10601>)
- Kela, Tilastollinen vuosikirja 2015
- Kiss, A ja Vandeplas, A (Euroopan komissio) (2015), Measuring Skills Mismatch – Analytical Webnote, <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=14974>
- Kotamäki, Mauri ja Kärkkäinen, Olli (2014), Työllisyys kasvaa, työnteko vähenee? Työnteon kannustimet ja suojaosareformin vaikutus, Työpoliittinen aikakauskirja 4/2014
- Kröger, Mähönen, Klemetti ja Nieminen (2016), Paikallinen sopiminen – uhasta mahdollisuudeksi, Työpoliittinen aikakauskirja 2/2016
- Lehto E (2016), Laskelmia kilpailukykykysymyksen vaikutuksista. PT-blogi 6.4.2016 <http://www.labour.fi/ptblogi/2016/04/06/laskelmia-kilpailukykykysymyksen-vaikutuksista/>
- LVM (2016a), liikenne- ja viestintäministeriö: lehdistötiedote 1.8.2016
- LVM (2016b), liikenne- ja viestintäministeriö: lehdistötiedote 22.9.2016
- Melbourne Mercer Global Pension Index (2016). <http://www.globalpensionindex.com/>
- Määttänen N ja Ropponen O (2014), Listaamattomien osakeyhtiöiden verotus, voitonjako ja investoinnit. ETLA Raportit, nro 40, 12/2014
- Närvi, Johanna (2014), Ädit kotona ja työssä – perhevapaavalinnat, työtilanteet ja hoivaihanteet, <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116920/narvi.pdf?sequence=1>
- Obstbaum, Meri ja Vanhala, Juuso (2016), Paikallinen sopiminen, Kansantaloudellinen aikakauskirja, 2/2016
- OECD (2013), Programme for International Student Assessment (PISA) 2012
- OECD (2016a) Economic Surveys – Finland, January 2016
- OECD (2016b), Back to Work: Finland: Improving the Re-employment Prospects of Displaced Workers, OECD Publishing, Paris
- OECD (2016c), Education at a Glance 2016. OECD Indicators

- OECD (2016d), Financing SMEs and entrepreneurs 2017: an OECD scoreboard
- OECD (2016e), The Walking Dead? Zombie Firms and Productivity Performance in OECD Countries
- OECD (2016f), R&D Tax Incentive Indicators, July 2016
- OKM (2015), opetus- ja kulttuuriministeriö: kansallinen toimintasuunnitelma
- Pitkänen, Sari, Mertala, Sirpa ja Ala-Kauhaluoma, Mika (2016), TE-palveluissa vahvistettava kokeiluista kumppanuuksiin perustuvaa monikanavaisuutta ja yhteiskehittämistä, Työpoliittinen aikakauskirja 1/2016, <http://tem.fi/tyopoliittinen-aikakauskirja>
- Richardson, Linda, Costs of Childcare Across OECD Countries, 2012 (http://www.ifs.org.uk/docs/OECD%20countries_Richardson.pdf)
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö <http://stm.fi/en/frontpage>
- SOSTE (2016), lausunto eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle, 11.11.2016
- Talouspolitiikan arviointineuvosto (2016), Talouspolitiikan arviointineuvoston lausunto vuoden 2017 budjettiesityksestä
- TEM (2016), työ- ja elinkeinoministeriö: tiedotteet
- The Social Situation Monitor (SSM), Making Work Pay", 2016, <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=16330&langId=en>
- Thévenon, O. ja Solaz, A. (2013), Labour Market Effects of Parental Leave Policies in OECD Countries, OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 141, OECD Publishing
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2016a), Työllisyyskatsaus, syyskuu 2016: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75581/TKAT_Syys_2016.pdf?sequence=1
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2016b), Työllisyyspaketti-työryhmän esitykset, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 23/2016
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2016c), Työ- ja elinkeinoministeriön lyhyen aikavälin työmarkkinaennuste, syyskuu 2016
- Uusitalo R (1999), Miten kävi hallitun rakennemuutoksen? VATT-keskustelualoitteita 206. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus
- Valtioneuvoston kanslia (2015), Tuloverotuksen vaikutus työn tarjontaan, http://vnk.fi/documents/10616/2009122/5_Tuloverotuksen+vaikutus+ty%C3%B6n+tarjontaan.pdf/1d8539b5-f354-4f31-93cf-9a70a6b32c37?version=1.0
- Valtioneuvoston kanslia (2016), Hallituksen esitys eduskunnan vuoden 2016 toiseksi lisätalousarvioksi, 2016, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_88+2016.pdf.
- Valtioneuvoston kanslia (2016a), Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi

Valtioneuvoston kanslia (2016b), Startup-yritysten kasvun ajurit ja pullonkaulat, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja, 30/2016

Valtioneuvoston kanslia (2017), Yritysverotus, investoinnit ja tuottavuus

Valtiovarainministeriö (2016), Pika-arvio kilpailukykysovimuksen vaikutuksista. Muistio, <http://valtioneuvosto.fi/documents/10623/1985149/Valtiovarainministeriön+arvio+työmarkkinajäjestöjen+neuvottelutuloksen+vaikutuksista+29.2.2016/>

Viitamäki, Heikki, Työnteon kannustimet, mitä jää käteen?, VATT, 2015

VM (2016a), valtiovarainministeriö: Taloudellinen katsaus, syksy 2016

VM (2016b), valtiovarainministeriö: Budjettikatsaus 2017

Yrittäjät (2016a), Pk-yritysbarometri 2/2016 (Elinkeinoelämän keskusliitto, Finnvera, työ- ja elinkeinoministeriö)

Yrittäjät (2016b), Syksyn 2016 Pk-yritysbarometri (Elinkeinoelämän keskusliitto, Finnvera, työ- ja elinkeinoministeriö)